

ISSN 2146 – 7129

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
(SDÜHFD)

Suleyman Demirel University
Faculty of Law Review

Cilt: 3, Sayı 1, Yıl 2013

Vol: 3, No 1, Year 2013

ISPARTA

Sahibi / Owner
Prof. Dr. Faruk TURHAN

Editör / Editor
Prof. Dr. Faruk TURHAN

Editör Yardımcıları / Sub Editors

Prof. Dr. Metin TOPCUOĞLU

Prof. Dr. Yüksel METİN

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof.Dr. Osman İSFEN

Prof.Dr.Faruk TURHAN

Prof.Dr. Metin TOPCUOĞLU

Prof.Dr. Yüksel METİN

Doç.Dr. Fahrettin ÖNDER

Doç.Dr. Haluk SONGUR

Yrd.Doç.Dr. Vahdettin AYDIN

Yrd.Doç.Dr. Süleyman DOST

Yrd.Doç.Dr.Abdurrahman KAVASOĞLU

Yrd.Doç.Dr.Banu BOZKURT BOZABALI

Arş.Gör.Meliha AKGÜL ALTIKAT

Arş.Gör.Abdurrahim ALTIKAT

Arş.Gör.Ayşe YAMAN KAPLAN

Arş.Gör.Veli ÇİÇEKKAYA

Arş.Gör. Hikmet TOKGÖZ

Arş.Gör. Zehra KORKMAZ

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD)
yılda iki sayı olarak yayımlanan HAKEMLİ bir dergidir.

Dergide yayınlanan eserlerdeki görüşler ve sorumluluk yazarına aittir.
Yayın hakları saklıdır, izinsiz hiçbir şekilde çoğaltılamaz. Yazarlara telif ücreti ödenmez.
Yazara, eserin yayınlandığı sayı gönderilir.

Kapak Tasarım / Cover Design
S.D.Ü. Basın ve Halkla İlişkiler

Dizgi / Type Setting
Emre CAN (www.emrecan.com.tr)

Baskı / Published By
SDÜ Basımevi Isparta
ISBN 2146-7129

İletişim Adresi / Contact Info

Web: <http://hukuk.sdu.edu.tr/tr/dergi.html>

SDÜ Hukuk Fakültesi
Yayın Komisyonu, Doğu Yerleşkesi
32260 **ISPARTA**

☎ : 0 246 211 0002
Fax : 0 246 237 07 71
e-mail : hukukdergi@sdu.edu.tr

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof.Dr. Adem SÖZÜER	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Ahmet GÖKÇEN	Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Üyesi
Prof.Dr.Dr. h.c.Albin ESER, M.C.J.	Max - Planck - Institut für ausländisches und internationales Strafrecht (emekli müdür) /Almanya
Prof.Dr. Arslan KAYA	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Aydın GÜLAN	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Bahri ÖZTÜRK	İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Bahtiyar AKYILMAZ	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Cumhur ŞAHİN	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Durmuş TEZCAN	İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Erdal TERCAN	Anayasa Mahkemesi Üyesi
Prof.Dr. Ethem ATAY	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Feridun YENİSEY	İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Güzin ÜÇİŞİK	Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Hakan HAKERİ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Hakan PEKCANITEZ	Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Hasan TUNÇ	TOBB Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. İlyas DOĞAN	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. İsmail KAYAR	Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. İzzet ÖZGENÇ	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Kemal ŞENOCAK	İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. M.Selami MAHMUTOĞLU	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Mehmet Emin ARTUK	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Muhammet ÖZEKES	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ	Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Mustafa Fadıl YILDIRIM	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Mustafa KOÇAK	Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Osman KAŞIKÇI	Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Ömer ULUKAPI	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Sami SELÇUK	Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dr. Silvia TELLENBACH	Max - Planck - Institut für ausländisches und internationales Strafrecht /Almanya
Prof.Dr. Süha TANRIVER	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Timur DEMİRBAŞ	İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Turan YILDIRIM	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Veysel BAŞPINAR	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Yavuz ATAR	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof.Dr. Yener ÜNVER	Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Yusuf KARAKOÇ	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Dekan)
Prof.Dr. Yusuf Şevki HAKYEMEZ	Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF (Dekan)

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
YAYIN İLKELERİ

1- Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD) "Hakemli Dergi" statüsünde yılda iki sayı (Mart ve Eylül) olarak yayınlanır. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde, elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dâhil olmak üzere tüm yayın hakları Süleyman Demirel Üniversitesi'ne aittir. Yazarlar telif haklarını Üniversiteye devretmiş sayılır, ayrıca telif ücreti ödenmez.

2- Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazılar, yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, dönemine göre ilgili sayıda yayınlanır. Fakat Yayın Kurulu, makale yoğunluğunu dikkate alarak, hakem incelemesinden olumlu rapor almış yazının bir sonraki sayıda yayınlanmasına karar verebilir.

3- Yayın Kurulunca ilk değerlendirilmesi yapılan ve yayın ilkelerine uygun olarak düzenlenmemiş olduğu tespit edilen yazılar, hakeme gönderilmeden önce, yayın ilkeleri doğrultusunda düzeltilmesi için yazara iade edilir.

4- Yayın Kurulunca ilk değerlendirilmesi yapılan ve yayın ilkelerine uygun olan yazılar kör hakemlik sistemi uyarınca yazar adları metinden çıkarılarak hakeme gönderilir. Yazarlara yazının hangi hakeme gönderildiği ile ilgili bilgi verilmez. Hakemden gelen rapor doğrultusunda yazının yayınlanmasına, yazardan rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yazının geri çevrilmesine karar verilir ve yazar en kısa sürede durumdan haberdar edilir. Yayımlanmayan yazılar, yazarına geri gönderilmez. Yazara durum hakkında bilgi verilir.

5- Derginin yazı dili esas olarak Türkçe olmakla birlikte, dergide yabancı dilde yazılar da yayınlanacaktır. Hangi dilde kaleme alınırsa alınsın yazıların başlığı, özetleri ile anahtar sözcüklerinin Türkçe ve İngilizcesi eklenerek gönderilmesi gerekir.

6- Yazarların dergiye gönderdikleri yazılarının denetimini yapmış oldukları ve bu haliyle "basıla" verdikleri kabul edilir. Bilimsellik ölçütlerine

uyulmadığı ve olağanın üzerinde yazım yanlışlarının tespit edildiği yazılar, yayın komisyonu tarafından geri çevrilir.

7- Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adresleri ile telefon numaralarını ve e-mail adreslerini bildirmelidirler.

8- Yazılar bilgisayarda times new roman, ana metin 12 punto, dipnotu 8 punto, kaynakça 10 punto, yazı aralığı 1.5 aralık şeklinde ve A4 boyutunda hazırlanıp, iki nüsha bilgisayar çıktısı halinde verilmelidir. Yazılar, hukuk@sdu.edu.tr adresine başvuru yazısıyla birlikte gönderilebilir.

9- Dergide, hakem denetiminden geçen çalışmalar dışında, yazarların isteğine bağlı olarak hakem denetimine sunulmayacak makalelere de yer verilecektir. Ayrıca dergimize *kitap incelemesi*, *mevzuat değerlendirmesi* ve *bilgilendirici notlar* da gönderilebilir. Bu nitelikteki yazılar, Yayın Kurulunca kabul edilebilir veya geri çevrilebilir.

10- Makalenin sonunda, makalede kullanılan kaynakların yazar soyadına göre alfabetik sıraya dizildiği **kaynakçaya** yer verilmelidir. Yararlanılan kaynaklara ilişkin metin içindeki atıflar, her bir sayfa sonunda dipnot olarak gösterilmelidir.

11- Dipnotlarda, yazarın soyadı, adı gösterilmeli; eser adı, yayın yeri, tarihi ve sayfa numarası yazılmalı; aynı esere yapılan sonraki atıflarda, *yazarın soyadı*, gerekliyse kitabın kısaltılmış adı ve sayfa numarası belirtilmelidir.

Örnek:

(1) Kitap

TURHAN, Faruk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2006, s. 55.

(2) Dergi

TURHAN, Faruk, “Anayasa ve Milletvekili Seçimi Kanununa Göre Seçilmeye Engel Suç ve Cezaların Yeni Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XI, Sayı: 1-2 (Haziran 2007), s. 55-85.

(3) İnternet ulaşımına sahip çalışmalar

BOZBEL, Savaş, “5651 Sayılı Kanuna İstinaden Bazı İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi Tedbirlerine Eleştirel Bir Yaklaşım” (<http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=5651> SAYILI KANUNA İSTİNADEN BAZI İNTERNET SİTELERİNE ERİŞİMİN ENGELLENMESİ TEDBİRLERİNE

ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM&kimlik=-225475448&url=makaleler/sbozbel - 5.htm, 23.02.2011).

(4) Yargıtay kararları

Y, 19. HD, 01.10.2009, E. 4528, K. 4880 (Kaynak dergi, içtihat bilgi bankası veya internet ulaşım adresi).

(5) Çeviriler

ESER, Albin, “Uluslar arası Ceza Mahkemesinin Kurulması: Roma Statüsü, Statünün Ortaya Çıkması ve Temel Özellikleri”, Çeviren: Faruk Turhan, in: Uluslar arası Ceza Divanı, İstanbul 2007, s. 281-297.

Yabancı yayınlara yapılan atıflarda da aynı usûl izlenmeli ve kullanılan kısaltmalar, kısaltmalar cetvelinde gösterilmelidir.

İÇİNDEKİLER

HAKEMLİ MAKALELER

Fıkıh Usulü Dersinin Kaldırılması Bağlamında Darülfünundan Cumhuriyete Hukuk Eğitim Müfredatı Üzerine Doç. Dr. Haluk SONGUR	1
Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler Yrd. Doç. Dr. Murat AYDIN	29
Türk Hukukunda Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Amacıyla Malvarlığını Dondurma Tedbiri Dr. Zeki YILDIRIM	61
DiĞER ÇALIŞMALAR	
Güvenliğin Maliyeti Nedir? ABD Vatanseverlik Kanunu ve Amerika'nın Özgürlük ve Güvenlik Arasındaki Dengesi Roger Dean GOLDEN / Çeviren: Dr. Muharrem AKSU	109

CONTENTS

REFEREED ARTICLES

- On The Legal Education Curriculum From Darulfunun To The Republic In The
Context Of Abolishing Ussul-Fiqh Course
Associate Professor Haluk SONGUR 1
- Assessment On Some Problems About Task And Authorization Issue In
Criminal Procedure Law
Asistant Professor Murat AYDIN..... 29
- The Measure To Freeze Assets For The Prevention Of Financing Of Terrorsim
In Turkish Law
Dr. Zeki YILDIRIM 61

OTHER STUDIES / PUBLICATIONS

- What Price Security? The USA PATRIOT Act And America's Balance Between
Freedom And Security Homeland And Terrorism
Roger Dean GOLDEN / Translated: Dr. Muharrem AKSU 109

Hakemli Makale

**FIKİH USULÜ DERSİNİN KALDIRILMASI
BAĞLAMINDA DARÜLFÜNUNDAN CUMHURİYETE
HUKUK EĞİTİM MÜFREDATI ÜZERİNE**

Haluk SONGUR¹

ÖZET

Bu çalışma genelde Darülfünunun özeldir Hukuk mekteplerinin kuruluşundan Cumhuriyet dönemine kadar hukuk öğretiminde ders müfredatları üzerinden fıkıh usulü dersinin kaldırılması ve sonuçları üzerinde durmayı hedeflemektedir. Bu meyanda kısaca Darülfünun kuruluş teşebbüslerinden bahsedilerek hukuk mekteplerinin müfredatları izlenmeye çalışılacaktır. Nihayet Fıkıh Usulü'nün dünya hukuk literatürüne Müslümanlar tarafından kazandırılan bir hukuk bilimi (jurisprudence) olma niteliğine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Darülfünun, ders müfredatı, hukuk eğitimi, usulü'l-fıkıh.*

---

¹ Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, hasongur@hotmail.com, haluksongur@sdu.edu.tr

**ON THE LEGAL EDUCATION CURRICULUM FROM
DARULFUNUN TO THE REPUBLIC IN THE CONTEXT OF
ABOLISHING USULU'L-FİQH COURSE**

ABSTRACT

The paper aims to dwell on curriculum and legal education, starting from establishing up to Republic era, of Darulfünun in general and law colleges in particular and then abolishing usul al-fiqh (principles of Islamic Jurisprudence) course and its consequences. The study includes inter alia establishment attempts of Darulfünun and historical survey of curriculum of law colleges. Finally it will be mentioned that usul al-fiqh (principles of Islamic Jurisprudence) is a contribution of Muslim jurists to world legal literature as a science of jurisprudence.

Keywords: *Darulfünun, curriculum, legal education, usul al-fiqh (principles of Islamic Jurisprudence).*

GİRİŞ

Darulfünun felsefe grubu hocası ve mütercim Babanzâde Ahmet Naim Bey (1873-1934) şunu ifade eder: “Felsefe, bizde nevezuhur bir ilim olsaydı, ıstılahâtını vazetmek o kadar müşkil bir iş olmazdı. Birkaç muallimin her kelimeye mukabil vaz’ında ittifak ederek, talebe arasında neşr u tamim etmeleri kâfi gelirdi. Fakat işin nazik ciheti, felsefenin garbı bilenlerimizce meçhul olduğu halde, “ulum-ı arabiye denilen ilimlerle işigal edenlerimizce –dürûs-ı medresiye meyanında- bu asra kadar intikal etmiş epeyce parlak bir mazisi

olması ve her iki tarafın yekdiğerinden haberdar olmaksızın çalışmasından dolayı, ileride içinden çıkılmaz kargaşalıklara yol açılmak korkusudur. Hala dipdiri olarak ve ıstılahâtı ve ilm-i kelâma gereği gibi karışmış olan felsefe-i kadîmemizin şekl-i diğere ifrağ olunmuşundan ibaret olan felsefe-i cedide ıstılahâtını lâ'alettayin vaz etmek ansızın mazi ile hatta hal ile kat'-ı alaka etmek (alakayı kesmek) ve eniyetimizi (şahsiyetimizi) ikiye bölmek gibi bir hâlet-i maraziye tevlidine bâis olmak demektir. Mesela, 'ilim meselesini şark felsefesi ile ilm-i kelimadan öteden beri yaşayıp bize kadar intikal etmiş ıstılahât ile mevzu'-i bahsedip dururken bugünkü felâsifenin yine bu meseledeki ârâ-yı muhtelifesini (muhtelif görüşlerini) beyana başka bir ıstılahı alet etmek, anlaşamamazlığa bâ'is olacağı gibi tarih-i ilmi de alt üst eder. *O halde bugün bizim felsefe için yapacağımız şey -bittabi müstağni olamayacağımız- vaz'-ı cedîdden ziyade keşf-i kadîmdir*"²

Yukarıdaki alıntı, Osmanlıdan Cumhuriyete bilim dünyasının yaşamış olduğu sıkıntılar ve çözümlemenin ve çözümün başlangıcına işaret etmesi bakımından müthiş bir tespit içermektedir. Her ne kadar ifadeler felsefe ile ilgili gibi görünse de esas itibarıyla geçiş döneminde başta hukuk alanında olmak üzere bütün bilimlerin yani yüksek öğretimin temel bir çıkmazına işaret etmektedir.

Dönemin bilim dünyasının sıkıntılarına özellikle de kavramların çevirisi konusuna dönük olarak, Maarif nezareti bünyesinde ve çalışmaları itibarıyla Darülfünun'a bağlı olarak kurulan toplantılarını Darülfünun (İstanbul

---

² Kara, İsmail, *Bir Felsefe Dili* Kurmak, Dergah yayınları, 2001, İstanbul, 117, Paul Janet, tercüme: Babanzâde Ahmet Naim, *Mebâdî-i Felsefe'den Birinci Kitap İlmü'n-Nefs*, İstanbul, Matbaa-yı Amire,1331'den naklen.

Üniversitesi) kütüphanesinde yapan İstilahât-ı İlmiye Encümeni, aynı nezaretteki Telif ve Tercüme Heyeti'nin alt bir ihtisas çalışma dalına göre felsefe grubu başta olmak üzere sanat, fen, hukuk ve teknik bilimlerin terimlerine karşılık bulmak ve tanımlar yapmak üzere teşekkül etmiş bir kurum³ tesis olunmuştur. Bu kurum sadece felsefe değil hemen hemen tüm bilim alanlarına dönük faaliyette bulunmak için kurulmuştur.

Benzer bir durum hukuk mekteplerinin ve ardından fakültelerinin 1933 üniversite reformuyla birlikte pek çok değişiminin yanı sıra özellikle müfredat değişimi ve daha pek çok sebep neticesinde ortaya çıkan ıstilahât ve alan problemleri hukuk eğitim ve öğretiminin en temel problemi olagelmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde özellikle 18 ve 19. yüzyıldan itibaren her alanda bir değişme, yenileşme, modernleşme çabaları ve çalışmaları görülür. 19. yüzyılın başlarından itibaren de kültür ve bilimde batıya doğru artan yöneliş, dünyada meydana gelen değişimler ve gelişimler Tanzimat döneminden itibaren medreseler dışında yeni bir yüksek öğretim kurulması yolunda yeni bir teşebbüsün doğmasına yol açmıştır. Bunun için tasarlanan kurumun adı medreselerde okutulan ilimlerin dışında, yeni bilimlerin okutulacağı yer anlamında “Darülfünun” olarak belirlenmiştir. Buna göre ilim (ç. ulûm), sözcüğü İslami veya dini ilimleri gösterdiğinden fen (ç. fûnûn) sözcüğü ile Batı kaynaklı modern bilimlerin öğretileceğinin vurgulandığı ileri

---

³ Encümen Nizamnamesinin 3. Maddesinde şu ilim dallarıyla ilgili terimler üzerinde durulacağı belirtiliyor: Felsefe, riyaziyat, ve fizik, tarih ve coğrafya, ulûm-ı tabiiyye, ukûm-ı tıbbiyye, hukuk ve siyasât, lisaniyât, ulûm-ı harbiye, ulûm-ı bahriye, edebiyat, san'iyâ'î neffse, mûsikî, ziraat, mühendislik, teknoloji, makîne mühendisliği, maden mühendisliği, sanâyi' ve saire. Kara, *Bir Felsefe Dili Kurmak*, 41.

sürülmüştür.⁴ Bu isimlendirme Cumhuriyet dönemindeki 1933 üniversite reformuna kadar korunmuştur.

Bu meyanda Osmanlının batılı anlamda ilk yüksek öğretim kurumu olan Darülfünunun kuruluş teşebbüsleri ve bünyesindeki hukuk fakültesinin tarihsel süreci kısaca ele alınacaktır.

I. TANZİMAT VE SONRASI OSMANLIDA ÜNİVERSİTE GİRİŞİMİ ve ENCÜMEN-İ DANIŞ

13 Mart 1845'te kurulan Muvakkat Maarif Meclisi 11 aylık faaliyeti sonucu Meclis-i Vala'ya sunduğu takdim raporunda bir Darülfünun kurulması ve ders kitaplarını oluşturulması için Encümen-i Daniş adlı bir kurul ile Darülfünun kütüphanesinin kurulması de önermişti.

“Meclis-i Umumi-i Maarif’in mühim işlerinden biri de Paris’in Akademisi tarzında bir cemiyet-i ilmiye teşkili idi. Aza-yı dâhiliyesi 40, azayı hariciyesi gayri mahdud ve her aybaşında bir gün münakid olmak üzere Encümen-i *Dâniş* adıyla bir Cemiyet-i İlmiye teşkiline karar verildi. Riyaseti ulasını sudurdan Ataullah Efendi-zade Şerif Efendi, Riyaseti Sanisine Meclisi maarifi umumiye azasından Abdullah Efendi-zade Hayrullah Efendi intihab edildi. Meclisi umuminin buna dair mazbatası Cevdet Efendi tarafından

---

⁴ İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Darülfünun Osmanlı'da Kültürel ve Modernleşmenin Odağı*, I-II, IRCICA, İstanbul, 2010, I, 80-81. Bunun böyle olmayabileceğine dair karşıt görüş için bakınız. (Dölen, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi Osmanlı'da Döneminde Darülfünun*, I-V, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 2009, I, 47. “Darülfünun, oluşturulması hedeflenen eğitim sisteminin en üst ve üçüncü basamağı olarak düşünülmeyle birlikte bunun medrese karşıtı olarak ortaya konulduğu şüphelidir”.

yazılarak arz olundu. Altmış yedi senesi (1267/1851) Recebin beşinci iradesi sadır oldu.”⁵

Fransız Bilimler akademisinin örneğinde bir bilimler akademisi kurulmasının hedeflendiği görülmektedir. Bir açıdan bakıldığında, Darülfünun Osmanlının üniversite projesi İhsanoğlu'nun da isabetli bir kitap başlığı olarak belirttiği gibi “Osmanlı'da kültürel modernleşmenin odağı”⁶ olmuştur. Çünkü daha sonra Meclis-i Maarif Nezareti bünyesinde kurulan Meclis-i Maarif-i Kebir kurulmuş. Fransız hükümetinin tavsiyesi üzerine Eğitim Bakanı Victor Duruy tarafından 1867'de Osmanlı eğitim kurumlarını sistemli hale getirmek için bir ön tasarı hazırlanmıştır. Bir Maarif Nizamnamesi hazırlamak üzere özel olarak Şuray-ı devlete bağlı özel Maarif Dairesi kurulmuştur. Bu dairenin görevi Fransız eğitim sistemini ve gelişimini inceleyerek Osmanlı İmparatorluğu'nun koşullarına uygun ve uygulanabilecek nitelikte bir Maarif Nizamnamesi hazırlamaktır. Maarif dairesi Victor Duruy'un projesini esas alınarak *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*'ni hazırlamıştır.⁷

Encümeni Daniş 1851'de açılırken, diğer yandan 1857'de biri terbiye diğeri riyaziye öğrenimi için iki kişi Paris'e gönderildi. Nihayet ilk teşebbüs olarak adlandırılabilir olan Darülfünun 18 Ocak 1863'te açılabilir. 4000 ciltlik kitaplık ile fizik ve kimya laboratuvarı kuruldu. Meclisi Valay-ı Ahkâmı Adliye azasından Ethem Paşa'nın gözetiminde konferanslar serisiyle öğretime başladı. 2 yıl devam etti. Şahadetname adıyla diploma verildi. Çıkan yangın neticesinde normal öğretime geçmeden kapandı⁸. Bu ilk teşebbüste düzenli bir

---

⁵ Aliye, Fatma, *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Bedir Yayınları, 1995, 62; Arslan, Ali, *Türkiye'de Üniversite ve Siyaset*, Paraf Yayınları, İstanbul, 2011, 30; Dölek, I, 49-50

⁶ İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Darülfünun Osmanlı'da Kültürel ve Modernleşmenin Odağı*, I-II, IRCICA, İstanbul.

⁷ Nizamnamenin esin kaynağı konusunda farklı görüşler için bakınız: Dölek, I, 76-77.

⁸ Arslan, 30.

üniversite öğretimi gerçekleştirilememiş sadece umuma açık konferanslar serisi yapmak mümkün olabilmıştır.

20 Şubat 1870'de ancak eğitime başlayabilen Darülfünûn-ı Osmanî (1870-1873) ikinci girişim olarak nitelendirilebilir.

Medrese ve askeri okulların tamamının bir çatı altında toplanmasını sağlayan Maarifi umumi Nizamnamesi'nde Darülfünun-ı Osmaniye'ye yer verildi. Sadullah Paşa başkanlığında, Kemal Paşa, Dadyan Artin Efendi, Recaizade Ekrem Bey, Mahmut Manzur Efendi ve Dragon Çankof'tan oluşan bu ilim heyetince 1789'dan itibaren Fransız eğitim sisteminin geçirdiği evereler dikkatle incelenerek Osmanlılara uygun olabilecek bir Maarif Nizamnamesi hazırlanmıştı. Bu nizamnamenin hazırlanmasında 1867'de Fransa Eğitim Bakanı Victor Duruy'un Osmanlı eğitimi için hazırladığı ve içinde fen, tarih, hukuk ve idare branşlarının bulunacağı bir üniversitenin kurulmasını öngören taslak da etkili olmuştur⁹.

1869 tarihli maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kurulması kararlaştırılan darülfünunu Osmanî 1870 yılında ancak faaliyete geçmiş ve 1873 yılına kadar öğretime devam etmiştir.

Darülfünun-ı Osmaniye; Hikmet ve Edebiyat, İlm-i hukuk ve Ulumu Riyaziye ve Tabiiye şubelerinden oluşacaktı. 3 yıl devam bu kurum 1873'te kapandı.

---

⁹ Arslan, 35.

Darülfünun-ı Osmanî'nin (1873/4-1881) 1873'te kapatılmasının ardından yeni bir üniversiteye ihtiyaç olduğu düşüncesiyle Darülfünûn-ı Sultânî oluşturulmuştur. Bunun üçüncü teşebbüs olarak¹⁰ nitelendirilmesi mümkündür.

Darülfünun-i Osmanî'nin 1873'te kapanmasına müteakiben maarif nazırı Cevdet Paşa, Darülfünûn bünyesinde olan Mektebi Sultani (Galatasaray) ileri sınıflarına Mecelle ve Roma Hukuku dersleri koydurduğu gibi 1874'te de Mülkiye Mühendis mektebini kurdu muşt u. Aynı yıl Maarif Nazırı olan Safvet Paşa Avrupa usulüne göre Hukuk Mektebi, Turuk ve Maabir Mekteb (Mühendislik mektebi) ve Edebiyat Mektebi olarak üç mektepten oluşan bir Darülfünun kurdu muşt u¹¹.

Mekteplerin ve sınıfların ayrı ayrı düzenlendiği lisan ve doktora programlarının tanzim ve tatbik edildiği Darülfünûn-i Sultani'de 1881'de eğitime son verildi.

Belki dördüncü teşebbüs olarak görülebilecek son aşamada, Türkiye'de üniversite sürecinin daimi olarak başlatılabilmesi II. Abdülhamid tarafından, tahta çıkışının 25. Yılında Darülfünun-i Şahane (1900-1908) adıyla bir müesses e kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi'nin Darülfünun ile ilgili hükümleri ilga edilip yeni bir Darülfünun kurulmuştur. ilahiyat, edebiyat ve fen şubelerinden oluşan bu Darülfünun'a tıp ve hukuk şubeleri de dâhil kabul ediliyordu.

---

¹⁰ Dölek, I, 126; İhsanoğlu, I, 135.

¹¹ İhsanoğlu, I, 139-40.

II. TANZİMATTAN CUMHURİYETE HUKUK MEKTEPLERİ

A. MUALLİMHÂNE-İ NÜVVÂB

Osmanlı'da Tanzimat döneminden itibaren hukuk eğitimi için oluşturulan kurumlara kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz.

Tanzimat Dönemi'nde batılı tip eğitim kurumları, yeni reformları özellikle çıkartılan kanunları uygulayacak devlet memurları yetiştirmek amacıyla kurulmaya başlanmıştır.¹² Bu amaçla ilk olarak Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-ı Edebiyye adlı okullar kurulmuş hemen ardından bu okullara kaymakamlık, müdürlük gibi idari görevleri ihraz edecek kişiler yetiştirmek üzere Mekteb-i Mülkiye eklenmiştir. Bir anlamda ilerideki hukuk fakültelerinin zeminini oluşturmaya dönüktü.¹³

1274/1854 yılında Meşihat'e bağlı olarak İstanbul'da Muallimhane-i Nüvvab kurulmuş bu okul sonrada 1302/1885' te Mekteb-i Nüvvab daha sonra da 1326/1909'da Medreseti'l-Kudât adını almıştır.¹⁴

B. HUKUK MEKTEBİ

Darülfünun-i Osmanî'nin kapatılmasının ardından yeni bir Darülfünun açılması konusunda girişimler sürüyordu. Mektebi Sultani Galatasaray'dan

---

¹² Aliye, Fatma, *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Bedir Yayınevi, 1995, İstanbul. 61-63.

¹³ Bozkort, Gülnihal, "Türkiye'de Hukuk Eğitiminin Tarihçesi", Hukuk Öğretimi Sempozyumu, 13-14 mayıs 1993, Editör: Adnan Güriz, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1993, s. 54; Kaynak, Sevgi, "Kuruluşundan Bugüne İstanbul Hukuk Fakültesi'nde Roma Hukuku Dersleri", İÜHF M C. LXX, S.1, s.453-464,2012, 453; Özcan, M. Tevfik, "İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Kurumsallaşmasının Tarihçesi", İÜHF M, c. LXI, sayı: 1-2, 2003, 115 vd; Yörük, Ali Adem, *Mekteb-i Hukukun Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)*, MÜ, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, 1-3; Gedikli, Fethi, "İstanbul Üniversitesi Ne Zaman Kuruldu?", İÜHF M, LXIX, 2011, sayı:1-2, Prof. Dr. İlhan Özay'a armağan, 92.

¹⁴ Ekinci, Ekrem Buğra, *Osmanlı Hukuku, Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 384.

Gülhane'ye taşındığı sırada Maarif nazırı olan Ahmet Cevdet Paşa bu okulda Mecelle-i Ahkâmı Adliye, Hukuk-i Milel ve Roma Hukuku gibi ileri düzeyde hukuk derslerinin okutulmasının sağlamıştır. Bu sırada Mekteb-i Sultani Müdürlüğüne Sava Paşa (Müdürlüğü:1874-7) getirilmiştir. Safvet Paşa Maarif Nazırı olunca 1874 yılı yazında Mekteb-i Sultani müdürlüğüne gönderdiği yazı ile daha önce programa konulmuş (Ahmet Cevdet Paşa marifetiyle) olan hukuk derslerinin okulun düzeyini aştığını, bu derslerin orta öğretimden ayrılarak okul içinde ve mezun olmuş öğrencilerin devam etmesi için bir Hukuk Mektebinin kurulmasını istemiş ve bu hususta gerekli irade de çıkarmıştır. Safvet Paşanın Avrupa Darülfünunlara benzer biçimde mülkiye, mühendis ve hukuk mekteplerinden oluşan düzenli bir öğretim kurumu kurulmasını uygun görmesi üzerine bu gerçekleştirilmiş ve kurulan kuruma Mekâtib-i Aliye Sultaniye adı verilmiştir.”¹⁵

Hukuk Mektebi daha doğrusu Darülfünun-i Sultani için 25 Ocak 1876 tarihinde bir nizamnamenin yayınlanmasının ardından Sava Paşa tarafından Darülfünun-i Sultani hakkında biri Türkçe biri Fransızca iki kitapçık yayınlanmıştır.¹⁶

Hukuk mektebinin kuruluş amacın, yeni bir döneme giren Osmanlı devletinde yeni bir kurum olarak kurulmuş olan Nizamiye mahkemeleri için gerekli olan hukukçuları yetiştirmek olarak belirtiliyor. Sava Paşa bu okul olan ihtiyaç sadedinde şunları söylemektedir; “İşte birkaç günde idare-i devletin usul-i cedîdesi ilan olunup (Birinci meşrutiyet ilanı 1876) Meclis-i Umumi (Meclisi Mebusan) toplanacaktır. Lakin işbu meclise gelip Milel-i Osmaniye'ye bihakkın vekâlet edecek ashab-ı ilm-i hukuk zevat pek azdır. İslamlarda pek çok büyük

---

¹⁵ Dölen, I, 135-36.

¹⁶ Dölen, I, 136.

fıkıh âlimi var ise de ekseri memuriyetlerde bulunurlar ve milel-i saire-i Osmaniye’de bulunan ashab-ı ilm-i hukuk Türkçeyi layıkıyla bilmedikleri cihetle malumatları külliye faidesizdir. İşte ilm-i hukukun ne derecelerde lüzumu olduğunu ve bunu tahsil edecek olanların ne suretlerde istifade edebileceklerini bu hal dahi ispat eder”¹⁷

C. DARÜLFÜNUN-I SULTANİ YERİNE KURULAN OKUL MEKTEB-İ HUKUK-I ŞAHANE

Darülfünun-i Sultani Hukuk Mektebi çoğu Mekteb-i Sultani mezunu olan az sayıda öğrenci alan derslerin Türkçe ve Fransızca okutulduğu bir okuldur. Bu okul gerekli hukuk açığını hızla kapatamayacağı için Adliye Nezareti kendine bağlı bir hukuk mektebi kurulmasını arzu etmektedir. Darülfünun-ı Sultani’nin öğretime ara verdiği dönemde 5 Kasım 1878’de Adliye Nezaretine bağlı bir hukuk mektebi kurulması bir de ve buna ekli 35 maddelik bir nizamname çıkmıştır. Bu nizamnameye göre okulun açılış amacı “ Kavanini adliye ve siyasiye-i Devlet-i Aliye’nin ve hukuka müteallik usul ve fünûnun talim ve tedrisi” (m.1) olarak tanımlanmaktadır. Öğretim süresi 3 yıl (m.3) olan okul, Adliye Nezaretine bağlı olup gündüzlüdür. Bir ders yılı Cuma ve Pazar günleri ve Ramazan ayı tatil olmak üzere 11 aydır.¹⁸

Mekteb-i Hukuk Ayasofya’daki adliye nezaretinin bahçesinde özel olarak yapılan binada 17 Haziran 1880 17 Haziran Sadrazam Kadri Mehmet Paşa, vükela ve okul hocalarının hazır bulunduğu bir törenle açılmıştır. Açılış nutkunu Adliye Nazırı Cevdet Paşa Hukuk Mektebinin kısa bir tarihçesini vermiş ve hukukun önemine değinmiştir: “Nice müddetlerden beri Dersaadet’te

---

¹⁷ Dölen, I, 137-38; İhsanoğlu,

¹⁸ Dölen, I, 161.

bir Hukuk Mektebi küşadı arzu olunuyordu. Divanı Ahkâm-ı Adliye'nin teşkilinde bunun bir merteye daha ehemmiyeti arttı. Buna mukaddeme olmak üzere ol vakit Adliye dairesinde ilmi hukuka dair bazı dersler tertip olundu, muahharen Mektebi Sultani talebesinden bir sınıf ayrıldı, orada ilm-i hukuk tedrisine başlandı. Lakin şimdiye kadar böyle müstakil bir Mekteb-i Hukuk küşadına muvaffak olamadık. Efendiler! Tahsil edeceğiniz ilmin kadri pek büyüktür. Biliyorsunuz hesap ve hendese, kimya gibi ulum-i akliyyeyi talim için peygamber gelmedi ama kavanin-i şeriyeyi telkin ve tebliğ için ulü'l-azm peygamberler geldi. Bu bapta başka delil iradına hacet görmem.”¹⁹

Adliye Nezaretine bağlı olarak açılan Mekteb-i Hukuk-ı Şahane 17 Haziran 1880 günü öğretime başlamıştır. Kapanma noktasına gelmiş olan Galatasaray'daki Maaarif Nezaretine bağlı Hukuk Mektebi ile Adliye Nezaretine bağlı olarak açılmış bulunan Hukuk mektebinin birleştirilmesi konusu Meclis-i Mahsus'da görüşülerek karara bağlanmış ve konudaki irade 30 Ekim 1881'de çıkmıştır. ²⁰Bu hukuk mektebi kimilerine göre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin başlangıcı kabul edilir. ²¹

Okulun kuruluşundan itibaren ders programında zaman zaman değişiklikler yapılmıştır. Başlangıçta 3 yıl olan öğretim süresi kısa bir süre sonra 1885'te 4 yıla çıkartılmıştır. 1891-1892'de Mekteb-i Hukuk programları Meclis-i Maarifte görüşülmüş, Adliye Nezaretinin de görüşü alınarak öğrencilerin hukuka ilişkin derslere yeteri kadar zaman ayırmalarına engellediği gerekçesiyle bazı yardımcı dersler kaldırılmış ve giriş sınavlarının daha dikkatli yapılmasına

¹⁹ Aliye, Fatma, Ahmet Cevdet paşa ve Zamanı, 62; dölen, I, 163.

²⁰Dölen, I, 159-60

²¹ Bozkurt, Gülnihal, Türkiye'de Hukuk Eğitiminin Tarihçesi”, Hukuk Öğretimi Sempozyumu 13-14 Mayıs 1993, editör: Adnan Güriz, 1993, 55.İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin ne zaman kurulduğuna dair tartışmalar hakkındaki tartışmalar için: Gedikli, Fethi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ne Zaman Kuruldu”, İÜHFİM, C. LXIX, S:1-2, 91-104, 2011.

karar verilmiştir.” Mekteb-i Hukuk-i Şahanedan diploma alanlar Nizami Mahkemelerinde bir yıl “aza mülazımlığı” yaptıktan sonra bidayet Mahkemelerine üye olarak atanacaklar ve okulun açılışından 3 yıl sonra hâkim olarak atanmayacak ve dava vekilliği yapamayacaklardır.²²

III. HUKUK MEKTEBLERİNİN DERS MÜFREDATLARI DEĞİŞİMİ ve FIKIH USULÜ DERSİNİN KALDIRILMASI

“Darülfünun’un kurulması yolunda girilen ilk teşebbüslerden sonra, 1869 yılında çıkarılan *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* (1 Ekim 1869) yeni kurulacak Darülfünun’un nasıl teşkilatlanacağı belirtilmiştir. Darülfünun’un üç şubeden oluşacağı belirtildiği bu Nizamnamede kurulması planlanan şubelerden biri de hukuk şubesidir. Bu Nizamnamenin 82. Maddesine göre İlm-i Hukuk Şubesinde Fıkıh; Usûlü Fıkıh, Roma Hukuku, Fransız medeni kanunu, Usul-i muhakeme, kara ve deniz ticaret kanunu; ceza kanunnameleri; usul-i muhakeme-i cinayet; idare hukuku; milletler hukuku dersleri okutulacaktır.²³

Öğrenim süresi mezunlar için 3 yıl müderris olacaklar için 4 yıldır. Dersler Türkçe olacak Türkçe ders yapacak muallim bulunamadığı takdirde Fransızca verilebilecektir. 1869 *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*’ne dayanan Darülfünun kurma teşebbüsünün akim kalmasının ardından, Mekteb-i Sultani bünyesinde oluşturulan üç şubeli olan Darülfünunu Sultani’nin şubelerden biri de Hukuk Şubesi’dir. 1874 yılında Hukuk Mektebi” adıyla açılan mektep, Osmanlı Devletinde modern hukuk eğitiminin başlangıcı sayılır. Adliye nezaretinde memur olabilecek, çeşitli hizmetlerde görevlendirilecek ve

---

²² Dölen, 162-3

²³ İhsanoğlu, II, 649.

memleketin her yerinde avukatlık yapabileceklerdir. Bu mektep kapatılmış (?) ve 1880 yılında yerine Adliye Nezaretine bağlı olarak “Mekteb-i Hukuk-i Şahane” adıyla bir mektep kurulmuştur. Hocalarının çoğu Türk olan bu okulda eğitim dili de Türkçe olmuş ve başlangıçta 3 yıl olan eğitim süresi 1885’te 4 yıla çıkartılmıştır. Mektebin 1888’de Adliye Nezareti ile bağlantısı kesilip Maarif Nezaretine bağlanmıştır. Dört yıllık eğitimin sonunda talebeler doktora (mezuniyet) imtihanına girmeyi hak kazanacaklardır. Bu imtihanda yazılı ve sözlü sınavdan başka ilmi bir mesele üzerine bir risale kaleme alıp (mezuniyet tezi) Maarif nazırının başkanlığında müdür ve diğer muallimlerin huzurunda risalenin savunmasını yapacaktır. Bunu hazırlayamayanlar daha hafif bir imtihana girip “lisanîye” unvanıyla mezun olacaklardır.²⁴

Cumhuriyetinin kuruluşunu takiben Ankara’da “Ankara Adliye Hukuk Mektebi talimatnamesinin meriyete vazı hakkında kararname Teşrinisani 1341-No: 2740” ile bugünkü Ankara hukuk fakültesinin temelini oluşturan Adalet bakanlığına bağlı âli bir meslek okulu açıldığı (m.1) ifade edilir. Bu kararname ile 3 yıllık olarak kurulan bu mektep mezunlarına mezuniyet ruusu verilir. Bu mezuniyet ruusu İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi mezuniyet ruusunun temin ettiği bilcümle hukuku bahşeder. (m.3) Madde okutulan dersleri sıralar. Hukuk Mektebinde şu dersler okutulur: Hukuk-ı medeniye, Mukayeseli hukuk-ı medeniye, Roma hukuku, Hukuk-ı ticaret (berri ve bahri), Usulü muhakeme-i hukukiye, Hukuk-ı hususi düvel, Hukuk-ı esasiye, Hukuk-ı idare, Hukuk-ı düvel, Hukuk-ı ceza, Hukuk-ı amme, Usulü muhakematı cezaiye, Hukuk tarihi, Türk hukuk tarihi, İktisat, Maliye, Tıbbi adli, İhtilallar tarihi, Tarihi siyasiyedir.

---

²⁴ İhsanoğlu, I, 146-47, II, 649.

(m.4)²⁵ Bu mektebin hocaları Darülfünun müderrislerinden veya darülfünun veya Avrupa'dan mezun olanlar arasından Adliye Nezaretince intihap olunurlar.

İstanbul Darülfünun'u Hukuk Fakültesinin benzeri şeklinde 1925 yılında kurulan Ankara hukuk mektebi, 1940 yılında İstanbul Üniversitesi hukuk fakültesi örnek alınarak öğrenim süresi 4 yıla çıkartılması ve Ankara Hukuk Fakülte'sinin Maarif Vekâleti'ne bağlanması kararlaştırılmıştır.²⁶ Ankara Hukuk Mektebinin kuruluşuyla birlikte artık 1933 üniversite reformuna kadar yeni bir hukuk mektebi kurulmayıp 1933 tarihli üniversite reformuyla birlikte Darülfünun İstanbul Üniversitesine dönüştürülmüştür.

Bu okulla ilk kez Türk Hukuk Tarihi Kürsüsü kurulur ve fıkıh usulü dersi kaldırılır. Böylece ilk başından Roma Hukuku, Mecelle ve yanısıra Usul-ı Fıkıh dersi baştan beri hukuk ders müfredatından yer almakta iken her nedense 1926 yılından itibaren müfredattan kaldırılmıştır.

Ankara hukuk mektebinin kuruluşuyla birlikte Hukuk tarihi veya Türk hukuk tarihine dönüştürülen bu ders hangi yıllardan itibaren nereye kadar okutulmuş görmek amacıyla hukuk fakültesi ders programını vermek uygun olacaktır.²⁷ Hukuk Mektebinin ders müfredatıyla ilgili olarak dört temel (*Düstûr, Réglement, Dürûs Cetveli ve Devlet Salnamesi*) kaynakta tekrar mahiyetinde bilgiler yer almaktadır.

---

²⁵ Hirsch, I, 539

²⁶ Arslan, 137

²⁷ 1921'den 1933'e kadar hukuk mektepleri ders programı geniş bilgi için bakınız: İhsanoğlu, II, 673-682

1920-1921	1921-22
Hukuk-1 Medeniye	Hukuk-1 Medeniye
Hukuk-1 tasarrufiye-i arazi ve ahkam-1 evkaf	Hukuk-1 tasarrufiye-i arazi ve ahkam-1 evkaf
Usul-i fıkıh	Usul-i fıkıh
Roma hukuku	Roma hukuku
Avrupa hukuk-1 medeniyesi	Avrupa hukuk-1 medeniyesi
Usul-i muhakemat-1 hukukiye	Usul-i muhakemat-1 hukukiye
Usul-i muhakemat-1 cezaiye	Usul-i muhakemat-1 cezaiye
Hukuk-1 ticaret-i bahriye	Hukuk-1 ticaret-i bahriye
Hukuk-1 ticaret-i berriye	Hukuk-1 ticaret-i berriye
Hukuk-1 ceza	Hukuk-1 ceza
Tatbikat-1 cezaiye Tatbikat-1 hukukiye	Tatbikat-1 cezaiye Tatbikat-1 hukukiye
Hukuk-1 hususiye-i düvel	Hukuk-1 hususiye-i düvel
Hukuk-1 umumiye-i düvel	Hukuk-1 umumiye-i düvel
Hukuk-1 esasiye	Hukuk-1 esasiye
Hukuk-1 idare	Hukuk-1 idare
İktisat	İktisat
İlm-i mali ve kavanin-i maliye	İlm-i mali ve kavanin-i maliye
-	Tıbb-1 adli
	İhsaiyat-1 cezaiye
	Hukuk-1 amme

1922-23, 1923-24 yılları ders müfredatları da birkaç değişiklik dışında hemen hemen aynı program takip edilmiştir. Bu seneden itibaren hukuk İktisat

Fıkıh Usulü Dersinin Kaldırılması Bağlamında Darülfünundan Cumhuriyete Hukuk Eğitim
Müfredatı Üzerine

---

dersi çeşitlendirilerek ve mukayeseli hukuk dersi ilave edilerek medresesinin üçüncü sensini tamamlayanlar için seçmeli dersler konulmuştur.

1926-1927	1927-28
Hukuk-1 Medeniye	Hukuk-1 Medeniye
Hukuk-1 tasarrufiye-i arazi ve ahkam-1 evkaf	
Roma hukuku	Roma hukuku
Avrupa hukuk-1 medeniyesi	
Usul-i muhakemat-1 hukukiye	Usul-i muhakemat-1 medeniye
Usul-i muhakemat-1 cezaiye	Usul-i muhakemat-1 cezaiye
Hukuk-1 ticaret-i bahriye	Hukuk-1 ticaret-i berriye
Hukuk-1 ticaret-i berriye	Hukuk-1 ticaret-i bahriye
Hukuk-1 ceza	Hukuk-1 ceza
Tatbikat-1 cezaiye Tatbikat-1 hukukiye ve ticariye	Tatbikat-1 cezaiye Tatbikat-1 hukukiye ve ticariye
Hukuk-1 hususiye-i düvel	Hukuk-1 umumiye-i düvel
Hukuk-1 umumiye-i düvel	Hukuk-1 hususiye-i düvel
Hukuk-1 esasiye	Hukuk-1 esasiye
Hukuk-1 idare	Hukuk-1 idare
İktisat	İktisat programı
İlm-i mali ve kavanin-i maliye	İlm-i mali ve kavanin-i maliye
Tıbb-1 adli	Tıbb-1 adli
İhsaiyat-1 cezaiye	İhsaiyat
Hukuk-1 amme	Hukuk-1 amme
Tarih-i hukuk	Tarih-i hukuk

1926-27 yılı ders programında görüleceği üzere baştan itibaren ders müfredatında yer alan Usul-i fıkıh dersi bu dönem kaldırılmış ve yerine! Tarih-i hukuk dersinin müfredata konulduğunu görülmektedir.

1923-33 arası hukuk mektebi müfredatını incelediğimizde şu sonuçları çıkartabiliriz:

1920-1933 yılları arası hukuk fakültesi ders programını incelediğimizde Usulü fıkıh dersleri 1925-26 ders yılına kadar hukuk fakültelerinin ders programında yer aldığını ve bu dersi Müderris Seyyid Bey verdiği görülür. Derste usulü fıkıhın tarifi ve tarihi, ehliyet, içtihat, külliyatı, İslamiyet'te hukuk-ı esasiye gibi konular okutulmuştur. Bu dersin kaldırılması üzerine 1926-27 ders yılından itibaren birinci ve ikinci sömestlerde müderris Yusuf Ziya beyin verdiği ESKİ TÜRK HUKUKU, İslam hukuk konularının işlendiği tarih-i hukuk (hukuk tarihi) dersi eklenmiştir.²⁸

Baştan beri Roma hukuku gibi zorunlu olan usulü fıkıh dersi 1925-26 öğretim döneminde müfredattan kaldırılmıştır.

1926-27 öğretim döneminde Tarih-i hukuk (hukuk tarihi) isminde yeni bir ders müfredata eklenmiştir. Sanki fıkıh usulünden doğan boşluk tarih-i hukuk ile doldurulmak istenmiştir.

Bir başka ilginç nokta karşılaştırmalı hukuk dersinin müfredatta yer bulmasıdır. Bugün bile hala pek çok hukuk fakültesinin ders programında yer almamaktadır. Ancak bazı fakültelerin ders müfredatında seçimlik ders olarak yer bulmaktadır.

---

²⁸ Türk hukuk tarihi dersi, içeriği, tarihi ve nası işlendiği konusunda bakınız: Bedir, Murtaza, "Osmanlı Önceli Türk hukuk Tarihi Yazıcılığı", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD), c.3, sayı:5, 2005, 27-84; Aydın, Mehmet Akif, "Türk Hukuk Tarihciliği", TALİD, c. 3, sayı: 5, 2005, 9-25.

1931-33 arasında artık Ceza Muhakemeleri Usulü ismi, Hukuk-ı ticaret-i bahriye, deniz ticaret hukuku olarak, Hukuk-ı ticaret-i berriye ise deniz ticaret hukuku olarak isim değişikliğine gidilmiştir. Son olarak tarih-i hukuk dersi de hukuk tarihi ismini almıştır.

Fıkıh usulü dersinin konulması konusunda sadece Mecelle için değil genel anlamda hukukun kaynakları, temelleri, hükmün verilmesinin usulü ve yöntemlerini konu edinen bir bilim olması hasebiyle bu ders baştan itibaren hukuk ile ilgili mekteplerin en önemli olmazsa olmaz dersi olmuştur.

İlk baştan itibaren hukuk mekteplerinde fıkıh usulü dersi sadece Mecelle'nin ve İslam hukukunun daha iyi anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için konulmuş bir ders değildir. Esas itibarıyla hukukun kökleri, yani "jurisprudence" ya da bugün hukuk metodolojisi diye adlandırabileceğimiz ve sırf hukuk bilimine dair bir alan olması hasebiyle "fıkıh usulü" bir hukuk mektebinin en temel derslerinden biridir.

IV. FIKIH USULÜ (JURISPRUDENCE-HUKUK BİLİMİ) YOKLUĞUNUN HUKUK EĞİTİMİNDE VE UYGULAMASINDA HUKUK NORMLARININ ETKİSİ ÜZERİNE

Toplumsal bir varlık olarak insanın davranışlarının tek güdüsü ve düzenleyicisinin hukuk normlarının olmadığı aşikârdır. Bu normların yanı sıra din, ahlak, örf ve adet gibi diğer toplumsal normların da varlığı inkâr götürmez bir hakikattir. Böyle olmakla birlikte etnik, dini, pek çok farklı unsurların birlikte nispeten özgürce yaşamının teminine dönük olarak devletin cebri yaptırımına sadece hukuk normları sahiptir.

Kanunun bilinmemesini mazeret olmayacağı kuralı bir anlamda hukukun normlarının ayan beyan ortada, ulaşılabilir ve belirli olmasının zorunlu bir sonucudur. Fakat bu belirliliği sağlayan husus, sadece hukuk normlarının kıta Avrupa sistemi bakımından yazılı olması Anglo-Saxon hukuk sistemi açısından ise geçmiş mahkeme kararlarının, örf ve âdetin biliniyor olması değildir. Belki de bu yazılılık ve ulaşılabilirlikten daha da önemlisi bu normların ve kararların somut olaya uygulanma yöntem ve usullerinin belirliliği ve açıklığı hususudur. Bir başka ifade ile bu normların uygulayıcısı, somut bir nizanın değerlendirilmesinde kanun metinleri arasında bir uyumsuzluk ve tearuz olduğu kanaatinde veya hukuk normunu uyguladığında bir adaletsizlik oluşacağı düşüncesinde ise bu ve benzeri hususlarda bir anlamda normların çatışması halinde neye göre hareket edecektir. Bu durumda yorum yöntemlerini mi kullanacak, kullanması halinde hangisini kullanacak ya da salt normun norm olmasını yeterli olduğu düşüncesinden hareketle sonuçları ve amaçları dikkate almadan doğrudan normun uygulanmasına mı gidecektir. Bu ve benzeri pek çok soru aslında bugün hukuk eğitimimizin içinde bulunduğu, daha da önemlisi hukuk uygulayıcıların sürekli olarak karşılaştığı sorular ve cevapları barındırma potansiyeline sahiptir.

Mevcut hukuk öğretim programımız içerisinde bu yöntem ve uygulama ile ilgili neler var, hangi dersler bu ihtiyaca dönük olarak müfredata dâhil edilmiştir. Genel itibarıyla baktığımızda ülkemiz hukuk fakültesi müfredatları maddi hukuk merkezli ve özellikle kanun metni merkeze alınmak suretiyle tek tek madde şerh ve uygulamaları üzerinde durarak dönemler tamamlanmaktadır. Bir anlamda en çok madde içeren kanunlar daha çok krediye sahip dersler olması gerektiği düşüncesi baskındır. Tüm dönem boyunca mümkün olduğunca tek tek maddelerin izahı ve açıklaması yapılmaya çalışılıyor. Fakat bu şekilde

tüm kanunun tamamlamak mümkün olmayabilir veya öğrenci mezun olup uygulayıcı olarak görev aldıktan sonra kanun değişikliği hatta fiilen henüz bir öğrenci iken yasa değişikliği de mümkün olabilir. Bu durumda yeni soyut normları somut vakalara uygulaması mümkün olabilir mi ya da nasıl olacaktır. Çünkü bu yeni yasa onun madde madde işlemediği görmediği bir normlar bütünüdür artık.

İlk hukuk mekteplerinde önemli roller üstlenmiş ve Mekteb-i Hukuk-ı Sultani müdürlüğü de yapmış olan Sava Paşa fıkıh usulü üzerine yazdığı eserinde nazariyattan (yöntemsel bilgi) uzak bir eğitimin nasıl kifayetsiz ve zararlı olduğunu şöyle anlatır: “ Bundan başka bir gayemiz de, Türkiye’de yüksek tahsil işini idare edenlere münhasıran kanun maddelerine inhisar eden İslam Hukuku tedrisatının yalnız kifayetsiz bulunduğunu değil, aynı zaman da zararlı olduğunu da ihsas etmektir. İslam hukuku mabedinin kapısını açacak anahtar, hukuk nazariyatıdır. İlk önce öğrenilmesi lazım gelen hukuk nazariyatı bilinmeden, kanun metinlerinin öğretilmesi talebeyi, memba ve esbabı öğretilmeden uzun uzun kanun maddelerini ezberlemeye mahkûm etmektir. Kanun tatbikatını, hukuk nazariyatını bilmeyen ellere tevdi etmek, adalet kuvvetini makineleştirmek ve işgal ettiği mevkiden indirerek alelade bir işçinin eline tevdi etmek suretiyle bu asil hüküm ve hâkim mesleğinin cehlin koynuna atmak demektir.”²⁹ Mekteb-, Hukuk-ı Sultanî’nin Mekteb-i Hukuk-ı Şahane’ye katılmasından on yıl sonra serdettiği bu fikirleri aynı zamanda Adliye Nezaretinde kurulmuş olan Mekteb-i Hukuk-ı Şahane’nin bir tenkidi olarak da okunabilir.³⁰

---

²⁹ Sava Paşa, *İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd*, I-II, Kitapevi, ty., İstanbul, I, 13-14.

³⁰ Yörük, 15.

Mamafih kanun metinlerin tek tek öğretilmesi adeta öğrenciye balık vermek gibidir. Halbuki balık tutmasını öğretmek gerekmektedir. Hukuk eğitiminde genel ve soyut normların somut vakalara uygulanması konusundaki yöntem ve usulleri merkeze alan bir müfredat ya da ders içerikleri oluşturmadığımız sürece bu sorunlar devam edecektir.

Hukuk uygulayıcıları bakımından çok büyük bir ehemmiyet arzedən, hukuk kurallarının yer zaman bakımından uygulanması, yorum konusu ve yorum esasları, kıyas, aksiyle kanıt, evleviyet gibi hukukta akıl yürütme konuları, hukuk kuralları arasında çatışma sorunu hâkimin hukuk yaratması ve takdir yetkisi ve benzeri pek çok temel konunun hukuk fakültelerinin programlarında hangi ders ya da derslere tekabül ettiği ve fakülte müfredat programlarında ne kadar yer kapladığı sorusu en temel ve acil sorunlarımızdan olsa gerektir. Bu ve benzeri pek çok konu Darülfünun hukuk mektepleri açısından “fıkıh usûlü” dersi ile karşılanmaya çalışılmıştır.

Bir başka açıdan bunu bir yapısal ya da sistemsel bir sorun olarak ta tanımlamak mümkündür. Çünkü Kıta Avrupa hukuk geleneğinde dolayısıyla Türk hukuk sisteminde kodifikasyon, kanunlaştırma merkezdedir. Yani hukukumuz yazılılık esasına dayanır.

Örneğin Lindsay Farmer, “ İngiliz Kodifikasyonu Hakkında Tartışmalar” başlıklı yazısında, hukuki reform konusunu İngiltere bağlamında şöyle ele almıştır: “Mantiki olarak (kodifiye edilmiş ceza kanunu, hukukun mükemmelliğine bir kapı olarak görülür, ancak gerçekte (göstergeler düzleminde) her zaman eksik olduğu kabul edilir. Hem dilin sınırlılıkları hem de sosyal olanın sürekli değişiminden dolayı pozitif hukuk hiçbir zaman tamamlanmış ve evrensel olarak geçerli değerler üretemeyecektir. Böylece

reform ihtiyacı hukukun asli bir unsuru olarak takdim edilir ve hukukun mükemmel olmayışı temel kabulü üzerine reform ihtiyacının rasyonelliği inşa edilir.”³¹

Bir anlamda her yeni kanun yeni bir reform sebebi idi. Çünkü her kanunun bir süre sonra değişmeye maruz kalacağı aşikârdır, Bir başka ifade ile “dilın sınırlarına” ve “sosyal olanın değişimine” rağmen geçerli olabilecek ve aynı zamanda ulusal karakteri de temsil edebilecek kodifiye edilmiş bir hukuk oluşturmak iddiası zorunlu olarak şu sunucu doğurur. Buna göre rasyonel ve kodifiye edilmiş hukuk zorunlu olarak sürekli yeniden tanımlanan ve tadil edilen bir hukuktur. Böylece her yeni kanunlaştırmanın otomatik sonucu yeni bir tadil (kanunlaştırma) olacaktır. Öyleyse bu noktada kanun maddelerinin tek tek birebir öğretiminden (elbette bunun da büyük faydaları vardır) ziyade bu normların uygulanma yöntemlerini içeren ve bunları önplana çıkartan bir müfredat daha da önem kazanmaktadır.

Bu bağlamda Osmanlı’da kültürel modernleşmenin odağı olarak görülebilecek olan Darülfünun bünyesinde kurulan hukuk mekteplerinin ders müfredatından yer alan Usul-ü fıkıh (hukuk ilminin kaynakları ve kökleri) dersi diğer derslerin yanı sıra uzun yıllar müfredatta kalmış fakat daha sonra her ne hikmetse bu ders müfredattan kaldırılmıştır.

Bu hususu Ali Himmet Berki şöyle ifade eder: “Usulü fıkıh Hukuk Fakültelerinde okutulmakta iken hukuk inkılâbından sonra bu ders programdan çıkarılmış, fakat bunun yerini dolduracak bir kürsü ihdas edilmemiştir.”³²

---

³¹ Miller, A. Ruth, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Günah ve Suç Fıkıhtan Faşizme*, (çevirmen: Hamdi çilingir) Ufuk yayınları, İstanbul, 2013, s.53

³² Berki, Ali Himmet, *hukuk Mantığı ve Tefsir Kanun ve Mukavelelerin Tanzim ve Tefsirine Ait Kaide ve Asıllar*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik TAO., Ankara, 1948, s.4

Günümüz hukukçularından Kemal Gözler de bu hususa şu sözlerle işaret eder: “Türkiye’de hukuk devriminden önceki dönemde hukuk fakültelerinde (medreselerde, Mekteb-i hukukta, Mekteb-i Kuzatta, Darülfünun Hukuk şubesinde) hukukun genel teorisi içine giren çalışmalar “fıkıh usûlü” dersinde okutulmaktaydı. Keza hukukun genel teorisinin en önemli konularından bir olan yorum ise bu dönemde “tefsir ilmi” adı altında ayrı bir bilim dalı olarak incelenirdi. Kendisi de Mekteb-i Kuzat mezunu olan Ali Himmet Berki (1883-1976) haklı olarak bu dersin hukuk inkılâbından sonra kaldırıldığı ve yerinin doldurulmadığından yakınmaktadır. Hukuk devriminden sonraki dönemlerde hukuk fakültelerinde “hukuka giriş” derslerinde hukukun genel teorisine giren bazı konulardan, örneğin yorumdan bahsedilirse de bu şöylece bir konuya temastan ibarettir. İslam hukuk öğreniminde temel yer teşkil eden “fıkıh usûlü” aslında tamamen bir hukukun genel teorisidir...”³³

Bir Jurisprudence-hukuk bilimi olarak tarih sahnesinde ilk yer alan alanın adıdır “fıkıh usûlü”. Elbette Müslümanlardan önce de hukuk hep var olagelmıştır. Fakat var olan şey furu’ fıkıh anlamında hukukun dallarıdır, hukukun kökü, usulü, yöntemi anlamında bir hukuk bilimine rastlamamız ancak fıkıh usulü ile gerçekleşir. Tarih erken dönemlerinden itibaren hukukun izlerine hep rastlarız. Babil kralı Hammurabi’nin kanunlarına sahibiz. Hint Brahmanlarının Purana, Simitri’lerinin metinleri günümüze kadar mahfuz kalmıştır. Çinli Konfiçyus’un Şu-King gibi hukuki kitapları vardır. İranlılar Avesta’ya sahiptiler. Firavunlar Mısır’ının kadim bir hukuka sahip olduklarına dair birçok şey bilinmektedir. Yahudilerin Tevrat’ı dahi eski bir hukuki metin olarak bilinmektedir. Eski Yunanlıların oniki levha kanunlarından ayrı Romalıların da oniki levha kanunları isimli hukuki müdevvenat meşhurdur.

---

³³ Gözler, Kemal, *Hukuka Giriş*, Genişletilmiş 9. Baskı, Ekin, Bursa, 2012, s.8.

Oniki levha kanunlarından başka, kendi hukuklarına ait pek çok mühim vesika özellikle ön-Asyalı Gaius'un Bizans imparatoru Justinianus'un hukuk külliyyatını bize bırakmışlardır. Fakat bunların neredeyse tamamı kanun metinlerine münhasır vazedilmiş hukuki kaidelerden ibarettir. Bir anlamda hukukun dallarıdır. Dolayısıyla hukukun dalları soyut anlamda hukuk bilimi sayılmazlar ve usul değillerdir yani ağacın köklerini teşkil etmezler. Dolayısıyla yukarıda saydığımız misaller arasında kanunlara yani fûruya değil de hukuk bilimine, hukuk metodolojine, yani usule dair bir esere rastlayamıyoruz. Dolayısıyla "fıkıh usulü" diye tabir edilen hukuk bilimi alanına dair ilk eser Müslümanların ve bu alanda ilk eseri veren kişi de İmam Şafii'dir.³⁴

Yukarıda geçtiği üzere bu boşluk maalesef doldurulamamıştır. Bugün tüm hukuk fakültelerinin müfredatlarında yer alan zorunlu "hukuk başlangıcı" dersi veya seçmeli veya zorunlu olan "hukuk metodolojisi" ve benzeri dersler maalesef belirli ve ortak bir içeriğe kavuşmamış ve bu ihtiyaca cevap veren dersler çok uzaktır.

SONUÇ

Osmanlı Devletinde, Tanzimat sonrası hukuk mektepleri bir anlamda Darülfünun eğitim kurumlarında yerini almıştır. Aslında Darülfünun projesi kültürel ve akademik batılılaşmanın odak noktasını teşkil etmiştir. Öyle ki Darülfünun tam bir Fransız Akademi düşüncesi ve uygulamasının bire bir adaptasyon çalışmasıdır. Bir açıdan baktığımızda Cumhuriyet dönemi hukuk reformundan yaklaşık 150 yıl önce Mecelle'nin kanunlaştırılmasıyla fiilen

---

³⁴ Hamidullah, Muhammed, *İslam'ın Hukuk İlimine Yardımları (Makaleler Külliyyatı)* 1962, İstanbul, 31-32.

common law³⁵ hukuk geleneğinden Kıta Avrupası hukuk geleneğine geçiş gerçekleştirilmiştir. Bu hukuk familyası değişikliğinin doğal bir sonucu olarak yeni sisteme uygun hukuk öğretimine geçme çabaları gerçekleştirmiştir. Darülfünun hukuk mektebi bu çabanın bir ürünü ve sonucudur. Dolayısıyla 1933 tarihli İstanbul Darülfünun'unun İlgasına ve Maarif Vekâleti'nce Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun'u, program, özerklik ve hukuk reformu açısından değerlendirmemek tarihi doğru değerlendirmemek en azından eksik değerlendirmek olur.

Görüldüğü üzere 1925 yılına kadar hukuk mekteplerinin ders müfredatından yer almış olan Usulü fıkıh bu okulla birlikte 1925'ten sonra okutulmamış onun yerine Türk hukuk tarihi dersi konulmuştur.

Hukuk fakültesi mezunları potansiyel hukuk uygulayıcıları olarak, hangi ders ya da program adı altında olursa olsun muhakkak bir hukuk yorum mantığı, hukuksal argümantasyonun temelleri, hukukun felsefi boyutu konularına vakıf olmalıdır. Bu bir yeterlilik kriteri kabul edilmelidir. Mevcut programlardaki hukuk başlangıcı, hukuk felsefesi, hukuk metodolojisi ve benzeri derslerin bu yeterlilikleri tam olarak karşıladığı söylenemez.

---

³⁵ İslam hukukunun common law hukuk familyasından sayılması konusunda bakınız: Lawrence, Rosen, *The Justice of Islam Comparative Perspective on Islamic Law and Society*, Oxford University Press, 2002. 38-68

KAYNAKÇA

- ALİYE, Fatma, *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Bedir Yayınları, İstanbul, 1995.
- ARSLAN, Ali, *Türkiye’de Üniversite ve Siyaset*, Paraf Yayınları, İstanbul, 2011.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Türk Hukuk Tarihçiliği”, TALİD, c. 3, sayı: 5, 2005, İstanbul, 9-25.
- BEDİR, Murtaza, “Osmanlı Önceli Türk Hukuk Tarihi Yazıcılığı”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD), c.3, sayı:5, İstanbul, 2005, 27-84.
- BERKİ, Ali Himmet, *Hukuk Mantığı ve Tefsir Kanun ve Mukavelelerin Tanzim ve Tefsirine Ait Kaide ve Asıllar*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik TAO, Ankara, 1948.
- BOZKURT, Gülnihal, “Türkiye’de Hukuk Eğitiminin Tarihçesi”, Hukuk Öğretimi Sempozyumu, 13-14 Mayıs 1993, Editör: Adnan Güriz, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1993.
- DÖLEN, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi Osmanlı Döneminde Darülfünun*, I-V, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, I-V.
- EKİNCİ, Ekrem Buğra, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2008.
- GEDİKLİ, Fethi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ne Zaman Kuruldu”, İÜHFİM, C. LXIX, S:1-2, 91-104, 2011.
- GÖZLER, Kemal, *Hukuka Giriş*, Genişletilmiş 9. Baskı, Ekin, Bursa, 2012.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam’ın Hukuk İlmine Yardımları (Makaleler Külliyyatı)* 1962, İstanbul.

- HİRSCH, E. Ernest, *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye’de Üniversitelerin Gelişmesi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1998. Ankara.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Darülfünun Osmanlı’da Kültürel ve Modernleşmenin Odağı*, I-II, IRCICA, İstanbul, 2010.
- KARA, İsmail, *Bir Felsefe Dili Kurmak*, Dergâh Yayınları, 2001, İstanbul.
- KAYNAK, Sevgi, “Kuruluşundan Bugüne İstanbul Hukuk Fakültesi’nde Roma Hukuku Dersleri”, İÜHFM C. LXX, S,1, s.453-464, 2012.
- LAWRENCE, Rosen, *The Justice of Islam Comparative Perspective on Islamic Law and Society*, Oxford University Press, 2002.
- MİLLER, A. Ruth, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Günah ve Suç Fıkıhtan Faşizme*, (çeviren: Hamdi Çilingir) Ufuk Yayınları, İstanbul, 2013.
- ÖZCAN, M. Tefvik, “İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin Kurumsallaşmasının Tarihçesi”, İÜHFM, c. LXI, sayı: 1-2, 2003.
- SAVA Paşa, *İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd*, I-II, Kitapevi, İstanbul, ty.
- TÂHİR, Ekrem, *Bâbil’deki Türkiye*, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008.
- YÖRÜK, Ali Adem, *Mekteb-i Hukukun Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)*, MÜ, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

**CEZA MUHAKEMESİNDE YETKİ VE GÖREV
MESELESİNDE BAZI SORUNLARA İLİŞKİN
DEĞERLENDİRMELER**

Yrd. Doç. Dr. Murat AYDIN*

ÖZET

Ceza muhakemesinin temelini esas itibariyle mahkemelerin oluşturduğu tartışılmaz bir gerçektir. Mahkemeler vasıtasıyla yapılan yargılama sayesinde ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu sağlanırken de yargılamanın güvenceli mahkemelerde yapılmasını sağlamaya dönük olarak görev kuralları, usul ekonomisi ve yargılama kolaylığını sağlamaya yönelik yetki kuralları ve bağlantı kuralları ihdas edilmiştir. Bu çalışmamızda genel olarak yetki ve göreve ilişkin temel bilgiler verilmekle beraber asıl olarak bu kurumlara ilişkin karşı karşıya kalınabilecek bazı sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Görev, Yetki, Bağlantı, Ceza Mahkemeleri Arasında Görev ve Yetki Uyuşmazlığı.*

---

*Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

ASSESSMENT ON SOME PROBLEMS ABOUT TASK AND AUTHORIZATION ISSUE IN CRIMINAL PROCEDURE LAW

ABSTRACT

It is a indisputable fact that the courts are basis of criminal procedure law. The purpose of criminal procedure is fact and we use the courts to achieve that. However during this activity we have to use guaranteed court by task rules. At the same time we provide procedural economy and ease of trial by authorization rules and connection rules. In this article we plan to give some information about basic principles of task and authorization but mainly we analyse about some problems and solutions ways for this topics.

Key Words: *Task, Authorization, Connection, Conflict Between Criminal Courts About Task and Authorization.*

GİRİŞ

Ceza muhakemesi açısından mahkemelerin tasnifi görev kuralları sayesinde söz konusu olmaktadır. Doktrinde görev kurallarına ilişkin görev kavramı yerine madde bakımından yetki kavramı da kullanılmaktadır. Bu kapsamda hangi suça hangi mahkemenin bakacağı sorusunun cevabı esas olarak görev kuralları ile verilebilecektir. Suçların esas olarak ağırlığına göre hangi mahkemenin görevli olduğunun tespitinin yanı sıra hangi yer mahkemesinin de bölgesel olarak davaya bakabileceğinin de tespiti gerekmektedir ki bu sorun da yetki kuralları sayesinde çözümlenmektedir. Yetki kurallarına doktrinde bu özelliğine binaen yer bakımından yetki kuralları da denilmektedir.

Görev ve yetki kuralları her ne kadar mahkemeler arasında ortaya çıkabilecek sorunları ortadan kaldırma amacıyla konulmuş olsa da bu kurallar nedeniyle de uygulamada sorunların ortaya çıkması muhtemeldir. Her ne kadar hukuk kurallarının eksiksiz olması beklenmekteyse de bunun pratik olarak uygulanması mümkün olmadığı için çıkabilecek problemlere uygulamada da çözümler üretilmekte, gerek duyulduğunda kural değişikliği yoluna gidilmektedir.

Bu çalışmada esas olarak görev ve yetki kurallarına ilişkin ortaya çıkabilecek problemlerin neler olduğu ve bunlara yönelik çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Bu kapsamda özellikle görevli mahkemenin belirlenmesine ilişkin 5235 sayılı kanun ile 5271 sayılı kanun arasında bulunması gereken uyumun sağlanamaması nedeniyle ortaya çıkan bazı sorunlar değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bunun yanı sıra TCK m. 19 kapsamında yabancı ülke kanununda yer alan cezanın üst sınırı değerlendirmesinin görevli mahkemenin belirlenmesine etkisi, görev ve yetkiye ilişkin itirazlar, bu itirazların inceleme mercii ve itirazların neticeleri, görev ve yetki uyuşmazlıklarına karşı başvurulabilecek yollar ve buna ilişkin problemler, görevsizlik ve yetkisizlik kararlarında ortaya çıkabilecek problemler, bir mahkemenin hem yetkisiz hem görevsiz olması durumunda ortaya çıkabilecek problemler, bağlantılı ceza davalarında bağlantının soruşturma aşamasında ortaya çıkması ile kovuşturma aşamasında ortaya çıkması durumunda hangi mahkemenin davaya bakması gerektiği ve bunun usulü, yetki ve görev bakımından farklı mahkemelerde söz konusu olan davalarda bağlantının bulunması ve bunların birleştirilmesinde ortaya çıkabilecek problemler incelemeye tabi tutulmuştur.

I. GÖREV (MADDE YÖNÜNDE YETKİ)

A. Genel Olarak

Madde yönünden yetki kuralları olarak da ifade edilen görev kuralları ceza uyuşmazlığının konusunu teşkil eden olayın hukuki boyutunu teşkil eden suç türünün yargılamasının ilk derece mahkemelerinin hangisinde yapılacağını tespiti yarayan ceza muhakemesi aracı olarak ifade edilmektedir¹. Kısaca hangi suça hangi seviyedeki ilk derece mahkemesinin bakacağı sorusunun cevabı görev kuralları sayesinde verilebilecektir². Tanımda da ifade edildiği gibi görev kavramı ilk derece mahkemeleri açısından geçerli olan bir kavramdır. Bu nedenle görev kovuşturma aşamasında hüküm ifade eden bir kavramdır³. Yargıtay ceza daireleri arasındaki ilişki ise görev kuralı olmayıp, iş bölümü ilişkisidir⁴.

CMK m.3 hükmü görev kurallarının kanunla belirlenmesini öngörmüştür. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun mahkemelerin görevlerine ilişkin düzenlemenin yapıldığı kanundur. Bu kapsamda görev açısından kanun tarafından yapılan görev dağılımına tam olarak uyulma zorunluluğu bulunmaktadır. Telifisi imkansız işler dışında görev kurallarına

---

¹ KUNTER, Nurullah-YENİSEY, Feridun-NUHOĞLU, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Bası, Birinci Kitap, İstanbul 2009, s.214; YURTCAN, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 12. Bası, İstanbul 2007, s.97; ÜNVER, Yener-HAKERİ, Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, C.I, Ankara 2013, s.184; TOROSLU, Nevzat-FEYZİOĞLU, Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2009, s.56.

² ÖZTÜRK, Bahri-ERDEM, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Baskı, Ankara 2008, s.252; CENTEL, Nur-ZAFER, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Bası, İstanbul 2010, s.509; TURHAN, Faruk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2006, s.62.

³ YURTCAN, s.97; ÜNVER-HAKERİ, s.184.

⁴ ÜNVER-HAKERİ, s.185.

aykırılık hukuka aykırılık teşkil edecektir⁵. Görev kuralları yüksek görevli mahkemelerin daha teminatlı yargılama yapmasını sağlayacak şekilde mahkemelerin kuruluş ve işleyişinde farklılığı gerektirecektir. Bu görev dağılımı kamu düzenini ilgilendirmektedir⁶. Konuya ilişkin olarak CMK m.4'te davaya bakan mahkemenin kovuşturmanın her aşamasında re'sen görev konusunu dikkate alacağı düzenlenmiş, CMK m.5'de iddianamenin kabulünden sonra görevsiz olduğunu fark eden mahkemenin dosyayı görevli mahkemeye göndermesi gerektiği ifade edilmiş, CMK m.7'de de görevli olmayan hakim veya mahkemenin yaptığı işlemlerin yenilenmesi mümkün olmadığı takdirde hükümsüz kabul edilmiştir.

B. Görevli Mahkemenin Belirlenmesi

Görev kurallarının belirlenmesine ilişkin düzenleme 5235 sayılı kanunun 10 vd. maddelerinde yer almaktadır. Bu düzenlemeler dikkate alındığında kanunumuzun suçların ve cezaların türünü dikkate alarak görev kurallarının belirlediğini ifade edebiliriz⁷. Bu çerçevede kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, iki yıla kadar (iki yıl dahil) hapis cezaları ve bunlara bağlı adli para cezaları ile bağımsız olarak hükmedilecek adli para cezalarına ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanması, sulh ceza mahkemelerinin (5235 sk. m.10); kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m.

⁵ YURTCAN, s.97; ÜNVER-HAKERİ, s.184.

⁶ KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s.215; ÖZTÜRK-ERDEM, s.253; ÜNVER-HAKERİ, s.166; TURHAN, s.64. Konuya ilişkin 4. madde gerekçesinde şu şekilde bir belirleme yapılmıştır: "Görev, kamu düzeniyle doğrudan ilgilidir ve şüpheli ve sanık yönünden de tabii hakim ilkesine göre güvence oluşturur. Bu nedenle görev "madde bakımından yetki" sorununun, Cumhuriyet savcısı, katılan ve sanık ileri sürmesi de mahkemece kovuşturmanın her aşamasında re'sen göz önünde bulundurulması gerekir. Ancak iddianamenin kabulünden sonra, suçun yargılama sürecinin alt dereceli bir mahkemeye ait olduğundan söz edilerek görevsizlik kararı verilemeyeceğine ilişkin 5 inci madde (CMK m.6) HÜKMÜ SAKLIDIR. Maddenin birinci fıkrası bu kuralı açıklamaktadır". Gerekçe metni için bkz. ŞAHİN, Cumhur, *Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, Ankara 2005, s.92 (ŞAHİN, Şerh)

⁷ Görev kurallarını belirleme ölçütlerine ilişkin bkz. YURTCAN, s.98-99; CENTEL-ZAFER, s.508-509.

250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işler ağır ceza mahkemelerinin (5235 sk. m.12); bunlar dışındaki dava ve işler de asliye ceza mahkemesinin görev alanına dahil edilmiştir (5235 sk. m.11). Görevli mahkemelerin belirlenmesinde karma sistemin uygulanmasının yani ceza miktarının yanı sıra suç türlerinin de dikkate alınmasının uygulamada görev uyumsuzluğu sorunları doğuracağı, uzmanlaşmayı engelleyeceği savunulmaktadır⁸. Kanaatimizce bu görüş yerindedir. Aşağıda açıklanacak olan nitelikli hallerin görevli mahkemenin belirlenmesine etkisi durumunda da bu problemle karşı karşıya kalınabilecektir. Bu çerçevede bir suça bakmaya görevli mahkeme ne nitelikli hal dolayısıyla ne de kanunda yer alan düzenleme dolayısıyla farklı kılınmamalıdır. TCK m. 204 kapsamında belgede sahtecilik suçunda 1.fıkra için asliye ceza mahkemesi görevli iken 2.fıkra için kanun ağır ceza mahkemesi görevli olarak belirlenmiştir. Bu örnek açısından da kanaatimizce her iki fıkra için de asliye ceza mahkemesinin yetkili kılınması yerinde olacaktır.

Mahkemelerin görevlerinin belirlenmesinde ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenler gözetilmeksizin kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırı göz önünde bulundurulacaktır (5235 sk. m.14). 5235 sayılı kanun TCK ve CMK'dan önceki tarihli bir kanun niteliği taşıdığı için aslında burada ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenlerden kastın suçun nitelikli halleri olduğu ifade edilebilir⁹. Kanunda cezanın temel şekline göre cezanın arttırılmasını veya azaltılmasını gerektiren unsurlara suçun nitelikli halleri (unsurları) denilmektedir¹⁰. Konuya ilişkin

⁸ ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 3. Baskı, Ankara 2012, s.85.

⁹ Nitelikli haller cezayı ağırlaştırıcı ve hafifletici sebepler ilişkisine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZGENÇ, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Bası, Ankara 2012, s.214.

¹⁰ ÖZGENÇ, s.214; HAKERİ, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Ankara 2012, s.122.

problem kanunda bazı durumlarda nitelikli hallerin orantısal olarak belirtilmiş olmasına rağmen bazı durumlarda cezada alt ve üst sınır belirlemek suretiyle öngörülmesi hususunda karşımıza çıkmaktadır.

Doktrinde bazı yazarlar konuya ilişkin olarak kanunda hapis cezasının alt ve üst sınırlarının gösterilmesi durumunda kanunda öngörülen soyut cezanın üst sınırının dikkate alınacağını belirttikten sonra suçun cezasında belirli oranda artırım veya indirim yapılmasına neden olan nitelikli hallerin dikkate alınmayacağını ileri sürmektedirler. Bu görüşteki yazarlar cezayı ağırlaştırıcı veya azaltıcı hallerde oransal bir artırım veya azaltma söz konusu olmayıp bağımsız olarak ceza öngörülmesi durumları varsa belirtilen nitelikli halin üst sınırı dikkate alınarak görevli mahkemenin belirleneceğini ifade etmektedirler. Bu görüşe örnek olarak TCK m.99/1 kapsamında bir kadının çocuğunun düşürülmesinde ceza beş yıldan on yıla kadar hapis olarak belirlendiği için asliye ceza mahkemesinin yetkili olduğu, aynı maddenin beşinci fıkrası kapsamında cezanın yarı oranında arttırılması gerektiği ifade edilmesine rağmen bu nitelikli halin görevli mahkemenin belirlenmesinde dikkate alınmayacağı belirtilmektedir. Ancak TCK m.85/1 kapsamında taksirle öldürmede iki yıldan altı yıla kadar hapis öngörüldüğü için asliye ceza mahkemesinin yetkili olduğu, ikinci fıkra kapsamında nitelikli hal açısından ise iki yıldan on beş yıla kadar hapis öngörüldüğü için ağır ceza mahkemesinin yetkili olduğu savunulmaktadır¹¹. Doktrinde savunulan bu görüşe paralel olarak bir çok mevzuat kitapçığında rastlanan ve kanunun nitelikli hal olarak düzenlediği bazı hallerin yanına başka mahkemelerin yetkili olarak tespitinin yapılmasının 5235 sayılı kanun hükümleri dikkate alındığında yerinde olmadığını düşünmekteyiz¹².

¹¹ ŞAHİN, s.84-85.

¹² İlgili mevzuatlara bir örnek olarak YALVAÇ, Gürsel, *Ceza ve Yargılama Hukuku Yasaları, T.C. Anayasası, TCK, CMK, CGTİK ve İlgili Mevzuat*, 2. Baskı, Ankara 2012.

Nitekim 5235 sayılı kanunun 14. maddesinde, kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırı göz önünde bulundurulur denilmektedir. Bu kapsamda suçun nitelikli hallerinin bağımsız suçlar niteliğini taşıdığını söylemek mümkün değildir. Nitelikli hallerde kanun koyucu temel suç tipine eklediği bazı unsurlarla o suçun daha ağır veya daha hafif cezalandırılmasını istemektedir¹³. Yani esas olan yine temel suç tipidir. Uygulamada ise nitelikli hal kapsamında cezanın üst sınırının dikkate alınarak görevli mahkemenin belirlendiği görülmektedir. Örneğin TCK m.85/2 kapsamında birden fazla kişinin öldüğü veya bir veya birden fazla kişinin ölümünün yanında bir veya birden fazla kişinin yaralanmasının söz konusu olduğu bir olayda görevli mahkeme ağır ceza mahkemesi olarak kabul edilmektedir. Kayseri 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nce 2.6.2009 gün ve 146-167 sayılı direnme kararı içerisinde de konuya ilişkin olarak "5237 Sayılı T.C.K.'nun 85/2. maddesinde yazılı suçlara bakmak vazifesinin 5235 Sayılı Kanunun 12. maddesi gereğince Ağır Ceza Mahkemesi'nin, 5237 Sayılı T.C.K.'nun 85/1. maddesinde yazılı suçlara bakmak vazifesinin de 5235 Sayılı Kanunun 11. maddesi gereğince Asliye Ceza Mahkemesi'nin görevi cümlesine dahil olduğu tartışmasızdır" görüşüne yer verilmiştir¹⁴.

Konuyu birkaç örnekle açıklamanın yerinde olduğu kanaatindeyiz. İlk örnek olarak TCK m.86'da yer alan yaralama suçu verilebilecektir. Bu kapsamda TCK m.86/1'de suçun cezasının üst sınırı 3 yıl olarak belirlendiği için asliye ceza mahkemesinde yargılanacaktır. TCK m.86/2 ise kasten yaralamanın etkisinin basit tıbbi müdahale ile giderilebilir olması durumunu düzenlemiş ve suçun cezasının üst sınırı da bir yıl olarak belirlenmiştir. Bu durum doktrinde bazı yazarlar tarafından suçun cezasının alt ve üst sınırlarının belirlenmiş olması

¹³ KOCA, Mahmut-ÜZÜLMEZ, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Ankara 2012, s.128.

¹⁴ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. YCGK. 5.4.2011, E.2010/9-254, K.2011/31. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> Ziyaret tarihi:12.09.2013.

dolayısıyla yetkili mahkemenin sulh ceza mahkemesi olduğu yönünde iddiaların ileri sürülmesine neden olmuştur. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi 5235 sayılı kanunun 14. maddesi hükmü açıktır ve suçun cezayı azaltan bu nitelikli hali görevli mahkemenin asliye ceza mahkemesi olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir.

Konuya ilişkin bir başka örnek ise TCK m.141’de düzenlenmiş olan hırsızlık suçudur. Bu suç tipi açısından üst sınırı üç yıl olarak belirlenmiş olduğu için asliye ceza mahkemesi yetkilidir. Ancak TCK m.142/3 kapsamında suçun sıvı veya gaz halindeki enerji hakkında veya bunların nakline, işlenmesine veya depolanmasına ait tesislerde işlenmesi durumunda üst sınır on iki yıl olarak belirlenmiştir. Bu durumda görevli mahkeme ağır ceza mahkemesi mi olacaktır? Kanaatimizce bu soruya olumsuz cevap vermek gerekecektir. Her ne kadar bu fıkrada üst sınır olarak on iki yıl belirlenmiş olsa da burada cezayı arttıran bir nitelikli hal söz konusudur ve ilgili suça ilişkin yargılama da asliye ceza mahkemesinde yapılmalıdır. Yine hırsızlık suçunun paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal üzerinde, bir hukuki ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla işlenmesi halinde şikayet üzerine failin iki aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükümlenacağı düzenlendiği TCK m.144 hükmü açısından da cezayı azaltan bir nitelikli halin varlığından bahsedilebilecek bu nedenle de görevli mahkeme yine asliye ceza mahkemesi olacaktır. TCK m.155/1 kapsamında güveni kötüye kullanma suçunun açısından cezanın üst sınırı iki yıl olarak belirlenmiş olduğu için sulh ceza mahkemesi yetkiliyken, aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan nitelikli halde üst sınır yedi yıl olarak öngörülmüş olsa dahi görevli mahkeme sulh ceza mahkemesi olacaktır. Yukarıda mahkemelerin görevlerinin belirlenmesinde hem ceza miktarının hem de suç türünün dikkate alınmasının görev uyumsuzluğu sorunu doğuracağını ve ceza mahkemelerinin de

davalar açısından uzmanlık kazanmalarını engelleyeceği¹⁵ hususunu değerlendirmiştik. Bu sorun 5235 sayılı kanunun 14. maddesinin uygulanmaması durumunda da ortaya çıkabilecektir. Bu durumda örneğin TCK m.86/1 kapsamında bir yaralama varsa asliye ceza mahkemesi, 86/2 kapsamında bir yaralama varsa sulh ceza mahkemesi görevli olacaktır ki aynı suça farklı mahkemelerin bakması yargılamada uzmanlığın sağlanmasının önüne geçecektir. Doktrinde bu durum görevin kamu düzenine ilişkin olması dolayısıyla kanuni düzenlemeye tabi olduğu bu nedenle de ilgili kanuni düzenlemede suçun basit halinin soyut cezasının üst sınırının esas alınarak görevli mahkemenin belirlenmesi gerektiği şeklinde ifade edilmektedir. Bu çerçevede yargılama yapılmadığı için kanunda belirtilen ağırlatıcı veya hafifletici nedenlerin uygulanıp uygulanmayacağı hususu henüz belli olmamışken savcının kanunda belirtildiği şekildedir farklı bir mahkemeyi görevli olarak değerlendirmesi mümkün olmayacaktır¹⁶. Yani savcının nitelikli hali dikkate alarak suçun temel şekli kapsamında asıl görevli olan mahkeme dışında bir mahkemeyi görevli görmesi mümkün olmayacaktır.

Mahkemelerin görevlerinin belirlenmesine ilişkin bir başka sorun da TCK m. 19 kapsamında Türkiye’de yargılama yapılırken, Türk kanunlarına göre verilecek olan ceza suçun işlendiği ülke kanununda öngörülen cezanın üst sınırından fazla olamaz hükmünde karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir durumun varlığı halinde görevli mahkemenin belirlenmesinde yabancı kanunda yer alan suç için öngörülmüş cezanın üst sınırı mı yoksa Türk kanununda öngörülmüş cezanın üst sınırı mı dikkate alınacaktır. Burada doğrudan doğruya yabancı kanun hükmü uygulanmadığı, esas olarak Türk kanunu dikkate alındığı, yabancı ülke kanunlarının sadece üst sınırın belirlenmesinde dikkate alındığı göz önünde

---

¹⁵ Konuyla ilgili eleştiriler için bkz. ŞAHİN s.85.

¹⁶ ÜNVER-HAKERİ, s.187-188.

bulundurulursa böyle bir durumda da Türk kanununda öngörölmüş cezanın üst sınırının görevli mahkemenin belirlenmesi açısından dikkate alınması gerekmektedir. Yabancı kanun sadece failin cezalandırılması açısından dikkate alınmalı hukuk sistemimize daha geniş çaplı bir etkiye bulunmamalı¹⁷, görevli mahkemenin belirlenmesinde de bir etkisi olmamalıdır.

CMK m. 5/2 kapsamında görevsizlik kararı veren mahkemenin bu kararına karşı itiraz yoluna başvurulabileceği belirtilmiştir. (Benzer şekilde CMK m.18/3 hükmünde mahkemenin vermiş olduğu yetkisizlik kararına karşı itiraz yoluna başvurulabileceği belirtilmiştir). Burada, örneğin, sulh ceza mahkemesi asliye ceza mahkemesinin görevli olduğunu düşünerek görevsizlik kararı vermesi durumunda CMK m.268/3 kapsamında bu itirazı incelemeye yetkili merci asliye ceza mahkemesi olabilecek midir? Konuya ilişkin olarak CMK m.268/3 doğrudan doğruya değerlendirildiğinde asliye ceza mahkemesinin bu görevsizlik kararına itirazı inceleyebileceği sonucu çıkmaktadır. Ancak asliye ceza mahkemesinin bu itirazı yerinde görerek bir karar vermesi, yani sulh ceza mahkemesinin görevli olduğu yönünde karar vermesi durumunda CMK m.4/2 hükmünü işlevsiz hale getirecektir. Nitekim CMK m. 271/4 kapsamında merciin itiraz üzerine verdiği karar kesindir. Bu durumda sulh ceza mahkemesinin vermiş olduğu görevsizlik kararına karşı asliye ceza mahkemesine itirazda bulunulması durumunda asliye ceza mahkemesinin itirazı yerinde görmesi ve böylece sulh ceza mahkemesini görevli kabul etmesi durumunda görev uyuşmazlığının çıkması imkanı ortadan kaldırılmış olacaktır¹⁸. CMK m.5 görevsizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebileceğini düzenlenmiş ancak görevsizlik itirazının reddine karşı gidilebilecek bir yol öngörölmemiştir. Bu durum temyiz aşamasında dikkate

¹⁷ CENTEL-ZAFER, s.511.

¹⁸ ŞAHİN, s.88-89.

alınabilecektir¹⁹. Kanaatimizce burada CMK m.4/2 hükmünün işlerlik kazanabilmesi için görevsizlik kararına karşı itiraz yoluna gidilmesi yönündeki düzenleme kaldırılmalıdır. Bu kapsamda görev uyuşmazlığı çıkması durumunda ortak yüksek görevli mahkeme tarafından bu uyuşmazlık çözülebilecektir.

Mahkemeler arasında görev açısından bir uyuşmazlığın bulunması durumunda uyuşmazlığı ortak yüksek görevli mahkemenin belirlemesi gerekmektedir (CMK m.4/2). Doktrinde aynı ağır ceza mahkemesinin yargı çevresinde bulunan iki mahkeme arasında çıkan görev uyuşmazlıklarında ağır ceza mahkemesinin ortak yüksek görevli olduğu, aralarında uyuşmazlık çıkan mahkemelerden birinin ağır ceza mahkemesi olması veya farklı ağır ceza mahkemesinin yargı çevresinde bulunan mahkemeler arasında bir uyuşmazlık olması durumunda bölge adliye mahkemesinin ceza dairelerinin uyuşmazlığı çözeceği ifade edilmektedir. Son ihtimal olarak farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi içinde bulunan mahkemeler arasında ortaya çıkan görev uyuşmazlıklarında ise Yargıtay Beşinci Ceza Dairesinin uyuşmazlığı çözeceği ifade edilmektedir²⁰. Doktrinde genel olarak ifade edilen bu hususa katılmadığımızı belirtmeliyiz. Nitekim 5235 sayılı kanunun ceza dairelerinin görevleri başlıklı 37. maddesinin ikinci fıkrasında yargı çevresi içerisinde bulunan adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözmek bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerinin görevleri arasında sayılmıştır. 5235 sayılı kanunun bu açık hükmü karşısında bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçmesinden sonra görev uyuşmazlığında ağır ceza mahkemelerinin ortak yüksek görevli mahkeme olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Nitekim 5235 sayılı kanunun 37/2. maddesi konuya ilişkin doğrudan bölge adliye mahkemelerini görevlendirmiştir. Doktrinde de bazı yazarlar bölge

---

¹⁹ CENTEL-ZAFER, s.513.

²⁰ CENTEL-ZAFER, s.515; ÜNVER-HAKERİ, s. 206-207; TURHAN, s.65.

adliye mahkemelerinin faaliyete geçmelerinin ardından CMK m.4/2 hükmünün uygulama yeteneğinin kalmayacağını ifade etmektedirler²¹. Kanaatimizce de bölge adliye mahkemeleri faaliyete geçtikten sonra ağır ceza mahkemelerinin görev uyuşmazlıklarını çözmesi mümkün olmayacaktır. Bu açıdan bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçmesinin ardından CMK 4/2 hükmü çerçevesinde ortak yüksek görevli mahkeme bölge adliye mahkemelerini ve Yargıtay'ı ifade edecektir. Bu kapsamda bölge adliye mahkemeleri faaliyete geçinceye kadar ağır ceza mahkemesi ve Yargıtay ortak yüksek görevli mahkeme değerlendirmesinde dikkate alınacakken, bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçmesinin ardından bu değerlendirme bölge adliye mahkemesi ve Yargıtay şeklinde olmalıdır²². Bu kapsamda ifade edilmesi gereken husus Yargıtay'ın görev uyuşmazlığını çözmeye yetkili olduğu durumlarda, Yargıtay tarafından görevli görülen mahkemenin vermiş olduğu kararın temyiz edilmesi söz konusu olursa görev konusu yeniden Yargıtay'da değerlendirmeye tabi tutulmayacaktır. Çünkü Yargıtay'ın görevli mahkemenin belirlenmesine ilişkin vermiş olduğu bu karar kesindir²³.

²¹ÖZBEK, Veli Özer-KANBUR, Nihat-DOĞAN, Koray-BACAŞIZ, Pınar-TEPE, İlker, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Bası, Ankara 2012, s.532.

²²ŞAHİN, s.88.

²³ÜNVER-HAKERİ, s.207. "Yerel mahkemece, 08.11.2006 tarihinde verilen ilk kararda örgüte ilişkin suçlardan beraat hükmü kurulduktan sonra diğer suçlar açısından görevsizlik kararı verilmiş, ancak dosyanın gönderildiği Bakırköy 8. Ağır Ceza Mahkemesince karşı görevsizlik kararı verilmesi üzerine oluşan olumsuz görev uyuşmazlığı, Yargıtay 5. Ceza Dairesince merci tayini yoluyla kesin olarak çözümlenerek dosya tekrar İstanbul 12. Ağır Ceza Mahkemesinin önüne gelmiştir. Halen geçerliliğini sürdüren 10.06.1942 gün ve 26-16 sayılı İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı doğrultusunda, oluşan görev uyuşmazlığının merci tayini yoluyla çözümlenmesi halinde, merci tayini yoluyla yetkili kılınan mahkemenin verdiği kararın Yargıtay'da incelenmesi sırasında görev hususu tekrar değerlendirme konusu yapılamayacağından, gerek yerel mahkemenin gerekse Özel Dairenin kararında bir isabetsizlik yoktur. Görev konusunun Yargıtayca inceleme konusu dahi yapılamayacağı bir durumda, Yargıtay C.Başsavcılığının kesin nitelikteki merci tayini kararını hükümsüz kılacak bir sonuç doğmasına neden olacak şekilde itiraz yasa yoluna başvurma olanağının da bulunmadığı kabul edilmelidir. Aksinin kabulü halinde, halen geçerli olduğunda kuşku bulunmayan İçtihadı Birleştirme Kararına karşın, merci tayini kararlarının kesinliği söz konusu olmayacak, merci tayini yoluyla görev uyuşmazlığının çözümlenerek dosyanın gönderildiği mahkemece verilen kararların temyiz incelemesi sırasında tekrar görev konusu gündeme gelebilecek, buna bağlı olarak da yargılamalar gereksiz yere uzayacaktır". Y. CGK. 27.12.2011, E. 1-158, K.296, Karar için bkz. ÜNVER-HAKERİ, s.207, dn.70.

Görevin kamu düzenine ilişkin olduğu hususu yukarıda ifade edilmişti. Bu kapsamda görevli olmayan mahkemenin dosyayı görevli mahkemeye göndermesi gerektiği de CMK m.5'te düzenlenmiştir. Burada mahkemenin görevsizlik kararı vermesi, hükümden de anlaşılacağı gibi, iddianamenin kabulünden sonra söz konusu olacaktır. Burada mahkeme kendisine sunulan iddianamede belirtilen suç kapsamında kendisini görevli görmezse bu nedenden dolayı iddianameyi iade edebilecek midir? Doktrinde bu sorunun çözümüne ilişkin iki ihtimalli bir değerlendirme yapılmaktadır. İlk olarak iddianameyi inceleyen mahkeme görevsizliğinin yanında diğer bir veya birkaç iade nedenini tespit ederse bu durumda görevsizlik meselesini de bildirerek iddianameyi iade edecektir. İkinci ve asıl sorun teşkil eden ihtimalde ise iddianamede tüm unsurların tam olması ancak görevli mahkemeye hitaben düzenlenmiş bir iddianamenin bulunmaması durumunda ise mahkemenin iddianameyi kabul etmesi gerektiği ifade edilmektedir. Buna gerekçe olarak da görev kuralını incelemenin bir usul işlemi olmasına rağmen ancak bir mahkemenin verebileceği karar olduğu, mahkemenin iddianamenin kabulü kararıyla veya 15 günlük iddianamenin incelenmesi süresinin geçmesiyle mahkeme olarak görev ve yetki kazanacağı belirtilmektedir. Bu görüşteki yazarlar kabul edilebilirlik değerlendirmesinin yetki ve görev kazanmış bir mahkeme tarafından yapılabileceğini ifade etmektedirler²⁴. Bu görüşe katılmanın mümkün olmadığı kanaatindeyiz²⁵. Nitekim CMK m.174, CMK m.170'e aykırı olarak düzenlenen iddianamenin iade edilmesi gerektiği hükmünü ihtiva etmektedir. CMK m.170'e bakıldığında ise kanun koyucu iddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenmiş olma şartını aramaktadır. CMK m.174'ün, CMK m.170'e yaptığı atfı kısmi olarak

---

²⁴ ÜNVER-HAKERİ, s.209-210.

²⁵ Nitekim Yargıtay da iddianamenin iadesinin yetkisizlik kararı niteliği taşımadığını ifade etmiştir. Y. 5. C.D. 2007/840 E. 2007/1638 K. 12.2.2007 tarihli kararı.

nitelememiz mümkün olmayacaktır. CMK m.170 hükmü bütün olarak incelendiğinde görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenmiş bir iddianamenin bulunmaması durumunda bu iddianamenin iade edilmesi gerektiği sonucu çıkacaktır. Örneğin ağır ceza mahkemesine hitaben düzenlenmesi gereken bir iddianame asliye ceza mahkemesine hitaben düzenlenmişse bu durumda iddianamenin iadesi gerekecektir²⁶. Doktrinde de iddianameyi alan mahkemenin kendi görev alanına girmeyen bir olaya ilişkin önce iddianameyi kabul kararı vermesi, sonra bunu görevsizlik kararı vererek görevli mahkemeye göndermesinin usul ekonomisine aykırılık teşkil ettiği ifade edilmektedir²⁷. Yargıtay da konuya ilişkin olarak iddianamenin görev veya yetki dolayısıyla iade edilmesinin görevsizlik veya yetkisizlik kararı olarak nitelendirilemeyeceğini ifade etmektedir²⁸. Bu kapsamda doktrinde bazı yazarlar tarafından ileri sürülen iddianame kabul edilmeden bu şekilde bir görevsizlik kararı verilemeyeceği yönündeki ortaya koymuş oldukları problemin de önüne geçilmiş olacaktır. Ancak burada CMK m.174/2 çerçevesinde suçun hukuki nitelendirmesinin iddianamenin iadesi nedeni olmayacağı hususunu gözden kaçırmamak gereklidir. Bu kapsamda sözgelimi savcı hırsızlık suçu dolayısıyla bir iddianame hazırlarsa mahkeme burada dolandırıcılık suçu olduğu

²⁶ ÖZTÜRK-ERDEM, s.723-724. Konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. ŞAHİN, s.85-86; FEYZİOĞLU, Metin, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", TBB, S.62, 2006, s.41, ŞAHİN, s.86.

²⁷ KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s.231.

²⁸ **DAVA:** Resmi belgede sahtecilik, kamu kurumuna karşı dolandırıcılık ve hizmet nedeniyle emniyeti suiistimal suçlarından sanıklar F.Y. ve arkadaşlarının yargılanmaları sırasında; Söke Ağır Ceza Mahkemesiyle Aydın 1.Ağır Ceza Mahkemesi arasında oluşan olumsuz yetki uyuşmazlığının giderilmesi ve yargı yerinin belirlenmesi istemiyle gönderilen dosya Yargıtay C.Başsavcılığından tebliğname ile daireye verilmekle incelenerek gereği düşünüldü:

KARAR : İncelenen dosya içeriğine göre Söke ağır Ceza Mahkemesinin 21.11.2006 tarihli yetkisizlik kararıyla dosyanın gönderildiği Aydın Asliye Ceza Mahkemesince karşı yetkisizlik kararı verilmediği, CMK'nun 174/1.maddesi uyarınca iddianamenin iadesinin de yetkisizlik kararı mahiyetinde olmadığı ve bu nedenle çözümü gereken görev uyuşmazlığının henüz doğmadığı anlaşıldığından,

SONUÇ : İncelenmeyen dosyanın mahalline gönderilmesi için Yargıtay C.Başsavcılığına TEVDİİNE, 12.02.2007 tarihinde oybirliğiyle karar verildi". Y.5.CD. 12.02.2007, E.2007/840, K.2007/1638. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> Ziyaret tarihi: 06.02.2013.

gerekçesiyle iddianamenin iadesi kararı veremeyecektir. Benzer şekilde savcının kasten yaralama olarak nitelendirdiği bir olayda asliye ceza mahkemesi kasten öldürmeye teşebbüs suçunun bulunduğu gerekçesiyle iddianameyi iade edemeyecektir²⁹. Doktrinde bu düzenlemenin sebebi olarak görev konusunun suçun unsurlarına ilişkin bir mesele olduğu ve bunun değerlendirmesinin mahkeme tarafından yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu gibi durumlarda mahkeme iddianameyi kabul etmeli daha sonra gerekli görürse görevsizlik kararı vererek dosyayı görevli mahkemeye göndermelidir³⁰. İddianamenin açık şekilde görevli mahkemeye hitaben düzenlenmediği anlaşılırsa bu durumda iddianamenin iadesi yönünde karar verilebilecektir.³¹

II. YETKİ (YER YÖNÜNDEN YETKİ)

A. Genel Olarak

Yer yönünden yetki kuralları, ülkenin mahkemeler arasında yargı çevrelerine coğrafi alan olarak bölünmesini ifade etmektedir³². Yetki kurallarının amacı hakimin nerede işlenen suçlara bakması gerektiğini tespit etmektir³³. Yetki kurallarının düzenlenmesindeki amaç pratik ihtiyaçların karşılanması olup görev kurallarında olduğu gibi sanığa güvence sağlama gibi bir amaç bulunmamaktadır³⁴. Bu kapsamda yetki kuralları açısından mahkemeler arasında bir astlık üstlük ilişkisi de söz konusu değildir.

²⁹ TURHAN, s.64.

³⁰ ÖZBEK-KANBUR-DOĞAN-BACAĞSIZ-TEPE, s.501.

³¹ TURHAN, s.64.

³² KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s.237; CENTEL-ZAFER, s.516; YURTCAN, s.108; TOROSLU-FEYZİOĞLU, s.62.

³³ EREM, Faruk, *Ceza Usulü Hukuku*, Beşinci Bası, Ankara 1978, s.137; ÜNVER-HAKERİ, s.214; ÖZTÜRK-ERDEM, s.285; ŞAHİN, s.96; ÖZBEK-KANBUR-DOĞAN-BACAĞSIZ-TEPE, s.543; TURHAN, s.68.

³⁴ YURTCAN, s.108; ÜNVER-HAKERİ, s.215.

Yargılamanın amacına daha kolay, çabuk ve ucuz şekilde ulaşılması amacı yetki kurallarının kaynağını oluşturmaktadır³⁵.

B. Yetki Kuralları

Ceza Muhakemesi Kanunu m.12/1 yer yönünden yetkili mahkemenin tespitinde öncelikli olarak suçun işlendiği yeri esas olarak benimsemiştir. Suçun işlendiği yerin belirlenmesine ilişkin CMK'da bir düzenleme bulunmamakla birlikte TCK m.8/1'in göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir. Bu sayede hareketin gerçekleştiği yer ile neticenin meydana geldiği yerin farklı olması durumunda hem hareketin yapıldığı yerin hem de neticenin meydana geldiği yerin suçun işlendiği yer olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁶. Bu görüşteki yazarlar mahkemelerin kendi aralarında anlaşarak bir yeri yetkilendirebileceklerini ifade etmektedirler³⁷. Ancak TCK m.8 kapsamında suçun ne zaman Türkiye'de ne zaman yurt dışında işlenmiş sayılacağı hususunu belirlemektedir. Türkiye'de işlenmiş bir suça ilişkin suçun işlendiği yerin belirlenmesinde bir fonksiyonunun bulunduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Doktrinde bazı yazarlar ise hareket ve neticenin Türkiye'nin farklı yerlerinde meydana gelmesi durumunda hareketin esas alınması gerektiğini, failin suçu hareketi gerçekleştirdiği yerde işlemiş sayılacağını savunmaktadırlar. Bu yazarlar aksi kabulün tek mahkemeye yetki vermek sistemine aykırılık olacağını belirtmektedirler³⁸. Doktrinde bazı yazarlar ise neticenin gerçekleştiği yerin yetkiyi belirlemede en uygun olacağını ileri sürmektedirler³⁹. Yargıtay da suçun işlendiği yere ilişkin olarak neticenin gerçekleştiği yer görüşüne katılmaktadır. Bu kapsamda yetkili mahkemeyi de

³⁵ YURTCAN, s.108.

³⁶ EREM, s.139; ÜNVER-HAKERİ, s.216; CENTEL-ZAFER, s.519; ŞAHİN, s.97.

³⁷ CENTEL-ZAFER, s.519.

³⁸ KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s.238-239; TURHAN, s.69.

³⁹ YURTCAN, s.110; TOROSLU-FEYZİOĞLU, s.64.

neticenin gerçekleştiği yere göre belirlemek mümkün olacaktır⁴⁰. Kanaatimizce burada hem hareketin yapıldığı yer mahkemesinin hem de neticenin gerçekleştiği yer mahkemesinin yetkilendirilmesi uygulama açısından sorun oluşturabilecektir. Bu kapsamda her iki yer mahkemesi de yetkili olduğunu ileri sürüp dosyaya bakmak isteyecek ya da her iki yer mahkemesi de diğerinin yetkili olduğunu ileri sürebilecektir. Böyle bir durumun varlığı halinde ortak yüksek görevli mahkeme hangi mahkemenin yetkisiz olduğunu belirleme hususunda sorun yaşayabilecektir. Nitekim bu kapsamda her iki yer mahkemesi de yetkisiz ise ortak yüksek görevli mahkeme, bu mahkemelerden birisinin yetkisizliğine karar veremeyecektir. Kanun koyucu hareket ve neticenin Türkiye içinde farklı yerlerde meydana gelmesi durumunda hareketin yapıldığı yer mahkemesinin mi yoksa neticenin gerçekleştiği yer mahkemesinin mi yetkilendirileceği hususunda somut bir düzenlemenin yapılması yerinde olacaktır.

Suçun işlendiği yerin tespitine ilişkin olarak ayrıca 12. madde de şu düzenleme yer almaktadır. “(2) Teşebbüste son icra hareketinin yapıldığı, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkilidir.

(3) Suç, ülkede yayımlanan bir basılı eserle işlenmişse yetki, eserin yayım merkezi olan yer mahkemesine aittir. Ancak, aynı eserin birden çok yerde basılması durumunda suç, eserin yayım merkezi dışındaki baskısında meydana gelmişse, bu suç için eserin basıldığı yer mahkemesi de yetkilidir.

(4) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan hakaret suçunda eser, mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılmışsa, o

---

⁴⁰ Y.11.CD. 13.07.2006, 4044-6680, ÜNVER-HAKERİ, s.216.

yer mahkemesi de yetkilidir. Mağdur, suçun işlendiği yer dışında tutuklu veya hükümlü bulunuyorsa, o yer mahkemesi de yetkilidir.

(5) Görsel veya işitsel yayınlarda da bu maddenin üçüncü fıkrası hükmü uygulanır. Görsel ve işitsel yayın, mağdurun yerleşim yerinde ve oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüşse o yer mahkemesi de yetkilidir”

Doktrinde CMK m.12/4 hükmünün ikinci cümlesinde yer alan mağdurun suçun işlendiği yer dışında tutuklu veya hükümlü bulunması durumunda o yer mahkemesinin de yetkili olacağı hususu eleştirilmiştir⁴¹. Bu eleştiriye gerekçe olarak maddenin tasarıdaki karşılığını teşkil eden 13/6. maddenin amacını tam olarak karşılayamaması olarak gösterilmektedir. Tasarının 13/6. maddesi “Kişi, suçun işlendiği yer dışında tutuklu bulunuyorsa, o yer mahkemesi de yetkilidir.” şeklinde bir düzenleme içermekteydi. Tasarının gerekçesinde ise bu hükme ilişkin olarak şu açıklamalar yer almaktaydı “Maddenin son fıkrası önemli bir yenilik getirmektedir. Karşılaştırmalı ceza yargılama usulü yönünden temel ilke sanığın mutlaka, hükmü verecek mahkemede ifadesinin alınması, belirli istisnalar dışında duruşmalarda hazır bulunması ve savunmasını yapmasıdır. Ülkemizde belirli güvenlik nedenleri ile bazı sanıklar, yargılamayı yapan mahkemeden çok uzaktaki tutukevlerinde bulduklarından ifade ve savunmaları yerel mahkeme tarafından istinabe suretiyle alınıp asıl yani suçun işlendiği yer mahkemelerine gönderilmekte ve bunlar da göz önüne alınarak hüküm verilmektedir. Oysa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin değişik kararlarında bu uygulama adil yargılama ilkelerine aykırı görülmüştür. İşte bu nedenlerle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları doğrultusunda, esas hakkındaki hükmü veren mahkemenin sanığı şahsen dinleyebilmesi amacıyla ikili yetki kabul edilmiştir.” Tasarıda sanık açısından

---

⁴¹ FEYZİOĞLU, s.46 vd.

bir güvence sağlandığı ifade edilmekte ve sanığın adil yargılanma hakkının sağlanması için yargılandığı mahkemeye gelmesinin istinabe suretiyle engellenmesinin önüne geçilmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir⁴². Mevcut düzenlemede mağdur açısından bir düzenlemenin yer aldığı, bunun maddenin tasarıdaki şeklinin temel amacına aykırı olduğu, düzenlemenin sanık hakkında yapılması gerektiği ve bunun da sanığın talebine bağlı tutulması gerektiği belirtilmektedir⁴³. Ancak burada basılı eser yoluyla işlenen hakaret suçlarında hakarete maruz kalan kişinin basılı eserin yayın yeri mahkemesine gidip gelmesinin zorluğu dolayısıyla 12/4. madde düzenlemesinin yapıldığı dikkate alınacak olursa burada mağdurun suçun işlendiği yer dışında tutuklu veya hükümlü bulunması durumunda bu yer mahkemelerinin de yetkili kılınmasının bu amaca uygun olduğu kanaatindeyiz. Kişinin tutuklu veya hükümlü bulunduğu yerde oturduğu kabulü çerçevesinde bu cümlenin tekrar olduğu eleştirisine de katılmaktayız⁴⁴.

Konuya ilişkin olarak CMK m.12/5'te yer alan görsel veya işitsel yayının mağdurun yerleşim yerinde ve oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüş olması durumunda o yer mahkemesinin yetkili olması yönündeki düzenleme doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir. Bu kapsamda düzenlemenin görsel veya işitsel yayının mağdurun yerleşim yerinde ve oturduğu yerde işitilebilir, görülebilir, izlenebilir olma şartının getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴⁵. Kanaatimizce de mevcut düzenleme muğlak nitelik taşımakta ve uygulamada sorun doğurmaya elverişli görünmektedir. Sözgelimi Konya'da bölgesel yayın yapan bir televizyon kanalının yaptığı programda işlenen bir hakaret fiili bir CD'ye çekilir ve Ağrı'ya gönderilirse mağdur tarafından Ağrı'da görsel veya

---

⁴² FEYZİOĞLU, s.47.

⁴³ FEYZİOĞLU, s.48.

⁴⁴ FEYZİOĞLU, s.48.

⁴⁵ ÜNVER-HAKERİ, s.219.

işitsel yayın görülmüş veya işitilmiş olacaktır. Mevcut düzenleme kapsamında bir değerlendirme yapıldığında kişinin yerleşim yerinde görülmüş olması dolayısıyla Ağrı mahkemelerinin de yetkili olduğu sonucuna varılacaktır ki bu durum hükmün konuluş amacına aykırı olacaktır. Bu kapsamda maddenin yayının kapsama alanı çerçevesinde değerlendirilmesi daha yerinde olacaktır. Aksi durumun ispat problemlerine yol açabileceği gerekçesine katılmaktayız⁴⁶. Benzer bir problem yayının internet yoluyla gönderilmesi veya tekrar yayınlanması açısından da söz konusu olabilecektir. Yukarıdaki örnek üzerinden düşünüldüğünde kişinin yerel yayın yapan bir televizyon programını internete yüklemesi durumunda yine mağdurun bulunduğu yerde görülmüş veya işitilmiş olması söz konusu olacaktır. Kanaatimizce böyle bir durumda yayıncı kuruluşa ait bir internet sitesine ilgili videonun yüklenmesi durumunda CMK m.12/5 kapsamında mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yer mahkemesi yetkili kılınabileceken harici olarak genel kullanıma açık internet sitelerine yapılan bu nitelikteki yüklemelerde mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yer mahkemesi yetkili kılınamayacaktır.

Yetki kuralları açısından mahkemeler arasında görevde olduğu gibi olumlu ya da olumsuz bir uyumsuzluk söz konusu olabilecektir. Böyle bir durumun varlığı halinde CMK m.17 ortak yüksek görevli mahkemenin bu uyumsuzluğu çözeceğini ifade etmiştir. Ortak yüksek görevli mahkemeye ilişkin olarak görev bahsinde yaptığımız açıklamalara atıf yapmakla yetiniyoruz. Ayrıca görevsizlik kararına karşı gidilebilecek itiraz yolunun CMK m.18/3 kapsamında yetkisizlik kararlarına karşı öngörülmesi hususunda görevsizlik kararına karşı itiraz bahsinde yapmış olduğumuz eleştirilere atıf yapmakla yetiniyoruz.

---

⁴⁶ ÜNVER-HAKERİ, s.219.

III. GÖREVSİZLİK VE YETKİSİZLİK İDDİASI

Görev kamu düzenine ilişkin olduğu için -yukarıda da ifade edildiği gibi- kovuşturmanın her aşamasında dikkate alınması gereken bir husustur. Bu kapsamda mahkemenin görevsiz olduğu düşünülüyorsa her zaman bu konuda görevsizlik iddiasının ileri sürülmesi de mümkün olacaktır⁴⁷. Ancak CMK m.6 duruşmada suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik kararı verilerek dosyanın alt dereceli mahkemeye gönderilemeyeceğini düzenlemektedir. Bu nedenle suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik iddiasında bulunularak dosyanın alt dereceli mahkemeye gönderilmesi talebi de mümkün olmayacaktır. Ancak suçun hukuki niteliği değişmediği halde mahkemenin görevli olmadığı tespitinin yapılması durumunda dosyanın alt dereceli mahkemeye gönderilmesi talebine engel bir durum söz konusu değildir.

CMK m.6 hükmünün Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesi kapsamında görevli ağır ceza mahkemeleri⁴⁸ açısından herhangi bir etkisi bulunmayacaktır. Çünkü CMK 252/1-g maddesinde yer alan istisnai durum TMK açısından öngörülmemiştir. Bu kapsamda TMK kapsamında görevli bir ağır ceza mahkemesi duruşma esnasında suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle dosyayı örneğin asliye ceza mahkemesine gönderemeyecektir. Bu durum özel yetkili mahkemelerin kendi uzmanlık alanına girmeyen davalara bakamaması⁴⁹ yönündeki hükmün ortadan kalkmasını ifade etmektedir. Ancak burada teorik olarak "TMK kapsamında görevli olan bir ağır ceza

---

⁴⁷ KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s.229; CENTEL-ZAFER, s.512-513; ŞAHİN, s.81.

⁴⁸ TMK kapsamında görevli ağır ceza mahkemelerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. TURHAN, Faruk-AKGÜL ALTİKAT, Meliha-ALTİKAT, Abdurrahim-SÖYLEMİŞ, Tarık, "6352 Sayılı Kanunla Kurulan Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinin Yapısı, Yetkileri ve Uygulanacak Olan Soruşturma ve Kovuşturma Usulleri", S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, C.2, S.1, 2012, s.1 vd.

⁴⁹ TURHAN-AKGÜL ALTİKAT-ALTİKAT-SÖYLEMİŞ, s.42-43.

mahkemesinde görülmekte olan bir davaya ilişkin suçun hukuki niteliğinin değişmesi söz konusu olursa bu dosya ağır ceza mahkemesine gönderilebilir mi?" sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Kanaatimizce burada özel yetkili olan ağır ceza mahkemesinin genel ağır ceza mahkemelerine bu dosyayı göndermesi mümkün olabilecektir. Nitekim CMK m.6 dosyanın alt dereceli mahkemeye gönderilemeyeceğini düzenlemektedir. Bu kapsamda TMK kapsamında görevli ağır ceza mahkemeleri ile genel ağır ceza mahkemeleri arasında bu nitelikte bir astlık üstlük ilişkisi-hiyerarşi söz konusu olmaması dolayısıyla dosya genel ağır ceza mahkemesine gönderilebilecektir.

TMK m.10 kapsamında görevli mahkemelerin görev alanlarına girmeyen davalarda dosyayı görevli mahkemeye göndermesi hususunda bu mahkemelere ilişkin özel olarak öngörülmüş ağır neticeler doğuran uygulamaların da sona erdirilmesi gerekecektir. Örneğin davanın TMK m.10 çerçevesinde görevli mahkemelerin görev alanı dışında olduğu anlaşılması üzerine iki kat olarak uygulanan tutukluluk süresi açısından iki kat istisnası uygulanamayacaktır. Bu kapsamda yedi yıldır tutuklu olan birisi derhal serbest bırakılmalıdır⁵⁰.

Yetki itirazına ilişkin olarak CMK m.18'de düzenleme yapılmıştır. Hüküm kapsamında görev kurallarından farklı olarak yetki itirazına ilişkin bir süre belirlenmiştir. CMK m.18'e göre; "(1) Sanık, yetkisizlik iddiasını, ilk derece mahkemelerinde duruşmada sorgusundan, bölge adliye mahkemelerinde

⁵⁰ TURHAN-AGÜL ALTİKAT-ALTİKAT-SÖYLEMİŞ, s.43. Ancak Anayasa Mahkemesi 04.07.2013 tarihinde, 2.7.2012 tarihli 6352 sayılı "Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun"un 75. maddesiyle 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun başlığı ile birlikte değiştirilen 10. maddesinin 5. fıkrasında yer alan "Türk Ceza Kanununun 305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci maddeleri hariç olmak üzere, İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlarda, Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen tutuklama süresi iki kat olarak uygulanır." hükmünü iptal etmiş ve iptal hükmünün kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir. Bu kapsamda yeni yapılacak düzenlemenin ardından konunun yeniden değerlendirilmesi mümkün olabilecektir.

incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce bildirir.

(2) Yetkisizlik iddiasına ilişkin karar, ilk derece mahkemelerinde sanığın sorgusundan önce, bölge adliye mahkemelerinde duruşmasız işlerde incelemenin hemen başlangıcında, duruşmalı işlerde inceleme raporu okunmadan önce verilir. Bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasında bulunulamayacağı gibi mahkemeler de bu hususta re'sen karar veremez⁵¹.

Burada çözülmesi gereken problem bir mahkemenin hem görevsiz hem de yetkisiz olduğu iddiasının aynı anda söz konusu olması durumu ve bu durumda izlenecek yola ilişkin olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela Konya Asliye Ceza Mahkemesinde görülmekte olan bir davanın Ankara Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesi gerektiği iddiasının varlığı durumunda hem görevsizlik hem yetkisizlik iddiası ortaya konulmuş olacaktır. Sanığın sorgusundan sonra böyle bir iddianın varlığı halinde mahkeme hem görevsizlik hem de yetkisizlik kararı verebilecek midir? Kanaatimizce böyle bir durumun varlığı halinde önce görev açısından bir değerlendirme yapılmalıdır. Bu kapsamda mahkemenin görevsizliğine ilişkin iddianın her zaman ileri sürülebileceğini ifade etmiştik. Mahkeme bu vesileyle görevli olmadığını tespit ettikten sonra sanığın sorgusu yapılmış olsa dahi yetkisizlik kararı da verilebilecektir. Nitekim CMK m.7 kapsamında görevli olmayan hakim veya mahkemenin yaptığı işlemlerin hükümsüz olacağını dikkate alırsak görevli olmayan mahkemenin yapmış olduğu sorgunun da hükümsüz olduğunu söyleyebiliriz⁵¹. Hükümsüz olan bu işlemin tekrar edileceğini düşünürsek

---

⁵¹ Görevli olmayan mahkemelerin yapmış olduğu işlemlerin yok hükmünde olduğun dair bkz. KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s.231. Ancak Yargıtay bu işlemleri yok olarak değerlendirmemektedir: "Görevsiz mahkemece yapılan işlemlerin, tekrarlanması olanağı bulunmayanlar dışındakilerin, görevli mahkemece yeniden usulüne uygun olarak yapılması zorunludur. Bu zorunluluk duruşmanın sözlülüğü, kanıtların doğrudan doğruluğu ve adil yargılanma ilkesinin doğal sonucudur. Ancak 7. maddedeki hükümsüzlük ifadesini, yok anlamında değil, adil bir yargılama için tekrarlanma

sanığın sorgusunun yeniden yapılması söz konusu olacaktır ki bu durumda da süresi içinde yetkisizlik iddiası ileri sürülebilecektir. Netice olarak örnek olay açısından Konya Asliye Ceza Mahkemesi hem görevsizlik hem yetkisizlik kararı vererek dosyayı Ankara Ağır Ceza Mahkemesine gönderebilecektir.

IV. BAĞLANTILI DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİNDE YETKİ VE GÖREV SORUNU

Birden fazla dava arasında CMK kapsamında belirlenmiş bağlantının varlığı halinde bu davaların birleştirilmesi görev ve yetki kurallarının istisnasını teşkil etmektedir⁵². Bağlantıya ilişkin olarak CMK 8 vd. maddelerinde düzenleme yer almaktadır. Bu kapsamda bir kişinin birden fazla suçtan sanık olması, bir suçta birden fazla sanığın bulunması, suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiillerinin işlenmiş olması bağlantının varlığını göstermektedir (CMK m.8). CMK m.11 de ise mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, bu bağlantı 8. maddede gösterilen türden olmasa bile, birlikte bakmak ve hükme bağlamak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebileceği düzenlenmektedir.

Bağlantının varlığı durumu soruşturma evresinde fark edilmiş olursa savcı tek bir iddianame düzenleyerek yüksek görevli mahkemede kamu davasını açabilecektir (CMK m.9). Aynı savcı tarafından yürütülen bağlantılı suçların soruşturulması açısından bir sorun bulunmamaktadır. Ancak farklı yargı

---

olanağı var ise yenilenmelidir şeklinde anlamak ve yapılan işlemlerin bizzat o mahkeme huzurunda yapılmasının zorunlu olup olmadığı ölçüsüyle değerlendirilmesi gerektiğine” YCGK. 06.05.2008, E. 2008/1-90, K.2008/100

⁵² Konuya ilişkin olarak bkz. ÜNVER-HAKERİ, s.195 vd.; CENTEL-ZAFER, s.564 vd.; ŞAHİN, s.92 vd.; TOROSLU-FEYZİOĞLU, s.60 vd.; ÖZTÜRK-ERDEM, s.289 vd.; TURHAN, s.336 vd.

çevrelerinde farklı savcılar tarafından birbirleriyle bağlantı bulunan suçlara ilişkin soruşturma işlemlerinin yürütülmesi durumunda savcıların kendi aralarında anlaşarak hangisi tarafından davanın açılacağı hususunda anlaşmaları gerektiği ifade edilmektedir⁵³. Burada savcılar arasında yetki uyuşmazlığı çıktığında nasıl davranılacağı hususu akla gelebilecektir. Bu problemin çözümü CMK m.161/7’de yer almaktadır. Buna göre: “Yetkisizlik kararı ile gelen bir soruşturmada Cumhuriyet savcısı, kendisinin de yetkisiz olduğu kanaatine varırsa yetkisizlik kararı verir ve yetkili savcılığın belirlenmesi için soruşturma dosyasını, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesine gönderir. Mahkemece bu konuda verilen karar kesindir”.

Ceza uyuşmazlığının hem görev hem yer bakımından farklı mahkemelerin yetki alanına girmesi durumunda yine savcıların anlaşarak yüksek görevli mahkeme tarafından ceza davasına bakılmasının sağlanabileceği ifade edilmektedir⁵⁴.

Kovuşturma aşamasında ise kamu davasının birleştirilmesi bakımından ikili bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Aynı yargı çevresindeki iki mahkeme arasında bu şekilde bir bağlantının varlığı anlaşılırsa yüksek görevli mahkeme tarafından davaların birleştirilmesi yönünde karar verilebilecektir (CMK m.10). Bu açıdan mahkemeler arasında bir uyuşma şartı aranmamaktadır. Farklı yargı çevresinde bulunan mahkemelerde görülen davalar açısından bağlantının varlığı durumunda ise cumhuriyet savcılarının istemlerine uygun olmak koşuluyla, mahkemeler arasında oluşacak uyuşma üzerine, bu davaların hepsi veya bir kısmı bu mahkemelerin birinde birleştirilebilir. Mahkemeler arasında bir uyuşma oluşturulamazsa, Cumhuriyet savcısı veya sanığın istemi üzerine ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup

---

⁵³ CENTEL-ZAFER, s.570.

⁵⁴ CENTEL-ZAFER, s.570

olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir (CMK m.16).

Bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesinde sorun oluşturan husus kovuşturma aşamasına geçildikten sonra farklı yargı çevrelerindeki ve görev açısından da farklı olan iki mahkeme arasında bağlantılı ceza davasının bulunması durumunda nasıl davranılacağı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse; A, Antalya'da karısına şiddet uygulamış ve daha sonraki bir tarihte Konya'da karısını öldürmüştür. Bu durumda kasten yaralamadan dolayı Antalya Asliye Ceza Mahkemesinde kamu davası açılmış, kasten öldürmeden dolayı da Konya Ağır Ceza Mahkemesinde kamu davası açılmıştır. Konya Ağır Ceza Mahkemesi burada bir kişinin birden fazla suçtan dolayı sanık olması dolayısıyla bağlantının bulunduğunu bundan dolayı da dosyaların kendi bünyesinde birleştirilmesini talep etmiştir. Belirtilen olay açısından CMK m.10 kapsamında yüksek görevli mahkeme olan Konya Ağır Ceza Mahkemesi doğrudan doğruya davaları birleştirebilecek midir? Yoksa CMK m.16 kapsamında mahkemelerin bu konuda uyuşması, uyuşamamaları durumunda da ortak yüksek görevli mahkeme tarafından davaların birleştirilip birleştirilemeyeceği hususunun tespiti mi gerekmektedir? Mevcut hukuksal düzenlemeler dikkate alındığında bir birleştirme işleminin varlığı söz konusu olacaksa bunun üst dereceli mahkemede yapılması gerektiği hususu mutlak nitelik taşımaktadır⁵⁵. Ancak burada sorun, mahkemelerin birleştirmeye gerek olup olmadığı hususunda anlaşamamaları durumunda karşımıza çıkacaktır. Bu durum kanaatimizce yine CMK m.16/3 kapsamında çözümlenmeli ve ortak yüksek görevli mahkeme tarafından birleştirmeye gerek olup olmadığı hususu değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Ancak konuya ilişkin olarak kanun hükümlerinin paralel hale getirilmesi sorunu en sağlıklı şekilde çözme yöntemi

⁵⁵ ÜNVER-HAKERİ, s.200.

olacaktır. Bu çerçevede CMK m.16/3'e paralel olarak ortak yüksek görevli mahkeme tarafından birleştirmeye gerek duyulup duyulmadığı hususunun değerlendirilmesi gerekliliği CMK m.10'a ilave edilmelidir.

SONUÇ

Görev kuralları kamu düzenine ilişkin olduğu için bu kurallar çerçevesinde belirlenmiş mahkemelerin kendi görev alanlarına giren davalara bakmaları zorunludur. Bu kapsamda güvencenin sağlanabilmesi için görev kuralları 5235 sayılı kanun tarafından düzenlenmiştir. 5235 sayılı kanun mahkemelerin görevlerini belirlerken cezaların miktarının yanı sıra cezaların türlerine göre de mahkemeler arasında görev dağılımı yolunu tercih etmiştir. Doktrinde bu durum mahkemeler arasında görev uyumsuzluklarının doğmasına neden olması ve mahkemelerin suçlar açısından uzmanlaşmasını engelleme ihtimali dolayısıyla haklı olarak eleştirilmektedir. Kanaatimizce burada sadece ceza miktarlarının mahkemelerinin görevlerinin belirlenmesi açısından kriter olarak belirlenmesi yeterli olacaktır. Aksi durum mahkemeler arasında görev uyumsuzluklarının doğmasına yol açabileceği gibi, ceza mahkemelerinin bakmış oldukları davalarda uzmanlaşmaları isteğinin de önüne geçilmesine neden olabilecektir.

Mahkemelerin görev dağılımının yapılmasında nitelikli hallerin etkisi de uygulamada sorun oluşturabilecek niteliktedir. Doktrinde bu soruna çözüm olarak orantısal artışa neden olan nitelikli halde asıl suçun cezasının dikkate alınarak görevli mahkemenin belirlenmesi; bizzat ceza tayin edilen nitelikli hallerde ise bu nitelikli halin dikkate alınarak görevli mahkemenin belirlenmesi görüşü ortaya konulmuştur. Ancak kanaatimizce burada 5235 sayılı kanununun 14. maddesinde yer alan "Mahkemelerin görevlerinin belirlenmesinde ağırlaştırıcı

veya hafifletici nedenler gözetilmeksizin kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırı göz önünde bulundurulur” hükmü dikkate alınarak görevli mahkemenin belirlenmesinde sadece temel suçun esas alınması gerekmektedir.

Görev konusunda özel bir başka husus da TCK m. 19 kapsamında yabancı ülke kanunlarında suç için öngörölmüş cezanın üst sınırının dikkate alınacağı durumlarda görevli mahkemenin belirlenmesi açısından da yabancı ülke kanunlarının dikkate alınıp alınmayacağıdır. Bu açıdan kanaatimizce yabancı kanunların sadece ceza miktarı açısından etkili olduğu kabul edilmeli bunun dışında hukuk düzenine herhangi bir etkisi kabul edilmemelidir.

Mahkemenin vermiş olduğu görevsizlik kararına karşı itiraz yoluna gidilebileceğini düzenleyen CMK m.5/2 hükmü de sorun oluşturabilecek niteliktedir. Bu açıdan örneğin görevsizlik kararı veren sulh ceza mahkemesinin bu kararına karşı itiraz yoluna başvurulduğunda bu itirazı incelemeye yetkili merci asliye ceza mahkemesidir. Asliye ceza mahkemesi aynı zamanda görev uyuşmazlığının tarafı da olacağı için itirazın kabulü yönünde karar vermesi durumunda otomatik olarak kendisinin görevsizliğine karar vermiş olacak ve tekrar görevli mahkeme olarak değerlendirilemeyecektir. Bu açıdan CMK’da yer alan görevsizlik kararına karşı itiraz başvurusuna ilişkin hükmün kaldırılması yerinde olacaktır.

Görev açısından mahkemeler arasında uyuşmazlık çıkması durumunda CMK m.4/2’de ortak yüksek görevli mahkemenin bu uyuşmazlığı gidereceği düzenlenmiştir. 5235 sayılı kanunun 37/2. maddesinde bölge adliye mahkemelerinin ceza dairelerinin yargı çevreleri içerisinde bulunan adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözüme görevinin olduğu belirlenmiştir. Bu açıdan bölge adliye mahkemelerinin

faaliyete geçmeleri durumunda ortak yüksek görevli mahkeme sıfatıyla görev uyuşmazlığını çözmesi için ağır ceza mahkemelerine başvurulamayacaktır.

Görev konusu iddianamenin hazırlanmasının ardından sunulacağı makamı da doğrudan ilgilendirmektedir. Mahkeme görevli olmadığı gerekçesiyle kendisine sunulan iddianameyi iade edebilecek midir? sorusuyla karşı karşıya kalınması muhtemeldir. Bu açıdan her ne kadar suçun hukuki nitelendirmesi nedeniyle iddianameyi iade edemeyecekse de, savcının yaptığı nitelendirme kapsamındaki suç kendi görev alanına girmiyorsa iddianameyi iade edebilecektir.

Yer bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde temel kural olarak suçun işlendiği yer esas alınabilecektir. Ancak hareketin yapıldığı yer ile neticenin meydana geldiği yer farklı ise nasıl davranılması gerektiği hususunda kanunumuzda bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrinde hareketin yapıldığı yer mahkemesinin yetkili kılınması gerektiği yönünde görüşler olduğu gibi neticenin gerçekleştiği yer mahkemesinin de yetkili olması gerektiği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Ancak kanaatimizce konunun kanuna bir hüküm konularak açıklığa kavuşturulması yerinde olacaktır.

Yetki konusuyla ilgili problem oluşturabilecek önemli bir husus CMK m. 12/5 kapsamında yer alan görsel veya işitsel yayının mağdurun yerleşim yerinde ve oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüş olması durumunda o yer mahkemesinin yetkili olması yönündeki düzenlemedir. İlgili hükmün yayının kapsama alanı olarak düzenlenmesi yerinde olacaktır.

CMK m.6 kapsamında suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle dosyayı alt dereceli mahkemeye gönderme imkanı ortadan kaldırılmıştır. Bu hükmün TMK m.10 kapsamında görevli mahkemeler açısından geçerliliğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce TMK kapsamında görevli ağır

ceza mahkemeleri ile genel ağır ceza mahkemeleri arasında bir astlık üstlük ilişkisi-hiyerarşi söz konusu olmaması dolayısıyla dosya genel ağır ceza mahkemesine gönderilebilecektir.

Farklı yerlerde bulunan ve farklı görev alanlarındaki mahkemelerde bağlantılı ceza davalarının görülmesi durumunda mahkemelerin birleştirme hususunda anlaşamamaları durumunda mevcut hukuksal durum açısından kanaatimizce CMK m. 16/3 kapsamında ortak yüksek görevli mahkeme tarafından birleştirmeye gerek olup olmadığı hususu değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

CENTEL, Nur-ZAFER, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Bası, İstanbul 2010

EREM, Faruk, *Ceza Usulü Hukuku*, Beşinci Bası, Ankara 1978

FEYZİOĞLU, Metin, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, TBBD, S.62, 2006

HAKERİ, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Ankara 2012

<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> Ziyaret tarihi: 06.02.2013

KOCA, Mahmut-ÜZÜLMEZ, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Ankara 2012

KUNTER, Nurullah-YENİSEY, Feridun-NUHOĞLU, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Bası, Birinci Kitap, İstanbul 2009

- ÖZBEK, Veli Özer-KANBUR, Nihat-DOĞAN, Koray-BACAKSIZ, Pınar-TEPE, İlker, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Bası, Ankara 2012
- ÖZGENÇ, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Bası, Ankara 2012
- ÖZTÜRK, Bahri-ERDEM, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Baskı, Ankara 2008
- ŞAHİN, Cumhur, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, Ankara 2012
- ŞAHİN, Cumhur, *Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, Ankara 2005
- TOROSLU, Nevzat-FEYZİOĞLU, Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2009
- TURHAN, Faruk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2006
- TURHAN, Faruk-AKGÜL ALTIKAT, Meliha-ALTIKAT, Abdurrahim-SÖYLEMİŞ, Tarık, “6352 Sayılı Kanunla Kurulan Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinin Yapısı, Yetkileri ve Uygulanacak Olan Soruşturma ve Kovuşturma Usulleri”, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dersigi, C.2, S.1, 2012
- ÜNVER, Yener-HAKERİ, Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, C.I, Ankara 2013
- YALVAÇ, Gürsel, *Ceza ve Yargılama Hukuku Yasaları, T.C. Anayasası, TCK, CMK, CGTİK ve İlgili Mevzuat*, 2. Baskı, Ankara 2012.
- YURTCAN, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 12. Bası, İstanbul 2007

**TÜRK HUKUKUNDA TERÖRİZMİN FİNANSMANININ
ÖNLENMESİ AMACIYLA MALVARLIĞINI DONDURMA
TEDBİRİ**

Dr. Zeki YILDIRIM*

ÖZET

Terörizmin ulaştığı uluslararası boyut, terörle uluslararası mücadele zorunluluğunu gündeme getirmiş, özellikle terörün finansal boyutuyla mücadele dünya gündemini işgal etmeye başlamış bu amaçla terör örgütlerinin finans kaynaklarının tespiti, izlenmesi ve dondurulması konusunda Birleşmiş Milletler, Mali Eylem Görev Gücü (FATF), Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası ve bir takım bölgesel kuruluşlar, terör ve terörün finansmanı ile mücadeleye ilişkin bir takım tedbirler geliştirmiştir. Bu amaçla hazırlanan 07/02 2013 tarih ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunla terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla Türkiye’de idari bir tedbir olan malvarlığının dondurulması tedbiri ilk defa düzenlenmiştir. Çalışmamızda malvarlığının dondurulması tedbirinin hukuki mahiyeti ve şekilde uygulanacağı ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

---

* Ankara Hakimi

Anahtar kelimeler: *Terörizmin finansmanının Önlenmesi, Malvarlığının dondurulması, Tedbirlerin hukuki yönü, İdari tedbirler, Birleşmiş Milletler Kararları, Finansal Görev Gücü, Terör örgütlerinin finansal kaynaklarını izleme ve dondurma*

**THE MEASURE TO FREEZE ASSETS FOR THE PREVENTION OF
FINANCING OF TERRORİSM IN TURKISH LAW**

ABSTRACT

The international dimension, which terrorism has reached, brings to the agenda the necessity to fight against terror at international level. Especially fight against financial aspect of terror has started to occupy the world agenda. To this end, regional and international institutions such as United Nations, Financial Action Task Force (FATF), European Union, Council of Europe, Organization for Security and Co-operation in Europe have developed a number of measures in relation to fight against the financing of terror and terrorism for identification, monitoring and freezing of financial resources of terror organizations. For this purpose, the Law on the Prevention of Financing of Terrorism (Law No. 6415) was adopted by Turkish Parliament on 7 February 2013. Freezing assets as an administrative measure is regulated in this law for the first time for prevention of financing terrorism. In this paper, legal aspect of the measure of freezing assets and the way it is implemented is discussed in detail.

Keywords: *Prevention of financing terrorism, freezing assets, Legal aspect of the measure, Administrative measure, United Nations Resolutions,*

Financial Action Task Force (FATF), Monitoring and freezing of financial resources of terror organizations.

I. TERÖRLE MÜCADELE AÇISINDAN TERÖRİZMİN FİNANSMANI İLE MÜCADELENİN ÖNEMİ

Terörizmin temel amacı; toplumun siyasi, sosyal ve ekonomik yapısını bozmaya çalışarak değişmesini sağlamak, hükümetin karar verme sürecinde daha fazla etkili olmak ve terör örgütlerinin menfaatlerini olumsuz etkileyen politikalarını değiştirmesi için devlet üzerinde baskı kurmaktır.

Uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber, 1960'lı yıllardan itibaren uluslararası toplumun değişmez gündem maddelerinden biri olan terörizm, bu günde Dünya ve Ülkemiz bakımından siyasi, sosyal, ekonomik, özellikle özgürlük ve güvenliği tehdit eden önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik terör saldırılarından sonra uluslararası toplumun değişmez gündem maddelerinden biri haline gelen terörizm, kaydettiği gelişmeler ve almış olduğu görünüm bakımından genelde tüm insanlığın özelde de Türkiye'nin barış ve güvenliğe yönelik önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Dünyada ciddi bir artış gösteren terörist eylemler; dünyanın pek çok bölgesinde resmi ve özel binaların bombalanması, yolcu gemileri ve uçakların kaçırılması, diplomatik temsilciliklere, havalimanlarına, alışveriş merkezlerine, metro ve tren istasyonlarına karşı saldırılarda bulunulması, hükümet yetkilileri, diplomatlar ve iş adamlarının kaçırılması ya da bu kişilerin öldürülmesi gibi değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Otuz yıldır bölücü terörle mücadele eden ve yaklaşık kırk bin insanın yaşamına ve 300 milyar dolar ekonomik kayba neden olan terörizm sorunu, Dünyada olduğu

gibi Ülkemiz bakımından da ciddi bir tehdit ve güvenlik sorunu haline gelmiş ve halen de devam etmektedir¹

ABD'nin kendi topraklarında askeri ve ekonomik gücünü simgeleyen binaları hedef alan, binlerce sivilin ölümüne neden olan ve insanlık tarihinin bu güne kadar en büyük terör olayı olarak tarihe geçen bu eylemler, aynı zamanda tüm dünya da çok ciddi bir psikolojik etki meydana getirmiştir. Bu terör saldırıları insanlığa uluslararası terörizmin ulaştığı boyutu ve Dünya barışına yönelik tehdidin ciddiyetini göstermiştir.

11 Eylül saldırılarının ardından Dünya yeni bir siyasi ve hukuki sürece girdi. Bu tarihten hemen sonra Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde "ülkeleri özgürleştirme" ve "teröre karşı savaş" adı altında yeni bir dönem başladı. Bu sürecin çok önemli siyasi sonuçları olmakla birlikte hukuk açısından en önemli yönlerinden biri, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere başta olmak üzere birçok ülke yönetimlerinin, terörle mücadele amacıyla, yürütme organının yetkilerini genişletici ve bir kısım temel hakları sınırlayıcı nitelikte kanuni düzenlemeler yapması oldu.² ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İspanya gibi yerleşik demokrasiye sahip birçok ülke ya yeni terörle mücadele kanunları çıkardı ya da mevcut kanunlarda güvenlik önlemlerini artırıcı ancak temel hak ve özgürlükleri daraltan düzenlemeler yaptı.³

¹ TOPAL, Ahmet Hamdi; Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı, Beta Yayınevi, 1. Bası, Ocak 2005, İstanbul, s. 2.

² 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'de yapılan önleyici amaçlı özgürlük kısıtlamalarına ilişkin yasal düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. TURHAN, Faruk/AKSU, Muharrem; 11 Eylül Sonrası ABD'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler/Özellikle Patriot Kanunu ile Getirilen Kısıtlamalar, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD), C.1, S.1, Yıl 2011, s. 63 vd.

³ 11 Eylül sonrası Almanya'da terörle mücadele amaçlı özellikle yabancılara yönelik temel hak ve özgürlükleri sınırlayıcı yasal düzenlemeler için bkz. TURHAN, Faruk; Almanya'da Terörle Mücadele için Ceza Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 5, Aralık 2005, s. 133-136.

Dünyanın en önemli siyasi ve ekonomik ve güçlerinden biri olarak kabul edilen ABD, bu çapta bir terörü tarihinde belki de ilk kez 11 Eylül saldırısıyla yaşadı. Amerikan toplumunda yaşanan şok, kısa sürede yeni bir terörle mücadele kanunu çıkarılmasıyla sonuçlandı. Benzer bir durum, Londra Metrosu'nun bombalanması ile kendini küresel terörün birincil hedeflerinden biri olarak gören İngiltere'de yaşandı. İngiliz Parlamentosu çok kısa bir sürede terörle mücadele kanunu ve bir dizi başkaca kanuni düzenleme yapma yoluna gitti. 11 Eylül'den sonra yapılan terörle mücadele kanunlarında, batı demokrasilerinde rejimi korumak amacıyla kimi demokratik değerlerden fedakârlık edilebileceği yönünde oluşan veya oluşturulan kanaatin bu alanda yapılan düzenlemelere yansımaları açıkça görülmektedir.⁴ Bu kapsamda bazı devletler ve uluslararası örgütler sorunu; klasik ceza hukukunun kapsam alanını genişleten veya ceza hukuku dışında ve hatta demokratik hukuk kurallarını aşarak önleyici idari bir kısım karar ve tedbirlerle çözüm üretmeye çalışmıştır.⁵

Öte yandan küresel terörün ulaştığı uluslararası boyut göz önüne alındığında terör örgütlerinin varlıklarının devamı ve faaliyetlerinin yürütülmesi için büyük miktarda finansmana ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.⁶ Terör örgütlerinin kurulması ve faaliyetleri için, silah ve malzeme tedariki, örgüt

---

⁴ ARNWINE, ESEN Selin; "Terör ve Demokrasi", Uluslararası Hukukta Yeni Gelişmeler Hukuk Kurultayı, Ankara 2006, s. 188-189.

⁵ ABD'de Patriot Kanunu ile özel hayat ve haberleşme özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar için bkz. TURHAN/AKSU, s. 66 vd.

⁶ FREEDMAN Michael; "The Invisible Bankers: Financing Terror", College of International and Security Studies, George C. Marshall European Center for Security Studies, 01.07.2008. s. 3. 11 Eylül saldırılarının maliyeti 500.000-\$ olarak tahmin edilmektedir. Son dönemdeki önemli saldırılardan, 2003 yılında İstanbul'da gerçekleştirilenlerin maliyeti yaklaşık 40.000\$, 2004 Madrid bombalamaları 10.000 \$ arasında, 2005 yılındaki Londra Metrosu saldırısı 8.000-GBP, 2002 Endonezya'nın Bali Adasındaki saldırıları 50.000-\$ olarak tahmin edilmektedir. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports>. Erişim Tarihi: 23/12/2013. ayrıca bkz. BIERSTEKER Thomas J, ECKERT Sue E, ROMANIUK Peter; "The Challenge of Terrorist Financing", Countering the Financing of Terrorism, Routledge, London and New York, First Published, 2008. s. 4.

üyelerinin iâşesi, seyahat ve benzeri giderleri, gelişen teknolojiyi takip için gerekli olan fonlar, propaganda faaliyetleri için gerekli harcamalar ve diğer giderlerin karşılanabilmesi için önemli miktarlarda bütçeye ihtiyaçları vardır.⁷ İhtiyaç duydukları bu bütçeyi karşılayabilmek amacıyla yasal ve yasal olmayan birçok faaliyetlerden gelir elde ettikleri bilinmektedir. Terör örgütleri finansman sağlama amacıyla çoğunluğu organize suç örgütlerinin faaliyet alanı olan bir çok suç tipine yönelmişlerdir. Yerli ve yabancı organize suç örgütleriyle birlikte terör örgütlerinin de finans kaynaklarını güçlendirmek için başta uyuşturucu olmak üzere, sigara, petrol ve silah kaçakçılığı, insan ticareti, bilişim suçları ve kara paranın aklanması gibi birçok suçtan önemli miktarlarda gelir elde etmektedirler. Ayrıca, uluslararası bankacılık sistemleri de terör örgütlerinin hedefi haline gelmiştir. Bu da bizi, terör örgütlerinin kuruluşu ve amacı her ne kadar siyasi nitelikli görünse de, terörizmi besleyen kaynakların çoğunun suç nitelikli faaliyetlerden elde edildiği sonucuna götürmektedir.⁸

Terör örgütlerinin her geçen gün artan oranda ekonomik kaynaklar elde ederek çok büyük ekonomik güçler haline geldiklerini söyleyebiliriz. Terör örgütlerinin milyarlarca doları elinde bulunduran ekonomik açıdan çok güçlü organizasyonlara dönüşmesi, bu örgütlerin ulusal ve uluslararası düzeyde eylem yapabilme kabiliyeti ve etki edebilme derecelerini arttırmakta ve terörizmin günümüzde ulaştığı boyutu açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, terörizmle mücadelede terörizmin finansmanı ile mücadelenin ve terörün finansmanının önlenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Terörle etkin bir şekilde mücadele

---

⁷ CIA tahminlerine göre, 11 Eylül öncesinde, El-Kaide'nin yıllık ihtiyaç duyduğu meblağ 30 milyon \$'ı bulmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. COMARS Victor; "Al Qaeda Finances and Funding to Affiliated Groups", Strategic Insights, Volume IV, Issue 1 (January 2005), <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2005/Jan/comrasJan05.asp>. Erişim Tarihi 21/12/2013.

⁸ EROL Mehmet Seyfettin; "Uluslararası İlişkiler Aktörü Olarak Terör Örgütleri", Terörizm, Birinci Baskı, 2008, Ankara s. 86.

için klasik tedbir ve uygulamaların yanında terör örgütlerinin finans kaynaklarının kurutulması gerektiği fikri de uluslararası alanda büyük ölçüde kabul görmeye başlamıştır. Böylece terörle mücadelenin var olan boyutlarına yeni bir boyut olan terörün finansmanı ile mücadele boyutu da eklenmiştir. Bu amaçla terör örgütlerine ait mali kaynakların ve bu kaynakların akışının tespiti, izlenmesi ve dondurulması konusu, terör örgütlerinin yapısı ve faaliyetlerinin tespiti ve izlenmesi bakımından son derece önemli bir terörizmle mücadele yöntemi olarak ön plana çıkmakta ve her geçen gün önemini daha da arttırmaktadır.⁹

Bu fikrin en önemli yansıması terör eylemlerini gerçekleştirenlerin yanında onları finanse edenlerin de cezalandırılması ve malvarlıklarının dondurulması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması olmuştur. Paranın, terörizmin hayat kaynağı olduğu gerçeğinden hareketle teröristlerin yanı sıra terörü finanse edenlerin de en ağır şekilde cezalandırılmaları ve malvarlıklarının dondurulması, gerek ulusal gerekse uluslararası platformlarda vurgulanmakta ve teröristler ve onları finanse edenler açısından hayatın her açıdan zorlaştırılması gerektiği hususu dile getirilmektedir.¹⁰

Terörün finansmanı ile mücadele, klasik terörle mücadele yöntemlerinden oldukça farklıdır. Bu mücadelenin en önemli yönlerinden birisi de hukuki araçlarla etkin mücadeledir. Hukuki açıdan terörizmin finansmanının önlenmesinin iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, ceza hukukuna ilişkin tedbirlerdir. Ceza hukukuna ilişkin en önemli tedbir maddi ceza hukukuna

---

⁹ YILDIRIM Zeki; Hukuksal Açıdan Terörizmin Finansmanının Önlenmesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s. 111 vd.

¹⁰ AYKIN Hasan, GÜMÜŞAY Kevser; Terörle Mücadelede Yeni Boyut: Terörün Finansmanı ile Mücadele, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı, Adalet Yayınevi, Ankara 2008, s. 343.

ilişkin eylemin bağımsız bir suç haline getirilmesidir. Terörün finansmanının önlenmesinde önemli diğer bir tedbir, belki de en önemli ve etkili olanı malvarlıklarının takibi ve dondurulmasına ilişkin tedbirdir.¹¹

II. TERÖRİZMİN FİNANSMANI İLE ULUSLARARASI MÜCADELE VE MALVARLIĞININ DONDURULMASI

Terörizmin ulaştığı uluslararası boyut, terörle uluslararası mücadele zorunluluğunu gündeme getirmiş, terörle ve özellikle terörün finansal boyutuyla mücadele dünya gündemini işgal etmeye başlamıştır. Bu amaçla başta Birleşmiş Milletler, Mali Eylem Görev Gücü, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası ve bir takım bölgesel kuruluşlar, terör ve terörün finansmanı ile mücadeleye ilişkin bir takım tedbirler geliştirmiştir.

Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, 9 Aralık 1999'da, terörizmin finansmanı ile mücadele konusundaki ayrıntılı düzenlemeleri içeren ilk uluslararası sözleşme olan, "Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme" kabul edilmiştir. Sözleşme Ülkemiz tarafından 27 Eylül 2001 tarihinde imzalanarak, 4738 sayılı Kanunla uygun bulunarak iç hukukumuzun parçası haline gelmiş ve Ülkemiz açısından uluslararası bir yükümlülük niteliği kazanmıştır.¹²

---

¹¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. YILDIRIM, s. 113.

¹² Sözleşme, 10 Ocak 2000 tarihinde New York'ta imzaya açılmış ve 10 Nisan 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye, 156 devlet tarafıdır. Türkiye tarafından 27 Eylül 2001 tarihinde imzalanmış olan Sözleşme, 2002/3801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanıp 10 Ocak 2002'de kabul edilen 4738 sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunmuş ve 1 Nisan 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti terörizmin finansmanıya mücadele alanında bugüne kadar, bahse konu Sözleşmenin yanında, Birleşmiş Milletler bünyesinde kabul edilmiş ve Anayasa'nın 90. maddesi hükmü karşısında mevzuatımızın bir parçası haline gelmiş olan 10 adet uluslararası sözleşmenin tümüne taraf olmuştur.

Sözleşme'nin "GİRİŞ" bölümünde¹³, ülkelerin terörizmin tüm yönlerini kapsayacak genel bir yasal çerçevenin mevcudiyetini temin etmek amacıyla, terörizmin tüm şekil ve tezahürleriyle önlenmesi, cezalandırılması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin olarak yürürlükte bulunan uluslararası hukukî düzenlemelerin kapsamının acilen gözden geçirilmesi ve uygun iç düzenlemelerle, teröristlerin ve terör örgütlerinin yasal ve yasal olmayan kaynaklardan elde ettikleri gelirlerle, terörizmin finansmanını önlemek ve engellemek için tedbir almaya davet etmiştir.¹⁴

Sözleşme temel olarak, terörist amaçlara hizmet edeceğinden şüphelenilen veya terör suçlarının işlenmesi için kullanılan veya kullanılması için oluşturulan fonların ya da bu suçlardan temin edilen kazançların tespitine, bulunmasına, dondurulmasına, bunlara el konulmasına, müsaderesine, faillerinin kovuşturulmasına ve cezalandırılmasına yönelik gerekli ve etkili önlemlerin oluşturulması ve devletler arasında işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla cezaî, hukukî ve idarî tedbirler alınması ve karşılıklı yardımlaşmanın artırılmasına ilişkin düzenlemeler içermektedir.

Fakat Sözleşmede terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla malvarlığının dondurulması, el konulması ve müsaderesine ilişkin önlemlere

---

¹³ Sözleşmenin metni için bkz. <http://uhdigm.adalet.gov.tr/suggam/sozlesmeler>. Erişim tarihi: 21/12/2013.

¹⁴ ÖZGENÇ İzzet; Suç Örgütleri, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Bası, Ankara 2011. s. 135.

yapılan vurgu Sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasını göstermek amacıyla oluşturulan FATF'in¹⁵ 40 Tavsiyesi ve FATF'in bu konudaki metodolojisinin ana konularından biri olmuştur. Sözleşmenin 2. maddesinde, malvarlığının dondurulması, terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla, bir gerçek veya tüzel kişinin mülkiyetinde veya zilyetliğinde bulunan ya da doğrudan veya dolaylı olarak kontrolünde olan fon ve gelir ile bunların birbirine dönüştürülmesinden hasil olan menfaat ve değer ortadan kaldırılmasının, tüketilmesinin, dönüştürülmesinin, transferinin, devir ve temlik edilmesinin ve sair tasarruf işlemlerin önlenmesi amacıyla, malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisinin kaldırılması veya kısıtlanması olarak tanımlanmıştır.¹⁶

Uluslararası barış ve güvenliği korumakla görevli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, terörle ve terörizmin finansmanı ile ilgili çalışma ve sözleşmelerin yanı sıra Birleşmiş Milletler Şartının barış ve güvenliğinin korunmasına dair hükümlerin yer aldığı 7. bölümü uyarınca¹⁷ üye ülkelerin uymakla zorunlu olduğu yetkiye dayanarak terörizmin finansmanının önlenmesi için 1267 ile 1373 ve devamı niteliğindeki bir takım kararlar almıştır. Terör ve terörizmin finansmanı ile ilgili bu kararlar genellikle bazı terör örgütlerini veya teröristlere yönelik olmak üzere bu örgütlerle bağlantılı olan kişi ve kuruluşların malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin düzenlemeleri içermekte ve bu konuda devletleri işbirliğine çağırılmaktadır. Bu kararların uluslararası hukuk bakımından en önemli özelliği BM üyesi devletler bakımından ayrıca imzalanma ve

¹⁵ FATF G-7 ülkeleri olan ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Kanada tarafından, Temmuz 1989'da, kara para aklama ve terörizmin finansmanının önlenmesi ile mücadele edilmesi amacıyla kurulmuş ve bu konularla ilgili belirlenmiş mevzuat ve standartlara uyum bakımından ülkeleri değerlendiren ve bunu raporlayan halen aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 34 ülke ve iki bölgesel kuruluşun üye olduğu OECD çatısı altında organik bir bağı olmadan faaliyet yürüten hükümetlerarası bir organizasyondur. Geniş bilgi için bkz. YILDIRIM, s.177 vd.

¹⁶ Kanun Madde 2.

¹⁷ <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>. Erişim tarihi: 21/12/2013.

onaylama şartına ihtiyaç bulunmayan, üye devletler ve Türkiye bakımından BM Şartı gereğince bağlayıcı nitelikte olmasıdır.

1267 sayılı Kararla terörizme finansal destek sağlayan kişi ve örgütlerin listesi belirlenerek, Birleşmiş Milletler üyesi devletlere bu listede yer alan kişi ya da terör örgütlerinin malvarlıklarının dondurulması yükümlülüğü getirilmektedir.¹⁸

1373 sayılı Kararla ise terörizmin finansmanının, Sözleşmede yapılan tanım çerçevesinde taraf ülkelere suç hâline getirilmesi, terörizmi finanse eden gerçek ve tüzel kişilere ait malvarlıkları ile terörizmin finansal kaynaklarının dondurulması ve terör örgütlerine her türlü desteğin kesilmesi ve uluslararası işbirliğinin sağlanması istenmektedir.¹⁹

III. MALVARLIĞININ DONDURULMASI İLE İLGİLİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KARARLARI

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 11. maddesi BM Genel Kurul'una uluslararası barış ve güvenliğin korunması için yapılacak işbirliğinin genel ilkelerini inceleme ve bu ilkeler doğrultusunda hem üye devletlere hem de Güvenlik Konseyine tavsiyede bulunma yetkisi vermektedir. BM Güvenlik Konseyi ise, Birleşmiş Milletlerin barış ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu en yetkili organıdır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden teröre ve terör eylemlerine karşı Birleşmiş Milletler Şartının 7. Bölümü kapsamında alınan kararların uygulamaya konulmaları için,

---

¹⁸ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267\(1999\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267(1999)). Erişim tarihi: 21/12/2013.

¹⁹ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1373\(2001\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1373(2001)). Erişim tarihi: 21/12/2013.

ayrıca imzalanma ve onaylama şartına ihtiyaç bulunmamaktadır. BM Antlaşmasının 25. Maddesi uyarınca, üye devletlerin, Konsey'in kararlarını kabul etmek ve uygulamak zorundadır. Bu durum BM üyesi tüm ülkeler ve Ülkemiz için bağlayıcılığını uluslararası sözleşmeler hukukunda evrensel hukuk kuralı haline gelmiş olan ahde vefa ilkesinden aldığını söyleyebiliriz. Güvenlik Konseyinin kararlarının bağlayıcılığı ve bunlara uyma zorunluluğu konusu doktrinde de özellikle de bu günlerde çokça tartışılmaktadır. Zira 15 üye ülkeden oluşan Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesinin her birinin elinde bulundurduğu veto hakkı BM'yi ve aldığı kararları zaman zaman tartışmalı hale getirmektedir.²⁰

Antlaşmanın VII. Bölümü Güvenlik Konsey'ine, kararlarını yürürlüğe sokmak için gerekli önlemleri alma yetkisi verir. Kararların yerine getirilmesi için ülkelere ambargo ve yaptırım uygulayabilmekte ya da barış gücünü devreye sokabilmektedir. VII. Bölüm uyarınca Konsey, tüm yolların tıkanması, barışa karşı bir tehdit olduğu kanısına varılması, barışın ihlal edilmesi ya da saldırgan tutumun devam etmesi hallerinde, üye devletlerin, bölgesel örgütlerin ya da yapılanmaların ortak askeri güç kullanmasına izin verebilmektedir.

BM Güvenlik Konseyi'nin son yıllarda yaşanan terör olayları neticesinde terörle mücadele ve malvarlıklarını dondurma konusunda aldığı kararların temelde iki tür özelliği olduğunu görmekteyiz. Bunlar 1267 ve devamı niteliğindeki kararlar ile 1373 ve devamı niteliğindeki kararlardır. 1267 ve devamı niteliğindeki kararların temel özelliği, Taliban ve El Kaide bağlantılı belli kişi ve kuruluşları hedef almaları ve somut düzenlemeler içermeleridir.

---

²⁰ BİRDİŞLİ, Fikret; Birleşmiş Milletler(BM)'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research Volume 3 / 11 Spring 2010, s. 180-181.

1373 ve devamı niteliğindeki kararların temel özelliği ise terör ve terörizmin finansmanı konularında soyut düzenlemeler öngörmesidir.²¹

BM Güvenlik Konseyi'nin Yaptırımlar Komitesi²² yukarıda anılan kararları uyarınca Taliban ve El Kaide'yle bağlantılı kişi ve kuruluşlara yönelik yaptırımlar ile listeye alma ve listeden çıkarılma usullerini belirlemekte ve uygulamaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarıyla tesis edilen Taliban ve El Kaide Komiteleri 15 BM Güvenlik üyesi ülkeden²³ oluşmaktadır. Komite başkanları ile başkan yardımcıları Güvenlik Konseyi tarafından seçimle ve iki yıllık süreyle belirlenmektedir.

Her iki komite de yaptırımlar listesine alma ve listeden çıkarılma ve listelerin güncelliğinin sağlanması konusunda görevlidirler. El Kaide yaptırımlar komitesinin görevi diğerine göre El Kaide terör örgütünün küresel düzeyde terörle bağlantılı kişileri ilgilendirmesi bakımından daha önemlidir. Taliban komitesi ise sadece Afganistan'da faaliyet yürüten bu örgütü ilgilendirmektedir. Komite, listeye alma ve listeden çıkarılma dahil tüm kararlarını, oybirliği ile almak zorundadır. Oybirliği sağlanamaması halinde, konu BM Güvenlik Konseyine havale edilebilmektedir²⁴.

---

²¹ AKIN Engin; Terör ve Terörün Finansmanı Suçu, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 17.

²² <http://www.un.org/en/sc/ctc/practices.html> Erişim tarihi: 21/12/2013.

²³ 2012 yılı itibarıyla BM Güvenlik Konseyine üye 15 ülke şunlardır: 5 Daimi üye: Çin, Fransa, Rusya, İngiltere ve ABD'dir. 10 Geçici üye ise, Azerbaycan, Kolombiya, Almanya, Guatemala, Hindistan, Fas, Pakistan, Portekiz, Güney Afrika, Togo'dur.

²⁴ Aksi belirtilmediği müddetçe, Güvenlik Konseyinin karar alabilmesi için 9/15 oranı gerekli olup, daimi üyelere birisinin aksi yönde (veto) oy kullanmaması gereklidir. BM içtihatlarına göre Güvenlik Konseyi karar alırken veto yetkisine sahip üyelere biri veya birkaçının oylamaya katılmaması bu üyelerin kararı veto ettiği anlamına gelmemektedir. Ayrıca daimi üyelerin çekimser kalmaları da aynı sonucu vermektedir.

IV. TÜRK HUKUKUNDA MALVARLIĞINI DONDURMA TEDBİRİ

A. Dondurma ve Elkoyma Kavramları

Terörizmin finansmanı ile ilgili ulusal ve uluslararası kaynaklarda malvarlıklarının dondurulması ve el koyma kavramlarının bazen aynı anlamı²⁵ ama çoğu zamanda farklı kavramları ifade etmek için kullanıldığını görülmektedir. Konuyla ilgili İngilizce kaynaklarda “freezing”²⁶ tabirinin kullanıldığı, bu kavram Türkçeye aktarılırken kelimenin tam karşılığı “dondurma” olarak aktarıldığı ve bu konudaki bilimsel çalışmalarda yaygın bir şekilde benimsenerek 6415 sayılı Kanunla da mevzuatımızda yerleştiği ancak, zaman zaman Ceza Muhakemesi Hukukumuzda kullanılan “elkoyma” koruma tedbiri yerine hatalı bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

El koyma ve dondurma kavramlarının hukuken aynı şeyi ifade edip etmediğini ortaya koymak bakımından öncelikle bu kavramların ne olduğu ve hangi hususları ifade etmek için kullanıldıklarının tespit edilip ortaya konması gerekmektedir. Genel olarak elkoyma, ispat vasıtası olup da ceza muhakemesinde delil olabilecek eşya veya kazanç müsadereğine konu olabilecek malvarlığı değerleri üzerinde zilyedin sahip bulunduğu tasarruf yetkisinin kaldırılmasıdır.²⁷ Genel elkoymadan başka birde Ceza Muhakemesi Kanununun 128. maddesinde özel elkoyma düzenlenmiştir. Soruşturma veya kovuşturma konusu suçun işlendiğine ve bu suçlardan elde edildiğine dair kuvvetli şüphe

²⁵ ÖZGENÇ İzzet; s. 134.

²⁶ The FATF Recommendations, International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism & Proliferation, February 2012, Printed May 2012, p.13.

²⁷ ŞAHİN Cumhur; Ceza Muhakemesi Hukuku-I- Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2013 Ankara, s. 268.

sebebi bulunan hallerde, şüpheli veya sanığa ait veya elinde bulunduranın yani zilyedin²⁸ elindeki taşınmaz, hak ve alacaklara hakim kararı ile el konulması işlemidir.

Özel el koymada kuvvetli şüphe sebebi aranırken genel elkoymada böyle bir şüpheden bahsedilmemiş, basit şüphenin yeterli kabul edildiği anlaşılmaktadır. Özel el koyma ancak aklama ve terörizmin finansmanı suçları ile bağlantılı elkoyma hali hariç²⁹ olmak üzere hakim kararı ile mümkün olabilirken genel elkoymada hakim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yirmi dört saat içinde hakim onayını sunulmak şartıyla Cumhuriyet savcısınca ona da ulaşılmadığı hallerde kolluk amirinin yazılı emri ile el koyma işlemi yapılabilmektedir. Elkoyma bütün koruma tedbirleri gibi geçici olup son karara kadar devam eder.³⁰ Malvarlığına el konulan kişi, artık malvarlığı üzerinde tasarruf etme hakkını kaybeder.³¹ Şimdiye kadar genellikle elkoymanın tasarruf yetkisinin tamamen kaldırılması şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Ancak bize göre yeni 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 128. maddesi göz önüne alındığında elkoyma, sadece tasarruf yetkisinin kaldırılmasını değil aynı zamanda sınırlandırılmasını da kapsamına almaktadır.³²

---

²⁸ Zilyet, mülkiyet hakkı olmaksızın bir eşyayı elinde bulunduran kimsedir. MALKOÇ İsmail, GÜLER Mahmut, Uygulamada Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 1, Ankara 1998, s. 427.

²⁹ Suçtan elde edilen gelirlerin aklanması ve terörizmin finansmanı suçlarından elde edildiği iddia edilen malvarlığı değerlerine el koymada 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunun 17. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yirmi dört saat içinde hâkim onayını sunulmak şartıyla Cumhuriyet savcısının da el koyma kararı verebileceğine dair özel bir düzenleme bulunmaktadır.

³⁰ KUNTER Nurullah, YENİSEY Feridun, NUHOĞLU Ayşe; Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 933.

³¹ TURHAN, Faruk; Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s. 255GEDİK Doğan, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Basit Elkoyma, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, Sayı 6, Şubat 2007, s. 67.

³² TAŞKIN Mustafa; Türk Hukukunda Elkoyma, Müsadere ve Malvarlığının Dondurulması, Taiex Semineri Tebliği, 25-26 Ekim 2007, Ankara, s. 2.

Malvarlığının ortadan kaldırılması, tüketilmesi, dönüştürülmesi, transferi, devir ve temlik edilmesi ve sair tasarrufi işlemlerin önlenmesi amacıyla, malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisinin tamamen kaldırılması veya kısıtlanması anlamına gelen malvarlığının dondurulması kavramı mevzuatımızda çok yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunda malvarlığının dondurulması kavramı kullanılmamıştır. İlk defa 4208 sayılı Kanunun 5549 sayılı Kanunla değiştirilmesinden önceki 9. maddesinde malvarlığının dondurulması kavramının kullanıldığı görülmektedir. Ancak 1999 tarihli Birleşmiş Milletler Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Sözleşmesi ve özellikle BM Güvenlik Konseyinin 1373 sayılı Kararından sonra teröre destek verenler bakımından “malvarlıklarının dondurulması” kavramının sıkça kullanılmaya başlandığı görülmektedir.³³

Bu müessesenin hukuk sistemimizde kullandığımız elkoyma kavramıyla benzer yönleri bulunsa da birbiri ile tam olarak örtüşmediği görülmektedir. Her iki tedbirin özünde malikinin veya zilyedinin o malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisinin kaldırılması veya sınırlandırılması temel benzer nokta³⁴ olarak gözükse de hukuken dondurma kavramı farklı sonuçları doğurmaktadır. Bu tedbirin kabul edildiği ülke uygulamaları ve ilgili Birleşmiş Milletler Kararları incelendiğinde her şeyden önce malvarlığını dondurma tedbirinin bir idari kararla gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

---

³³ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1373\(2001\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1373(2001))

³⁴ TAŞKIN Mustafa, ÇETİNTÜRK Ekrem; Uluslararası Elkoyma Kararlarının Doğrudan Tanınması ve Yerine Getirilmesine Yönelik Yeni AB Sistemi ve Türkiye'ye Etkileri, Terazi Hukuk Sayı:30, Şubat 2009. TAŞKIN Mustafa; s. 2.

Malvarlığının dondurulması tedbiri, terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla terör örgütleri ve teröristleri finanse ettiği konusunda delil niteliğinde olmayan, yeterli suç şüphesi veya kuvvetli şüphe sebebi olmadan çoğu zaman istihbarat bilgileri ve bunu destekleyen belirtilere dayanarak gerçek ve tüzel kişilere ait olan malvarlığı değerlerinin dondurulması amacıyla alınan önleyici idari bir tedbir karardır ve ceza muhakemesine konu olaylardan önceki aşamada gerçekleşmektedir. Malvarlığı değerlerine elkoyma ise adli mercilerce alınan bir karardır. Kuvvetli şüphe sebebi bulunması, soruşturma veya kovuşturma sırasında başvuru ceza muhakemesi koruma tedbiridir. Malvarlığının dondurulması ile malvarlığı değerlerine el koyma arasındaki diğer önemli bir fark da dondurma kararlarının geçici bir tedbir olması nedeniyle kısa veya belirli süreli ve yargısal denetime açık kararlar olmasıdır. Malvarlığı değerlerine elkoyma kararlarında ise olağan ve olağan üstü kanun yollarına gidilebilme imkanı bulunmakla birlikte kural olarak ileride müsadereye konu olacak malvarlığı değerleri hakkında yargılama sonucuna kadar geçerli olan kararlardır.³⁵

B. 6415 Sayılı Kanundan Önceki Durum

BM'nin 1267 ve 1373 ve devamı niteliğindeki diğer kararlarına dayanılarak terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla malvarlığının dondurulması uygulaması, ülkemizde açık bir yasal düzenleme olmamasına rağmen Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararlarla yerine getirilmekteydi. Bakanlar Kurulu bu yetkisini, 4801 sayılı Kanunla onaylamak suretiyle taraf olduğumuz Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 25. maddesi uyarınca üye

---

³⁵ YILDIRIM, s. 323.

devletlerin Güvenlik Konseyi kararlarını uygulama yükümlülüğünden ve 1982 Anayasasının 90. Maddesinden almaktaydı. Anayasanın 90. maddesinin beşinci fıkrasına göre usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.

BM Güvenlik Konseyinin terör örgütlerinin ve terörizmi finanse eden kişi ve kuruluşların mal varlıklarının dondurulmasına ilişkin 1267/1999, 1333/2000³⁶ ve 1373/2001 sayılı kararları uyarınca söz konusu Kararların ekindeki listede yer alan terör örgütleri, kişi ve kuruluşların Türkiye'de bulunan bankalar ve diğer mali kurumlar ile gerçek ve tüzel kişiler nezdindeki kiralık kasa mevcutları da dahil olmak üzere, tüm hak ve alacakları ile mal varlıklarının dondurulması, bu kişilerin ülkemize girişlerinin ve transit geçişlerinin yasaklanması, bu kişi ve kuruluşlara doğrudan veya dolaylı olarak silah ve askeri malzeme temini, satışı ve transferinin önlenmesine ilişkin kararların gereğinin yerine getirilmesi amacıyla bugüne kadar 17 adet Bakanlar Kurulu kararı alınmış³⁷ ve bunların 12 tanesi Resmi Gazetede yayımlanmış³⁸ 5 adedi ise

³⁶ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1333\(2000\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1333(2000))

³⁷ İngiltere'de İçişleri Bakanlığının önerisi ve Parlamentonun onayı ile terör örgütleri listeleri belirlenmektedir. Bu listeye itiraz mümkün olduğu gibi, belli aralıklarla, değişen şartlara uygun olarak yeni örgütler eklenip, eskileri de listeden çıkarılabilmektedir. İngiltere Kuzey İrlandada faaliyet gösteren 14 örgütü ve 2001 yılında da aralarında Türkiye orijinli PKK ve DHKPC' nin de bulunduğu 21 uluslararası örgütü daha terör örgütü ilan etmiştir. LAÇİNER Sedat; Uluslararası Terörizm ile Mücadelede Hukuki Önlemler, s. 273.

³⁸ Bakanlar Kurulunun söz konusu kararları; 22.12.2001 Tarih, 2001/3483 sayılı 30.12.2001 Tarih, 24626 sayılı RG'de, 21.03.2002 Tarih, 2002/3873 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (kısaca BKK.) 12.04.2002 Tarih, 24724 RG'de; 16.05.2002 Tarih, 2002/4206 sayılı BKK, 19.06.2002 Tarih, 24790 sayılı RG'de; 01.10.2002 Tarih, 2002/4896 sayılı BKK, 16.11.2002 Tarih, 24938 sayılı RG'de; 28.03.2003 Tarih, 2003/5426 sayılı BKK, 12.04.2003 Tarih, 25077 sayılı RG'de; 17.04.2006 Tarih, 2006/10365 sayılı BKK, 07.05.2006 Tarih, 26161 sayılı RG'de; 08.01.2007 Tarih, 2007/11599 sayılı BKK, 14.02.2007 Tarih, 26434 sayılı RG'de; 21.01.2008 Tarih, 2008/13125 sayılı BKK, 06.02.2008 Tarih, 26779 sayılı RG'de; 4.11.2013 Tarih 2013/5576 Sayılı BKK 11/12/2013 Tarih, 28848 sayılı RG'de, 24.10.2013 Tarih 2013/5583 Sayılı BKK 11/12/2013 Tarih, 28848 sayılı RG'de, 24.10.2013 Tarih 2013/5584 Sayılı BKK 11/12/2013 Tarih, 28848 sayılı RG'de, 2.12.2013 Tarih, 2013/5691 Sayılı BKK 11/12/2013 Tarih, 28848 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

Resmi Gazetede yayınlanmamıştır.³⁹ Söz konusu Bakanlar Kurulu kararları uyarınca kararların eki listelerde yer alan kişi ve kuruluşlardan, Türkiye’de malvarlığının bulunduğu tespit edilen kişi ve kuruluşların her türlü hak ve alacakları dondurulmuştur. Bakanlar Kurulu kararları, Resmî Gazete’de yayınlandığı anda hemen yürürlüğe girmiş ve söz konusu kişilere ait malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin işlemler Maliye Bakanlığı tarafından yürütülmüştür.⁴⁰

C. 6415 Sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun

1. Genel Olarak

Türkiye’nin taraf olduğu, yürürlüğe girmesi ile birlikte iç hukukumuzun bir parçası hâline gelmiş olan ve ülkemiz açısından uluslararası bir yükümlülük niteliği kazanan 1999 tarihli Birleşmiş Milletler Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmenin uygulanması ve gereklerinin yapılması gerekmektedir. Türkiye’de terörizmin finansmanının önlenmesi için terörizmin finansmanı suçunun düzenlenmesi ve BM Güvenlik Konseyi ile yabancı devletler ve ülkemiz tarafından malvarlıklarının dondurulması yönünde alınan kararların ve bu yöndeki taleplerin yerine getirilmesine ilişkin esasların belirlenmesi amacıyla 07/02 2013 tarih ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun olarak Türkiye Büyük Millet

---

³⁹ 18.02.2004 Tarih, 6876 sayılı BKK, 04.04.2005 Tarih, 8685 sayılı BKK, 17.04.2006 Tarih, 10356 sayılı BKK, 08.01.2007 Tarih; 2007-11595 sayılı BKK, 13/08/2007 Tarih, 2007-12527 sayılı BKK RG’de yayınlanmamıştır.

⁴⁰ YILDIRIM, s. 327-328.

Meclisi tarafından görüşülerek kanunlaşmış ve 16/02/2013 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak Resmi Gazetede yayımlanarak ve yürürlüğe girmiştir.

Dört bölüm ve biri geçici olmak üzere toplam 22 maddeden oluşan söz konusu Kanunla esas itibariyle, terörizmin finansmanı suçu yeniden düzenlenmiş, ikinci olarak da Türk hukukunda ilk defa malvarlıklarının idari bir kararla dondurulması müessesesi getirilmiştir. Biz burada esas itibariyle çalışmamızın temel konusu olan malvarlıklarının dondurulması müessesini ele alarak inceleyeceğiz.

Kanunla öncelikle “terörizmin finansmanı suçu” yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda tanımlanan terörün finansmanı suçunun konusu olabilecek eylemlerin yanında, BM Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmede yer verilen eylemler ile aynı Sözleşmenin ekinde yer alan dokuz adet uluslararası sözleşme ve protokolde sayılan eylemlerin finansmanı da suç kapsamına dâhil edilmiştir. Bu şekilde, terörizmin finansmanı suçunu oluşturan eylemlerin kapsamı genişletilmiş ve böylece, terörizmin finansmanı suçu uluslararası sözleşmelere uyumlu hale getirilmiştir.

Kanunla ayrıca idari bir tedbir olan malvarlığının dondurulması kararlarının Bakanlar Kurulu tarafından verilmesi öngörülmüştür.

Buna göre, malvarlığının dondurulması uygulaması üç halde mümkün olabilecektir. Öncelikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanması amacıyla, ikinci olarak yabancı devletlerin Türkiye’den talep etmeleri halinde ve üçüncü olarak da Türkiye’nin yabancı devletlerden talebi neticesinde malvarlıklarının dondurulması söz konusu olabilecektir. Öte yandan Kanunla, terörizmin finansmanı suçuyla bağlantılı olarak Türkiye’de malvarlığı

bulunan kişiler hakkında malvarlığının dondurulması tedbiri değil, Ceza Muhakemesi Kanununun elkoymaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı ifade edilmiştir.

Malvarlığının dondurulması tedbiri Kanunun 2. maddesinde; terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla, bir gerçek veya tüzel kişinin mülkiyetinde veya zilyetliğinde bulunan ya da doğrudan veya dolaylı olarak kontrolünde olan fon ve gelir ile bunların birbirine dönüştürülmesinden hasil olan menfaat ve değer in ortadan kaldırılmasının, tüketilmesinin, dönüştürülmesinin, transferinin, devir ve temlik edilmesinin ve sair tasarruf işlemlerin önlenmesi amacıyla, malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisinin kaldırılması veya kısıtlanması olarak tanımlanmıştır.

Malvarlığının dondurulması tedbirinin hukuki niteliği üzerinde de durulması gerekir. Bu idari işlemi, suç şüphesi ve kuvvetli şüphe olmadan çoğu zaman istihbari nitelikteki bilgi, belge ve bunu destekleyen belirtilere dayanarak malvarlığı değerlerinin dondurulması için alınan idari bir karardır.⁴¹ Kanaatimce bu kararı, ceza muhakemesine konu olaylardan önceki aşamada gerçekleşen birtakım olaylar ve belirtilere dayanılarak tesis edilen bir idari işlem olarak nitelendirebiliriz.

Malvarlığının dondurulmasının idari bir kurul olan Bakanlar Kuruluna verilmesi, Danıştay İdari Dava Daireler Kurulunun konuyla ilgili 22.02.2007 tarih ve E. 2006/2824, K. 2007/115 sayılı Kararında belirlediği gibi Anayasal sistemimiz açısından da bir uyumsuzluk taşımamaktadır. Anayasanın 35 inci maddesinde herkesin mülkiyet hakkına sahip olduğu, ancak bu hakkın kamu

---

⁴¹ YILDIRIM, s. 323.

yararı amacıyla kanunla sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Bu hükme göre, idare tarafından kamu yararı bulunduğu durumlarda mülkiyet hakkına kanunla yapılan sınırlamalar meşru görülmektedir. Nitekim değişik kanunlarda idareye mülkiyet hakkına müdahale edebilme yetkisi veren düzenlemeler yer almaktadır.

Kanunun uygulanmasına yönelik olarak; terör ve terörizmin finansmanı ile etkin mücadele edilmesi kapsamında; malvarlığının dondurulması kararlarının alınması, icrası, kaldırılması, dondurulan malvarlığının yönetimi ve denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 31/5/2013 tarih ve 28663 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2. Dondurma Talepleri

a. BM Güvenlik Konseyinin Yaptırım Kararları

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin kararlarıyla oluşturulan Yaptırımlar Komitesinin terörizmi finanse ettiği şüphesiyle bir kişi kuruluş veya organizasyonun terör listesine aldığı zaman tüm ülkeler bu kişi ve kuruluşların ülkelerinde bulunan malvarlıklarını dondurmaları gerekecektir. Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun 5. Maddesi ile, ülkemiz bakımından da BM üyesi olarak terör listelerine alınan, kişi, kuruluş veya organizasyonların tasarrufunda bulunan ülkemizdeki malvarlığının dondurulması kararlarının Bakanlar Kurulu tarafından alınacağı ve Resmî Gazetede yayımlanan bu kararların gecikmeksizin uygulanacağı ifade edilmiştir. Bakanlar Kurulu tarafından alınan bu kararlar, Dışişleri Bakanlığı tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine bildirilecektir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından terörizmi finanse eden gerçek ve tüzel kişilerin malvarlıklarının dondurulması yönünde aldığı kararların “gecikmeksizin” yerine getirilmesi gerektiği Kanunun 5. maddesinde ve FATF Metodolojisinde ifade edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1267 sayılı Kararı ile ilgili olarak, Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilmesi gereken mekanizma Türkiye'nin terörist malvarlıklarını gecikmeden dondurmasını sağlayabilip sağlayamayacağı sorusu üzerinde durulması gereken en önemli sorunlardan birisidir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 22 Şubat 2007 tarihli Kararında; “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin, Antlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde alacağı kararları üye devletler yönünden bağlayıcı nitelik taşıdığı, üye ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine, diğer bir deyişle Bakanlar Kuruluna düşen görevin, alacağı bir karar ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin, Antlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde almış olduğu zorlayıcı önlemleri Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yürürlüğe koymak ve uygulanır hale getirmek olduğu, dolayısıyla, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının üye ülkelere getirdiği bu yükümlülüğün yerine getirilmesi ve Güvenlik Konseyince belirlenen zorlayıcı önlemlerin uygulamaya konulması hususunda Bakanlar Kurulunun yetkili olduğunun kabulü gerektiğini belirtilmesi neticesinde Yüksek Mahkemenin bu kararı dikkate alınmak suretiyle, BM Güvenlik Konseyi kararlarının yerine getirilmesi görevi Kanunla Bakanlar Kuruluna verilmiştir”.

Bu kararın yargı organlarına da verilebileceği hususu TBMM Adalet Alt Komisyonu çalışmaları sırasında tartışılmış ancak gecikmeksizin alınması gereken bu tedbirin yargı organlarınca hızlı bir şekilde yerine getirmesinin her zaman mümkün olamayabileceği bu nedenle ülkemiz açısından ekonomik ve

siyasi bakımdan çok önemli sonuçları olabilecek malvarlığını dondurma kararlarının Bakanlar Kurulu tarafından verilmesinin daha doğru bir çözüm olacağı ifade edilerek kanun koyucu tarafından bu yol tercih edilmiştir.

b. Yabancı Devletler Tarafından Yapılan Talepler

Kanunun 6. maddesi uyarınca, bir yabancı devlet hükûmeti tarafından bir kişi, kuruluş veya organizasyonun tasarrufunda bulunan malvarlığının dondurulmasına ilişkin olarak Türkiye’den talepte bulunulması hâlinde, Değerlendirme Komisyonunca değerlendirilen talep Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanacaktır.

Yabancı devletlerce yapılan dondurma talepleri Değerlendirme Komisyonunca değerlendirilerek Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanacaktır. Kanunun 6. maddesinin birinci fıkrası geçen “karşılık ilkesi” ibaresinden Bakanlar Kurulunun yabancı devletlerin dondurma taleplerini kabul etme zorunluluğu bulunmayıp bu konuda takdir yetkisine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu takdir yetkisi kullanılırken öncelikli olarak ülkemizin menfaatleri ile karşılıklılık ilkesi dikkate alınacaktır. Devletlerarası ilişkileri düzenlemekte kullanılan “karşılıklılık” ilkesi, ülkelerin birbirlerine eşit imkânlarla fırsat sunmaları anlamını içermektedir. Uluslararası ilişkilerde karşılıklılık esasının aranması bu ilişkilerin doğası gereğidir ve bu temel ilkenin Kanun metninde yer alması, talebi alan ülkenin “uygulanabilir yasal prensiplere göre” karar vermesine engel bir durum oluşturmamaktadır. Kanunda yer alan “karşılıklılık ilkesi” uluslararası hukukta genel kabul gören, hukuki veya fiili olarak ülkeler tarafından uygulanan ilkenin Kanuna yansıtılmasıdır. Diğer bir ifadeyle, ülkeler uluslararası ilişkilerinde açık bir düzenleme bulunmasa bile karşılıklılık ilkesini her zaman gözetmektedirler. Bu ilkenin özellikle BM Güvenli Konseyi’nin 1373 sayılı Kararının uygulanmasını teminen uluslararası

alandaki yeterli işbirliğine yanaşmayan ülkeleri teşvik edici veya zorlayıcı olması amacıyla düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, talepte bulunan devlet talebinin gerekçesini bildirmekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Malvarlığının dondurulmasına ilişkin talepler hakkındaki eğer Bakanlar Kurulu bu talebin haklı bir talep olup olmadığını araştırması, talebin gerekçeli, gerekçelerin yeterli ve inandırıcı olduğu kanaatine varması durumunda dondurma yönünde karar verebileceği anlaşılmaktadır. Bu gerekçenin yeterli bulunmaması durumunda da talep reddedilebilecektir.

Bununla birlikte talep eden ülkeden malvarlığı dondurulması talep edilen kişinin yaşayabileceği mağduriyetlerin giderilmesi veya ülkemizin ödemek zorunda kalabileceği tazminatların garanti altına alınması amacıyla teminat da talep edilebilecektir.⁴² Burada belirtmek gerekir ki, Bakanlar Kurulu tarafından verilen malvarlığının dondurulması kararı üzerine haksız yere zarara uğradığını iddia eden herkesin genel hükümler çerçevesinde Devlet aleyhine dava açabilmesi mümkün bulunmaktadır.

Kanununun 6. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca, Bakanlar Kurulu yeterli gerekçeye dayanarak vermiş olduğu malvarlığının dondurulması kararları ile ilgili olarak bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren bir yıl içinde, talep eden Devlet tarafından soruşturma başlatılmadığı takdirde ilgili karar Bakanlar Kurulu tarafından kaldırılabilir. Bu düzenleme kesin bir zorunluluk içermemekte Bakanlar Kuruluna bu konuda bir takdir hakkı vermektedir. Yani Bakanlar Kurulu, 1 yılın sonunda daha önce verdiği malvarlığını dondurma kararını, eğer talep eden ülkede bir soruşturma başlatılmadığı takdirde kaldırma konusunda bir takdir yetkisi bulunmaktadır. Bu

---

⁴² Madde 6, üçüncü fıkra.

takdir yetkisi, eğer malvarlığını dondurma kararı verildiği dönemde bir yıl içerisinde talep eden ülkenin yeni bir kısım deliller elde etmediği ve bir kısım yeni bilgi ve belgelerle desteklemediği durumlarda kaldırma yönünde kullanılabilir, dondurmaya ilişkin makul gerekçelerin devam etmesi, yeni bilgi ve belgelerin sunulması durumunda ise dondurma işleminin devam etmesi yönünde olabilecektir.

Bu düzenlemenin amacı, talepte bulunan ülkenin makul bir süre içerisinde malvarlığı dondurulan terörü finanse ettiği veya terör suçu işlediği yönünde şüpheler bulunan kişi hakkında daha ciddi araştırmaya girerek soruşturma başlatılmasına yeter delillerin elde edilerek soruşturma açılması, bu süre içerisinde daha fazla delil, bilgi ve belge elde etmeye yönelik zorlayıcı etkisini taşımasıdır. Buradaki soruşturma elbetteki idari bir soruşturma değil adli makamlarca başlatılması gereken bir suç soruşturmasıdır. Bir yıl içinde talep eden ülke tarafından adli soruşturma başlatılmaması durumunda dondurma kararının süresiz bir şekilde uygulanmasının önüne geçilmesi ve kişilerin şüphe nedeniyle uzun süreli veya süresiz malvarlıklarının dondurulması nedeniyle masumiyet karinesi ve mülkiyet hakkının ihlal edilmemesi amaçlandığı anlaşılmaktadır.

c. Yabancı devletlere yapılacak talepler

Öte yandan, terör örgütlerine özellikle yurt dışında yaşayan mensupları veya destekçileri tarafından sağlanan maddi yardımlar nedeniyle terör örgütlerinin faaliyetlerine devam edebildikleri bilinen bir gerçektir. Otuz yılı aşkın bir süredir terörle mücadele eden Türkiye'nin terörle mücadelede etkinliğinin sağlanması bakımından terör örgütlerinin mali kaynaklarının kurutulması ve finansman desteği sağlayan kişilerin cezalandırılması ve malvarlıklarının dondurulmasına yönelik daha etkili bir düzenleme ihtiyacı

bulunduğu uzun yıllardır belirtilmekteydi. Türkiye sınır aşan suçlar, suçluların iadesi ve suçtan kaynaklanan malvarlıklarına el konulması konusundaki uluslararası Sözleşmeler ve ülkelerle karşılıklı imzalanan ikili sözleşmelerle ülkelerden çeşitli taleplerde bulunmaktadır. Ancak bu yöntemin prosedürünün genellikle adli soruşturmaya konu olması şartı ve prosedürünün uzun zaman aldığı uygulamalarımızdan bilmekteyiz. Kanunla yapılan bu düzenlemenin, idari bir kararla çok kısa zamanda ve prosedürünün daha basit ve etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ancak uygulamanın ne yönde gelişeceğini zamanla görmek mümkün olacaktır.

Kanunun 7. maddesinin birinci fıkrası uyarınca Değerlendirme Komisyonu, terörizmi finanse ettiği yönünde makul sebepler bulunması halinde, kişi, kuruluş veya organizasyonların yabancı ülkelerde bulunan malvarlığının dondurulması talebiyle Bakanlar Kuruluna öneride bulunabilecektir. Bakanlar Kurulunun bu öneriyi uygun görmesi halinde talep ilgili devlete bildirilecektir. Yabancı devletlere yapılacak malvarlığının dondurulması talepleri hakkındaki Bakanlar Kurulu kararı, Dışişleri Bakanlığı tarafından talepte bulunulan devlete bildirilecektir.

Bakanlar Kurulunun buradaki yetkisi sadece ilgili devletten talepte bulunmaktır. Bu talep üzerine malvarlığının dondurulmasına karar vermek yetkisi ise, talepte bulunulan devletin kendi iç hukukunda öngörülen makam ve mercilere ait bulunmaktadır. Bu düzenlemeyle terör örgütlerinin yurt dışındaki desteklerinin kesilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

d. Türkiye’de bulunan malvarlığı hakkında yapılacak işlem

Türkiye’de işlenen terörizmin finansmanı suçu bakımından Bakanlar Kurulunun herhangi bir yetkisi söz konusu bulunmamaktadır. Zira Kanunun 7.

maddesinin birinci fıkrasının b bendi uyarınca Değerlendirme Komisyonu Türkiye’de bulunan malvarlığıyla bağlantılı olarak ilgililer hakkında 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca soruşturma açılması talebiyle suç duyurusunda bulunulmasına karar verebilecektir.

Yapılan suç duyurusu neticesinde ise burada Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca soruşturma açılabilir eğer kamu davasının açılması bakımından yeterli delil elde edilebilmişse iddianame düzenlenecek, yeterli delil yoksa Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına karar verilecektir. Öte yandan yapılan suç duyurusu neticesinde eğer şartları varsa terörle bağlantılı malvarlığı değerleri hakkında Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen özel elkoymaya ilişkin hükümleri uygulanabilecektir. Terörizmin finansmanı suçunun Türkiye’de işlenmesi durumunda mülk ilkesi gereğince Türk kanunlarının uygulanması zorunluluğu bulunmaktadır.

Ancak burada cevaplanması gereken muhtemel iki sorunla karşılaşabiliriz. Bunlardan birincisi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Türkiye’de işlenen terörizmin finansman suçu veya bu suçla bağlantılı Türkiye’de bulunan malvarlıkları ile ilgili olarak aldığı malvarlığını dondurma kararları Türkiye’de uygulanabilecek mi? Yoksa Türkiye’de bu kişiler hakkında suç işlediğinden dolayı açılan soruşturma varsa malvarlığı değerlerine elkoyma kararları gerekçe olarak gösterilip bu kararlar uygulamaktan imtina edilebilecek midir? Kanaatimce bu durumda BM Güvenlik Konseyinin almış olduğu kararı BM şartı gereğince uygulamak durumundayız. Soruşturma açılmış olması ve elkoyma kararı verilmiş olması gerekçe olarak kabul edilmeyecektir.

Karşılaşabileceğimiz ikinci önemli sorun ise Türkiye’de işlenen terörizmin finansman suçu veya bu suçla bağlantılı Türkiye’de bulunan malvarlıkları ile ilgili olarak yabancı bir devletin Türkiye’den malvarlığının

dondurulmasına ilişkin talepte bulunulması durumunda ne yapılacağıdır. Kanaatimce Türkiye’de işlenen suçla bağlantılı yabancı ülke talepleri mülk ilkesi gereğince Türk kanunlarının uygulanacağı ve Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen özel elkoymaya ilişkin hükümlerin malvarlığı değerleri bakımından uygulanabileceği gerekçesiyle reddedilebileceğidir.

Terörün finansmanı suçunun Türkiye’de işlenmesi halinde, failerin Türkiye’deki malvarlığının dondurulmasına ihtiyaç olup olmadığı sorusu üzerinde durulmalıdır. Zira idari kararlar malvarlıklarının dondurulması müessesesi mülkiyet hakkına hakim kararı olmaksızın bir müdahale niteliğinde olması bakımından hukuken tartışmalı bir konudur. Kanaatimce bu konuda bir ihtiyaç bulunmamaktadır. Zira bu husus Kanunun TBMM Adalet Komisyonu ve Genel Kurul görüşmeleri sırasında dile getirilmiş ve Türkiye’deki işlenen bu suç bakımından mevcut mevzuatı yeterli olduğu siyasi iradenin idareye etki ederek olumsuz sonuçlar doğurabileceği ileri sürülerek kabul görmemiştir. Adalet Komisyonunda yapılan değişiklikle, “Yabancı devletlere yapılacak malvarlığının dondurulması talepleri ile Türkiye’de bulunan malvarlığı hakkında yapılacak işlem” kenar başlıklı 7. maddesi ile terör eylemlerini gerçekleştirdiği veya terörü finanse ettiği hususunda makul sebeplerin varlığına istinaden kişi, kuruluş veya organizasyonların; Türkiye’de bulunan malvarlıkları hakkında 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunun 17. maddesi uyarınca, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 128 inci maddesindeki el koyma hükümleri uygulanacağı ifade edilmiş. Ceza Muhakemesi Kanunundaki elkoymaya ilişkin hükümlerin iç güvenlik ve ceza muhakemesi hukuku bakımından koruma tedbiri olarak yeterli olduğu ve bu tedbirin gerektiği şekilde uygulanması durumunda adeta bir ulusal dondurma mekanizması olarak uygulanabileceği kanaatindeyim ancak terör suçlarının

soruşturmasında bu koruma tedbirine yeterince başvurulmadığını terörizmin finansmanı suçu bakımından açılan soruşturmalardan gözlemlemekteyiz. 5549 sayılı Suç gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanununun 18. maddesi uyarınca elkoymaya ilişkin kararların Mali Suçları Araştırma Kurulu(MASAK) Başkanlığına gönderilmesi gereğinin yeterince yerine getirilmediği görülmektedir.⁴³

3. Değerlendirme Komisyonu

Kanununun 9. maddesi uyarınca yabancı devletler tarafından veya Türkiye tarafından yabancı devletlere yapılacak malvarlığının dondurulmasıyla ilgili araştırma ve değerlendirmeyi yapmak amacıyla Malvarlığının Dondurulmasını Değerlendirme Komisyonu oluşturulmuştur. Kanununun 9. maddesinden Değerlendirme Komisyonununun BM Güvenlik Konseyi'nin malvarlığını dondurma konusunda aldığı kararlarla ilgili bir görevi olmadığı anlaşılmaktadır.

Değerlendirme Komisyonu, Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanının Başkanlığında, Başbakanlık Güvenlik İşleri Genel Müdürü, Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşar Yardımcısı, İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü, Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürü ve Hazine Müsteşarlığı Mali Sektörle İlişkiler ve Kambiyo Genel Müdüründen oluşmaktadır.

Değerlendirme Komisyonu oluşturan üyeler veya bunların yerlerine usulüne uygun olarak atanan vekilleriyle toplanarak katılanların en az beşinin oyu ile karar verecektir. Değerlendirme komisyonunda üye olmayıp görüş ve

---

⁴³ Bkz. MASAK 2012 Yıllık Faaliyet Raporu,
http://www.masak.gov.tr/media/portals/masak2/files/faalrap_2012.pdf

bilgilerine gerek duyulan kurum ve kuruluşların temsilcileri de Değerlendirme Komisyonuna çağrılacaktır.⁴⁴

4. Yapılacak Mali Araştırma

Malvarlığının dondurulması amacıyla yapılacak mali araştırma MASAK Başkanlığı tarafından yerine getirilecektir. Değerlendirme Komisyonu tarafından değerlendirme amacına yönelik karar verilmesinden önce yapılacak mali araştırmanın ne şekilde yerine getirileceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, araştırma bakımından yetkili kurum, Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığıdır. Başkanlığın bu görevini yerine getirebilmesi için kurum ve kuruluşlar ile kişilerden talep edilen bilgilerin gecikmeksizin Başkanlığa iletileceği hususu düzenlenmiştir. Malvarlığının dondurulmasına ilişkin Başkanlık tarafından yapılacak araştırma işlemleri gizlilik esaslarına uygun olarak yerine getirilecektir.

Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in⁴⁵ 8. maddesinde yapılacak araştırma ve düzenlenecek raporun usul ve esasları düzenlenmiştir. Buna göre, Başkanlık maliye uzmanı veya yardımcıları tarafından yapılacak mali araştırma; Başkanlığın kendi veri tabanı ya da doğrudan erişim sağladığı veri tabanları ile diğer kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerden elde edilen bilgi ve belgeler esas alınarak ilgili kişilerin malvarlığının tespitine yönelik çalışmaları kapsamaktadır.

---

⁴⁴ Madde 9 ikinci ve üçüncü fıkralar.

⁴⁵ Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 31/05/2013 Tarih ve 28663 sayılı Resmi Gazete.

Bu araştırma neticesinde Komisyona sunulacak araştırma raporu, Yönetmeliğin 5. maddesinin ikinci fıkrası ve 6. maddesinin birinci fıkrası uyarınca Başkanlığa intikal eden bilgi, belge ve değerlendirmeler ile Başkanlıkça yapılan mali araştırmalar esas alınarak, malvarlıklarının tespiti ile Kanunun 3. ve 4. maddelerinde düzenlenen fon sağlanması veya toplanması yasaklanan fiillerin ve terörizmin finansmanı suçunun işlendiğine dair makul sebeplerin ortaya çıkarılmasına yönelik değerlendirmeleri kapsayacaktır.

Başkanlık bu görevi yerine getirmek amacıyla malvarlığının dondurulmasına ilişkin talepler hakkında Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı ve ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü aldıktan sonra araştırma sonuçlarını Değerlendirme Komisyonuna sunacaktır.

Yönetmelikte Başkanlık tarafından yapılacak araştırma ve incelemelerde elde edilen kişisel verilerin başka amaçla kullanılmayacağı ve bu verilerin korunmasına yönelik gerekli tedbirlerin Başkanlık tarafından alınacağı belirtilmiş olmasına rağmen henüz ülkemizde kişisel veriler kanunu bulunmaması nedeniyle bu verilerin hangi usul ve esaslar çerçevesinde ve nasıl korunacağına ilişkin bir açıklık olmadığını söylemek gerekir.

5. Kararın Tebliğ ve İlanı

Malvarlığının dondurulması veya kaldırılması amacıyla MASAK Başkanlığı tarafından yapılan mali araştırma neticesinde Değerlendirme Komisyonu tarafından yapılan değerlendirme bu konuda bir karar verilmesi amacıyla Bakanlar Kuruluna sunulacaktır. Bakanlar Kurulu üyelerinin imzalarının tamamlanmasıyla alınan karar ile malvarlığının dondurulması veya kaldırılması kararı hüküm ifade edecektir. Malvarlığının dondurulması veya kaldırılması kararında; kararın kimin hakkında verildiği, sebepleri, kapsamı,

süresi ve bu karara karşı başvurulabilecek kanun yolları ve başvuru süresi yer alması gerekmektedir.

Ayrıca, malvarlığının dondurulması kararları, bu kararların onaylanmasını müteakiben Resmî Gazetede yayımı tarihinde, hakkında malvarlığının dondurulması kararı verilen kişiye tebliğ edilmiş sayılacaktır.

6. Kararlara Karşı Kanun Yolları

Kanunun 5 ve 6. maddeleri uyarınca, hem Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları hem de yabancı devletlerce yapılan dondurma talepleri üzerine Bakanlar Kurulu tarafından verilen malvarlığının dondurulmasına ilişkin kararların idarî bir karar olduğu konusunda tereddüt bulunmamaktadır. Anayasanın 125. maddesinde yer alan “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.” şeklindeki hüküm gereğince, idari bir karar olan Bakanlar Kurulu kararının idarî yargı denetimine tâbi olacağı açıktır.

Gerçekten de Bakanlar Kurulu Kararları işlemin hukuki niteliği bakımından idari bir işlemdir. İdari işlemlere karşı ise idari yargı mercilerine başvurulması gerekmektedir. Bakanlar Kurulu Kararlarına karşı açılan iptal davaları ise, 06.01.1982 tarih ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun 24. maddesi gereğince ilk derece mahkemesi olarak Danıştay’da görülmektedir.

7. Kararlara Aykırılığın Hukuki Sonuçları

Malvarlığının dondurulması kararına aykırı olarak yapılan her türlü tasarruf ve işlemin hükümsüz olduğu düzenlenmiştir. Ancak, bu işlemlerle ilgili olarak 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun iyiniyetin korunmasına ilişkin hükümleri saklı tutulmuştur.

8. Dondurma Kararlarının İcrası

Kanunun 12. maddesi uyarınca malvarlığının dondurulması ve bu kararın kaldırılması kararları Resmî Gazetede yayımı ile birlikte hukukî sonuçlarını doğurmaya başlayacaktır. Bu kararların icrasından Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı sorumludur.

Hakkında malvarlığının dondurulması kararı verilmiş olan gerçek veya tüzel kişiler ile hakkında malvarlığının dondurulması kararı verilmiş olan gerçek veya tüzel kişilerden alacağı veya bu kişilere borcu bulunan gerçek ve tüzel kişilere Başkanlığa bildirim yükümlülüğü getirilmiştir. Bu bildirimlerin, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren en geç otuz gün içinde yapılması gerekmektedir.⁴⁶

Malvarlığının dondurulması kararı, Başkanlığın talebi üzerine Ceza Muhakemesi Kanununun 128. maddesinin üç ila yedinci fıkralarında belirtilen usule uygun olarak gecikmeksizin yerine getirilecektir. Taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoymanın düzenlendiği Ceza Muhakemesi Kanununun 128. maddesinin üç ila yedinci fıkralarına göre;

- Taşınmaza elkonulması kararı, tapu kütüğüne şerh verilmek suretiyle icra edilecektir.

- Kara, deniz ve hava ulaşım araçları hakkında verilen elkoyma kararı, bu araçların kayıtlı bulunduğu sicile şerh verilmek suretiyle icra olunacaktır.

- Banka veya diğer malî kurumlardaki her türlü hesaba elkonulması kararı, teknik iletişim araçlarıyla ilgili banka veya malî kuruma derhâl bildirilerek icra olunacaktır.

---

⁴⁶ Madde 12, ikinci fıkra.

- Şirketteki ortaklık paylarına elkoyma kararı, ilgili şirket yönetimine ve şirketin kayıtlı bulunduğu ticaret sicili müdürlüğüne teknik iletişim araçlarıyla derhâl bildirilerek icra olunacaktır.

- Hak ve alacaklara elkoyma kararı, ilgili gerçek veya tüzel kişiye teknik iletişim araçlarıyla derhâl bildirilerek icra olunacaktır.

Başkanlık tarafından kendisinde malvarlığının dondurulması kararının yerine getirilmesi talebinde bulunulan gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşları; nezdinde malvarlığı kaydı bulunup bulunmadığını, bulunuyor ise dondurulan malvarlığına ilişkin bilgileri talep tarihinden itibaren yedi gün içinde Başkanlığa bildirmekle yükümlü kılınmışlardır.

Malvarlığının dondurulması kararının kaldırılmasına ilişkin kararların, Başkanlık tarafından dondurma kararını yerine getiren kişi, kurum veya kuruluşlara bildirilerek, Resmî Gazetede yayımlanacaktır.

9. Dondurulan Malvarlığının Yönetimi

Kanunun 13. maddesinde dondurulan malvarlığının yönetimi düzenlenmiştir. Malvarlığının dondurulması işlemi bir tedbir olduğundan, bu tedbir nedeniyle kişilerin mülkiyet hakkının zedelenmesi, dondurulan malvarlığı değerinin azalması veya yok olmasının önlenmesi amacıyla bu varlığın esasen ilgili kişi tarafından yönetileceği öngörülmüştür.

a. Başkanlığın İzniyle Yapılabilecek İşlemler

Kanunun 13. maddesinin ikinci fıkrasında dondurulan malvarlığı ile ilgili bazı işlemlerin Başkanlık izniyle yapılabileceği düzenlenmiştir. Buna göre malvarlığı dondurulan gerçek kişinin ve bakmakla yükümlü olduğu yakınlarının

asgari geçimlerini sağlamak veya ticari işletmeler ve diğer tüzel kişilerin faaliyetlerine devam edebilmelerini temin etmek üzere;

a) Taşınmazlar ile kara, deniz ve hava ulaşım araçları gibi taşınırlar üzerinde sair kişiler lehine aynî veya şahsî hak tesisi,

b) Banka veya diğer finans kurumlarındaki hesaplar üzerindeki tasarruf yetkisinin kullanılması,

c) Gerçek veya tüzel kişiler nezdindeki her türlü hak ve alacaklar üzerindeki tasarruf yetkisinin kullanılması,

ç) Kıymetli evrak üzerindeki tasarruf yetkisinin kullanılması,

d) Şirketlerdeki ortaklık payları üzerindeki tasarruf yetkisinin kullanılması,

e) Kiralık kasa mevcutları üzerindeki tasarruf yetkisinin kullanılması,

f) Ticari işletme veya diğer tüzel kişilerin mal ve hizmet alım-satımı ile bakım, işletim, onarım giderleri, defter ve belgelerinde kayıtlı borçlar, kira, kredi, kayyım hizmeti, sigorta primi, avukatlık, ücret ve maaş gibi zorunlu ödemelerin gerçekleştirilmesi, işlemleri Başkanlığın izniyle yapılabilecektir.

Burada hakkında malvarlığının dondurulması kararı alınan kişinin ve bakmakla yükümlü olduğu yakınlarının geçiminin sağlanması ve bu kişilerin tedbirden önce sahip olduğu hayat standardının korunması amaçlanmıştır. Aynı zamanda işletmenin devamlılığını sağlayabilmesi için gerekli olan izinlerin başkanlığın kontrolünde yapılacağı düzenlenmiştir.

Dondurulan malvarlığından ödenmesi gereken vergi, resim, harç, kira, sosyal güvenlik primi gibi kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlara yapılacak her türlü zorunlu ödemeler, izin alınmaksızın

gerçekleştirilebilir. Ancak Başkanlık gerek görmesi hâlinde bu işlemleri de izne tabi tutabilecektir.⁴⁷

Taşınmazlar ile kara, deniz ve hava ulaşım araçları gibi taşınırlar üzerinde sair kişiler lehine aynî veya şahsî hak tesisine izin verilmesi hâlinde;

a) Sözleşme metninin bir örneği,

b) Sözleşme gereğince karşılıklı olarak ödenmesi gereken para ve sair malvarlığı değerinin miktarına, ödeme takvimine, ödemenin yapılacağı banka hesabına ilişkin bilgiler, hakkın tesis edildiği tarihten itibaren en geç onbeş gün içinde Başkanlığa verilir.⁴⁸

Hakkında malvarlığının dondurulması kararı verilmiş olanlara dondurma kararının Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihten itibaren yapılacak her türlü ödeme, ancak bu kişilere ait bir banka hesabına yapılabilir. Malvarlığı dondurulan kişinin merkezi veya şubesi Türkiye’de bulunan bir bankada hesabı yoksa Başkanlık tarafından kişi adına hesap açtırılır.⁴⁹

Dondurulan malvarlığının yönetimine ilişkin izin; belirlenen kişi veya kişilere, belirli koşullar veya sınırlar dâhilinde bir defaya mahsus ya da süreli olarak verilebilecektir.

Başkanlık, gerek gördüğü hâllerde verdiği iznin kapsamını veya süresini değiştirebilir veya iptal edebilmektedir.⁵⁰ Burada malvarlığının yönetimine ilişkin verilecek izin kişi ve süre bakımından kapsamı düzenlenmiştir. Buna göre, belirlenen kişi veya kişilere, belirli koşullar veya sınırlar dâhilinde bir

---

⁴⁷ Madde 13, üçüncü fıkra.

⁴⁸ Madde 13, dördüncü fıkra.

⁴⁹ Madde 13, beşinci fıkra.

⁵⁰ Madde 13, yedinci fıkra.

defaya mahsus ya da süreli olarak izin verilebileceği, Başkanlığın gerek gördüğü hâllerde verdiği iznin kapsamını veya süresini değiştirebileceği veya iptal edebileceği öngörülmüştür.

b. Yapılamayacak İşlemler

Dondurulmasına karar verilen malvarlığının yönetimi, ilgili gerçek veya tüzel kişiye aittir. Kanununun 13. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen MASAK Başkanlığının izni ile yapılacak işlemler ile üçüncü fıkrasında düzenlenen Başkanlığın gerek görmesi halinde izne tabi tutacağı işlemler haricindeki, malvarlığı dondurulan kişiler bu malvarlığının ortadan kaldırılmasına, tüketilmesine, dönüştürülmesine, transferine, devir ve temlik edilmesine veya sair tasarruflara yönelik işlemlerde bulunamazlar. Malvarlığının dondurulması kararının yerine getirilmesi talebinde bulunan gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum veya kuruluşları da bu tür işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayamaz ve kolaylaştırılmazlar.⁵¹

10. Dondurulan Malvarlığı Hakkında Denetim

Kanununun 14. maddesinde, Başkanlığın malvarlığının dondurulması kararına ilişkin olarak kişi veya kuruluşlar üzerindeki denetim yetkisi düzenlenmiştir. Buna göre; nezdinde malvarlığı bulunduran kişi veya kuruluşların malvarlığının dondurulması kararına uygun hareket edip etmedikleri ve dondurulan malvarlığı yönetiminin Kanun hükümlerine uygun olarak yerine getirilip getirilmediği Başkanlık tarafından denetlenebilecektir. Başkanlık gerektiğinde ilgili defter, belge ve kayıtlar üzerinde araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere 5549 sayılı Kanununun 2. maddesinin birinci

---

⁵¹ Madde 13, birinci fıkrası.

fıkrasının (e) bendinde belirtilen denetim elemanlarını veya Mali Suçları Araştırma Uzmanlarını görevlendirerek denetimi gerçekleştirebilecektir.

11. Ceza hükümleri

Kanunun 15. maddesinde gerçek kişiler bakımından hürriyeti bağlayıcı ceza ve adli para cezası öngörülmüştür. Buna göre, malvarlığının dondurulması kararının gereğinin yerine getirilmemesi veya yerine getirilmesinde ihmal ya da gecikme gösterilmesi yasaklanmakta ve yaptırıma bağlanmakta bu kişilerin fiillerinin daha ağır bir cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmektedir.

Maddenin ikinci fıkrasında ise tüzel kişi hakkında uygulanacak idari para cezası düzenlenmiştir. Buna göre, suçun failinin bir tüzel kişinin organ veya temsilcisi olması veya organ veya temsilci olmamakla birlikte, tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde görev üstlenmiş olması hâlinde tüzel kişinin sorumluluğu düzenlenmiş bu tüzel kişiye ayrıca on bin liradan yüz bin liraya kadar idarî para cezası verileceği ifade edilmiştir.

V. MALVARLIĞINI DONDURMA TEDBİRİNİN CEZA HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Terörizm tehdidi karşısında dünyada oluşan tepki ve buna bağlı gelişmeler neticesinde ulusal ve uluslararası alanda işbirliği yapılması ve güvenliğin sağlanması açısından yeni görevler, olağan ve olağan üstü yeni birtakım yetkilerin talep edilmesi beklentisi, hatta bunların önemli bir kısmının elde edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu durum ceza ve ceza muhakemesi kanunlarında düzenlenen alanları zorlayıp daraltma eğilimi göstermekte ve

güvenliğin sağlanması, ve tehlikenin önlenmesi amacıyla Anayasalarca teminat altına alınan yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik, suçta ve cezada kanunilik, adil yargılanma hakkı ve mülkiyet hakkını etkileyebilecek birtakım sonuçları doğurabilecek yeni bir güvenlik hukukunun yapılması gibi bir takım sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Neticede birçok ülkede güvenliği sağlamak amacıyla terörle mücadele alanında ceza hukukunun kapsamının genişletilmesi, adeta sınırsız bir ceza hukuku oluşturularak yeni bir isim altında “güvenlik hukuku” kavramı geliştirildiğini görmekteyiz.⁵²

Ceza hukukunun sınırlarının genişletilip, önleme ve güvenlik unsurları ile güçlendirilerek, ceza hukukunun suçun işlenmesinden önceki aşamada “ön alan” kavramı altında genişletilmesi gerektiği yönünde çok önemli görüşler ileri sürülmektedir. Alman hukukçu Ulrich SIEBER, bu yönelim neticesinde “Alman Hukukunda maddi ceza hukuku alanında “cezalandırmanın öne çekilmesi”, önleyici kontrol kavramının genişletilmesi, garantilerin ortadan kaldırılması ve ceza muhakemesi alanında özel yetkiler kabul edilmesi, özel kişilerin suç öncesi “ön alan” kapsamında ve ceza muhakemesi hukuku kapsamı dışında daha da güçlendirilmiş yetkiler ile donatılması, yeni bir “güvenlik mimarlığı” kavramı adı altında kurumlararası ve uluslararası nitelikte”task force (görev gücü)” oluşturulması ile klasik hukuk kategorilerinin eriyip ortadan kalkarak, yeni bir güvenlik hukuku oluşturulması gibi sonuçlar doğduğunu, bütün bu gelişmelerin bir araya gelmesinin neticesinde de açık ve net bir şekilde “Amerikan Hukukunun” terörle savaş açısından yeni kanunlar yürürlüğe koyduğunu” pek de haksız sayılmayacak şekilde özetleyerek ortaya koymuştur.⁵³ Gerçektende terörle mücadele amacıyla son on yılda devletler ve uluslararası kuruluşlarda

---

52 SIEBER Ulrich; Alman Ceza Hukukuna Giriş, “Ceza Hukukunun Sınırları” Beta Yayınevi, İstanbul 2007, s. 193.

53 SIEBER Ulrich; s. 194.

hatta Kara Avrupası Hukuk Sistemini benimseyen ülkelerde dahi Amerika Birleşik Devletlerinin başını çektiği ‘‘Amerikan Hukuku’’ eğilimine çok ciddi bir yöneliş olduğu gözlemlenmektedir.

SIEBER, iç ve dış güvenlik, adli ve önleyici yetkiler, polis ve istihbarat teşkilatları, ile polis ve asker arasındaki siyasi ve hukuki farkların ortadan kalkması yeni ve karmaşık çok tabakalı bir güvenlik hukukunun doğmasına neden olduğunu ifade ederek, bu yeni güvenlik hukukunun doğmamış tehlikelerin önlenmesini hedeflediği ve klasik ceza hukuku kavramlarını sadece sınırlı bir şekilde kullandığını belirtmiş, ceza hukuku alanı dışına polis, istihbarat, yabancılar ve savaş hukuku alanına kayan ve yeni hukuk alanları olarak karşımıza çıkan bu durumun kişilere çok az bir koruma sağlayabilmesi tehlikesini karşımıza çıkarmakta olduğunu ifade etmiştir. Bu tehlikenin sadece maddi hukuktaki suç tipinin ve ceza hukukunun temel prensiplerinden biri olan ‘‘kusur prensibi’’ açısından söz konusu olmadığı, aynı zamanda Anayasa hukukunun ‘‘ölçülülük’’ ilkesinin de gerisinde kalan bir garanti olduğunu, benzer bir tehlikenin suç şüphesinde ispat külfetinin ters çevrilmesi ve hakimin karar vermesi gereken koruma tedbirlerine ilişkin yetkilerin yargı alanından yürütmeye doğru kaymakta olduğunu söylemiştir.⁵⁴

Ceza hukuku kavram ve kurumlarının öne doğru kayması adeta bir önalan aşaması üzerinden yürütülmeye çalışılmasının tipik bir örneği de malvarlıklarının idari kararlarla dondurulmasıdır. Terörle bağlantılı olduğundan şüphelenilen kişi ve kuruluşların ceza muhakemesi hukuku anlamında delil, yeterli suç şüphesi veya kuvvetli şüphe sebebi olmadan çoğu zaman istihbarat bilgileri ve bunu destekleyen belirtilere dayanarak önleme amaçlı idari kararlar

---

⁵⁴ SIEBER Ulrich; s. 201.

malvarlıkları dondurulmaktadır. Ceza hukuku alanının öne doğru kayması neticesinde kişilerin temel hak ve özgürlüklerine idari tasarruflarla yapılacak müdahaleler, insanlık onuru, kusur ilkesi, masumiyet karinesi, mülkiyet hakkı, hukuk devleti ilkesi, kuvvetler ayrılığı ve demokrasi prensibi ve neticede hukuk devletinin kişilere sağladığı garantileri zedeleme hatta ortadan kaldırma sonucunu doğurma tehlikesi göz ardı edilmemelidir. SIEBER'in belirttiği gibi oluşmaya başlayan bir güvenlik hukuku kavramının beraberinde getirdiği haklı endişeler, Kanunla getirilen düzenlemeler özellikle malvarlıklarının dondurulması kararları için de geçerli olduğu kanaatindeyim. TBMM görüşmeleri sırasında, doktrin⁵⁵ ve kamuoyunda bu endişelerin dile getirilmesi üzerine bunları büyük ölçüde giderecek düzenlemelerin Kanuna derc edildiği düzenlemelerin içeriğinden anlaşılmaktadır.

VI. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Terör eylemlerinin toplumda yarattığı psikolojik, sosyal, siyasal ve ekonomik etkilerin büyüklüğü karşısında terörle ve özellikle terörizmin finansmanı ile mücadelede özel bazı düzenlemeler yapılmasının gerektiği açıktır. Ancak terörle ve terörizmin finansmanı ile mücadele sadece ceza hukukuyla sınırlandırılmaz. Terörle ve terörizmin finansmanı ile mücadelede ceza hukuku tedbirleri dışında malvarlıklarının dondurulması ve şüpheli finansal işlemlerin takibi gibi önleyici idari tedbirlerle de önemli ölçüde başarı sağlanabilir.

6415 sayılı Kanunla, terörle bağlantılı malvarlıklarının dondurulması suretiyle terörizmin finansmanının önlenmesi konusunda ulusal ve uluslararası

---

⁵⁵ Bkz. ÖZGENÇ İzzet; s. 159-160.

yükümlülüklerimizi yerine getirmek amaçlandığı anlaşılmaktadır. Kanunla, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin terörle bağlantılı kişi ve kuruluşların malvarlığı değerlerinin dondurulması yönünde alacağı kararları ile yabancı devletlerin Türkiye’den malvarlığı değerlerini dondurma talepleri ve Türkiye’nin yabancı devletlerden talep edeceği malvarlığı değerlerinin dondurulmasına ilişkin iç hukukumuzda uygulanmasını sağlayan bir mekanizma kurulmuştur.

Kanunla öncelikle yabancı devletlerin terörle bağlantılı gerçek ve tüzel kişilerin Türkiye’deki malvarlıklarının dondurulması konusunda ülkemizden yapacağı taleplerde Türkiye’nin terörle mücadelesine önemli ölçüde olumlu katkı sunması sağlanabilir. Zira ülkemiz aleyhinde terörü finanse ettiği şüphesi bulunan kişilerin malvarlıklarının dondurulmasında karşılıklılık ilkesi hassasiyetle işletilebilir. Yabancı bir devletin Türkiye’den taleplerinde ise dikkat etmemiz gereken hususlar şunlardır. Öncelikle karşılıklılık ilkesi gereği sen bana bu konuda yardım edersen bende sana yardım ederim anlayışıyla hareket edilmeli, yeterli ve inandırıcı gerekçe, bilgi ve belgeler talep edilmeli, talep eden ülkede en kısa zamanda soruşturma ve kovuşturma başlatılması ve ileride doğabilecek zararları telafi etmek amacıyla uygun görülecek teminatın istenmesi konusunda titizlikle davranılmalı, AİHS ve Anayasamız bakımından güvence altına alınan mülkiyet hakkının özüne dokunacak şekilde sınırlandırılmaması, anayasal hukuk devleti ilkesinin bu konuda hassasiyetle gözetilerek uygulama yapılması yerinde olacaktır.

İkinci olarak, Kanunla öncelikle ülkemiz aleyhinde terörü finanse ettiği şüphesi bulunan terörle bağlantılı gerçek ve tüzel kişilerin yabancı bir devlette bulunan malvarlığı değerlerinin dondurulmasına ilişkin talepler ülkemizdeki terörle mücadeleye önemli ölçüde olumlu katkı sunması sağlanabilir. Devletin

terörle mücadelede terörizmin finansmanının önlenmesi bakımından özellikle terör örgütlerine destek veren gerçek ve tüzel kişilerin yurt dışındaki finansal desteklerinin kesilmesi sağlanabilir. Bunun için bu kişiler hakkındaki mali araştırma ve incelemelerin istihbari ve diğer her türlü inandırıcı bilgi ve belgeyle desteklenerek takibinin yapılması ve bu kişilere ait malvarlıklarının dondurulmasını sağlamaya yönelik çalışmaların titizlikle yürütülmesi önemli olacaktır. Bu suretle terörle mücadeleyi sadece yurt içinde değil uluslararası bağlantılarını da takip edecek şekilde yurt dışı desteğini kesme yönünde bu imkândan yeterince yararlanılmalıdır.

Terörle bağlantılı gerçek ve tüzel kişilerin malvarlıklarının dondurulması konusunda iç hukukta getirilen bu düzenlemelerin uygulaması ile ilgili dikkat edilmesi gereken hususlar bulunduğunu söylemeliyim. Zira malvarlığı değerlerini dondurma işlemi, sadece ekonomik sonuçları olan mülkiyet hakkının sınırlanması değil, adeta malvarlığını mülkiyetinde bulduran kişilerin masumiyet karinesini ihlal edecek şekilde terörist ilan edilmesi anlamına gelebilecek bir işlem olduğunu unutmamak gerekir. 6415 sayılı Kanunun TBMM görüşmeleri sırasında dile getirilen ve yukarıda yaptığımız açıklamalar bu endişelerin önemli ölçüde giderildiğini göstermektedir. Kanunla, malvarlığı değerlerinin dondurulması kararının Bakanlar Kuruluna verilmesi, yabancı devletlerden gelecek taleplerde gerekçe, inandırıcı deliller, karşılıklılık esası, teminat isteme, bir yıl içinde adli soruşturmaya başlama mecburiyeti, neticede idari kararlara idari yargı yolunun açık olduğu ve bu kararların yargı denetiminden her zaman geçirilebileceği gibi güvencelerin getirildiği anlaşılmaktadır.

Bütün bunlara rağmen Kanunlar iyi uygulamacılar elinde gerçek amaçlarına ve adalete hizmet ederler. Kanunun uygulanması sırasında

uygulamacıların temel hak ve özgürlüklerle ilgili, başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa ile güvence altına alınan kişi özgürlüğü ve güvenliği, masumiyet karinesi ve mülkiyet hakkı uygulamalarındaki hassasiyeti yukarıda bahsedilen endişeleri en aza indireceği fakat tamamen gidermeyeceği kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

I-Kitaplar-Makaleler

AKIN Engin; Terör ve Terörün Finansmanı Suçu, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.

ARNVVİNE Selin Esen; “Terör ve Demokrasi”, Uluslararası Hukukta Yeni Gelişmeler Hukuk Kurultayı, Ankara Barosu 2006.

AYKIN Hasan, GÜMÜŞAY Kevser: Terörle Mücadelede Yeni Boyut: Terörün Finansmanı İle Mücadele, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı, Adalet Yayınevi, Ankara 2008.

BIERSTEKER Thomas J, ECKERT Sue E, ROMANIUK Peter; “The Challenge of Terrorist Financing”, Countering the Financing of Terrorism, Routledge, London and New York, First Published 2008.

BİRDİŞLİ, Fikret; Birleşmiş Milletler(BM)’in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research Volume 3 / 11 Spring 2010.

COMARS Victor; “Al Qaeda Finances and Funding to Affiliated Groups”, Strategic Insights, Volume IV, Issue 1, January 2005.

- EROL Mehmet Seyfettin; “Uluslararası İlişkiler Aktörü Olarak Terör Örgütleri”, Terörizm, Birinci Baskı, 2008, Ankara.
- FREEDMAN Michael; “The Invisible Bankers: Financing Terror”, College of International and Security Studies, George C. Marshall European Center for Security Studies, 01.07.2008.
- GEDİK Doğan, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Basit Elkoyma, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, Sayı 6, Şubat 2007.
- KUNTER Nurullah, YENİSEY Feridun, NUHOĞLU Ayşe; Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Onaltıncı Bası, Beta Yayınevi, Kasım 2007.
- LAÇİNER Sedat; Uluslararası Terörizm ile Mücadelede Hukuki Önlemler; İngilterede Yeni Terörizm Yasası Örneği, Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük’e Armağan, Ankara 2005.
- MALKOÇ İsmail, GÜLER Mahmut, Uygulamada Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 1, Ankara 1998.
- ÖZGENÇ İzzet; Suç Örgütleri, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Bası, Ankara 2011.
- ÖZTÜRK Bahri, ERDEM M. Ruhan; Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Bası, Ankara 2007.
- SİEBER Ulrich; Alman Ceza Hukukuna Giriş, ‘‘Ceza Hukukunun Sınırları’’ Beta Yayınevi, İstanbul 2007.
- ŞAHİN Cumhur; Ceza Muhakemesi Hukuku-I- Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2013 Ankara, s.268.
- TAŞKIN Mustafa; Türk Hukukunda Elkoyma, Müsadere ve Malvarlığının Dondurulması, Taiex Semineri Tebliği, 25-26 Ekim 2007, Ankara.

- TAŞKIN Mustafa; Türk Hukukunda Elkoyma, s.2. TAŞKIN Mustafa, ÇETİNTÜRK Ekrem; Uluslararası Elkoyma Kararlarının Doğrudan Tanınması ve Yerine Getirilmesine Yönelik Yeni AB Sistemi ve Türkiye'ye Etkileri, Terazi Hukuk Sayı:30, Şubat 2009.
- The FATF Recommendations, International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism & Proliferation, February 2012, Printed May 2012, p.13.
- TURHAN, Faruk; Almanya'da Terörle Mücadele için Ceza Kanunu'ndan Yapılan Değişiklikler", Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 5, Aralık 2005.
- TURHAN, FARUK: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006.
- TURHAN, Faruk/AKSU, Muharrem; 11 Eylül Sonrası ABD'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler/Özellikle Patriot Kanunu ile Getirilen Kısıtlamalar, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD), C.I, S.1, Yıl 2011, sç 47-90.
- TOPAL Ahmet Hamdi; Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı, Beta Yayınevi, 1. Bası, Ocak 2005, İstanbul.
- YILDIRIM Zeki; Hukuksal Açıdan Terörizmin Finansmanının Önlenmesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- ZAFER Hamide; Ceza Hukukunda Terörizm, Beta Yayınevi, 1. Bası, İstanbul, Mayıs 1999.

II-İnternet

<http://www.fatf-gafi.org/>.

<http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2005/Jan/comrasJan05.asp>.

<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>

<http://www.adalet.gov.tr/hukuksoz/hukuksozlugu.htm#m>

http://www.masak.gov.tr/media/portals/masak2/files/faalrap_2012.pdf

<http://uhdigm.adalet.gov.tr/suggam/sozlesmeler>.

Diğer Çalışmalar

**GÜVENLİĞİN MALİYETİ NEDİR? ABD VATANSEVERLİK
KANUNU VE AMERİKA’NIN ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK
ARASINDAKİ DENGESİ**

Roger Dean GOLDEN*

Çeviren: Dr. Muharrem AKSU**

Giriş

Hükümetin çok fazla veya çok az güce sahip olduğunda da özgürlüğün eşit derecede tehlikeye maruz kalması melankolik bir reflektir.

— James Madison’un Thomas Jefferson’a mektubundan,

17 Ekim 1788.¹

11 Eylül 2001’de, terörist uçaklar Newyork’ta Dünya Ticaret Merkezinin iki Kulesi’ne ve Washington DC’de Pentagon’a çarptı. Bu saldırılar birçok açıdan başarılıydı. Elbette, yaklaşık 3000 kişinin öldüğü ve binlerce yaralının olduğu saldırıda büyük bir tahribat oluştu. Saldırılarda, milyarlarca dolarlık maddi zarar da meydana geldi. İzleyen haftalarda, daha fazla etkisinin olduğu ortaya çıktı. Amerikalılar kendi öz vatanlarında güvenli olmadıklarını

---

* Bu çalışma, Roger Dean Golden’in, “What Price Security? The USA PATRIOT Act and America’s Balance between Freedom and Security Homeland Security and Terrorism, 1nd Edition, edited by James J.F. Forest, Russell D. Howard and Joanne C. Moore, (New York: McGraw-Hill, 2005). pp. 400-412, adlı İngilizce makaleden çevrilmiştir.

** Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Meslek Yüksekokulu; muharremaksu@akdeniz.edu.tr.

¹ “The Question of a Bill of Rights”, James Madison’dan Thomas Jefferson’a Mektup, 17 Ekim 1788, http://www.constitution.org/jm/17881017_bor.htm, 2 Kasım 2002.

düşündükleri için gerçekten terörize ve travmatize olmuş durumdaydılar. Trajedilere en yakın olanların hayatları radikal olarak değişirken, aslında tüm Amerikalılar saldırılardan duygusal olarak da etkilenmişlerdi. Buna ek olarak, duraklamaya başlamış olan Amerikan ekonomisi ciddi bir dalgalanma gösterdi. Gerçekten de teröristlerin amacı Amerika'yı cezalandırmak idiyse; başarıları kayda değeri.

Bununla birlikte, teröristler, bütün Amerikalıların geleceği üzerindeki etkileriyle birlikte, uzun dönemli daha büyük bir zafer kazanmış da olabilirler. 11 Eylül saldırılarına bir tepki olarak; Kongre 24 Ekim 2001'de çabucak ABD Vatanseverlik Kanunu'nu yasalaştırdı ve bundan iki gün sonra da Başkan Bush Kanun'u imzaladı.² Bu Kanun, özellikle teröristlerin yakalanmasını sağlayabilecek ya da gelecekteki terörist saldırıları engelleyebilecek bilginin toplanması alanında, federal hükümetin çeşitli kuruluşlarına yeni ve geniş yetkiler sağladı. Diğer başka konuların yanı sıra ABD Vatanseverlik (PATRIOT) Kanunu, muhtemel teröristlerin iletişimine, finansmanına ve diğer faaliyetlerine ilişkin istihbarat toplanmasına da değinmektedir.

Bu yeni Kanun'un en önemli sorunu Amerikan vatandaşlarının özgürlüklerini ne dereceye kadar ihlal edeceğidir. Bu Kanun federal hükümete Amerikalıların özel hayatlarına kabul edilemeyecek bir şekilde müdahale etmesini mümkün kılacak mıdır? Amerikalıların kutsal gördüğü kişi özgürlüklerini azaltacak mıdır? Özgürlükleri kısıtlarken güvenliğin artışına doğru giden bir değişimi mi temsil etmektedir? Eğer bu Kanun Amerikalılar açısından kişi özgürlüklerinin azaltılmasına ve özgürlüklerin kaybedilmesine yol açmışsa; teröristler, saldırılarının sonucu olarak uzun dönemli daha büyük bir

---

² MINOW, Mary "The USA PATRIOT Act", *Library Journal*, Vol. 127,(1 Ekim 2002), s. 52-55.

zafer elde etmiş olmayacaklar mıdır? Güvenliği artırmak için özgürlükleri feda ederek teröristlerin kısmi zaferini kabul etmiş olmuyor muyuz?

Güvenlik ve Özgürlük Arasındaki Denge:

Arıza güvenlikleri için temel özgürlüklerinden feragat edenler ne özgürlüğe ne de güvenliğe layıktırlar.

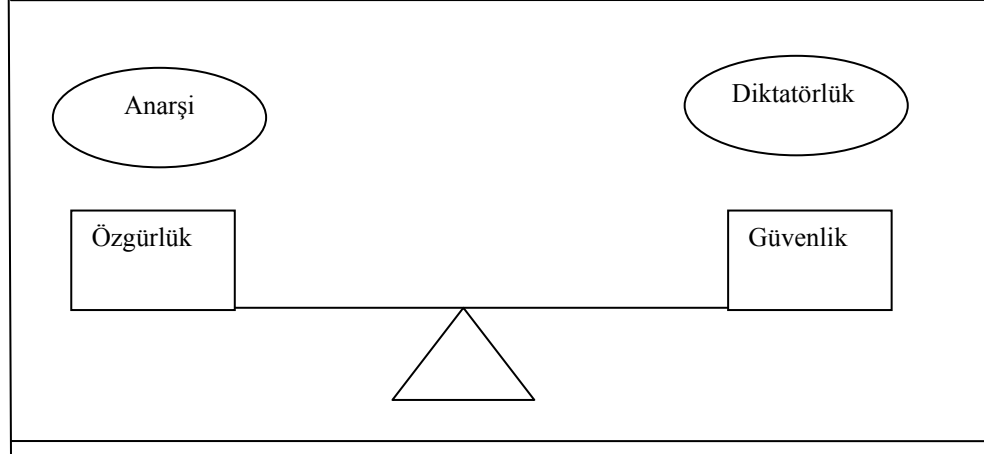
– Benjamin Franklin

Özgürlük ve güvenlik, birisi artarken diğesinin azaldığı varsayımı üzerine kurulu bir süreç olarak görülebilir. Devlet içinde bireyler için minimum güvenlik ile topyekûn özgürlüğe sahip olan bir ulus, anarşik bir toplum olarak karakterize edilebilir. Bireylerin devletin kısıtlaması olmaksızın istediğini yapmakta serbest olduklarını varsayalım. Böyle bir ülkede, bir birey kendi özgürlüğünü, anarşi ile sonuçlanacak şekilde diğes bir bireyin zararına kullanabilir. Yel pazenin karşı ucunda da bir devlet, maksimum güvenliği sadece bireylerin özgürlüğünü ciddi biçimde kısıtlayarak sağlayabilir. Devlet, vatandaşlarını, onların hayatlarını kontrol ederek korumaya çalışabilir. Böyle bir devlet, eninde sonunda bir diktatörlük tesis eder. Bu totaliter devlet, George Orwell'in 1984 romanında tasvir edilen bir devlet tipidir.

Güvenlik ve özgürlük arasında sağlıklı bir dengeyi yansıtan bir ülke için bu süreç modeli aşağıdaki gibi olabilir:

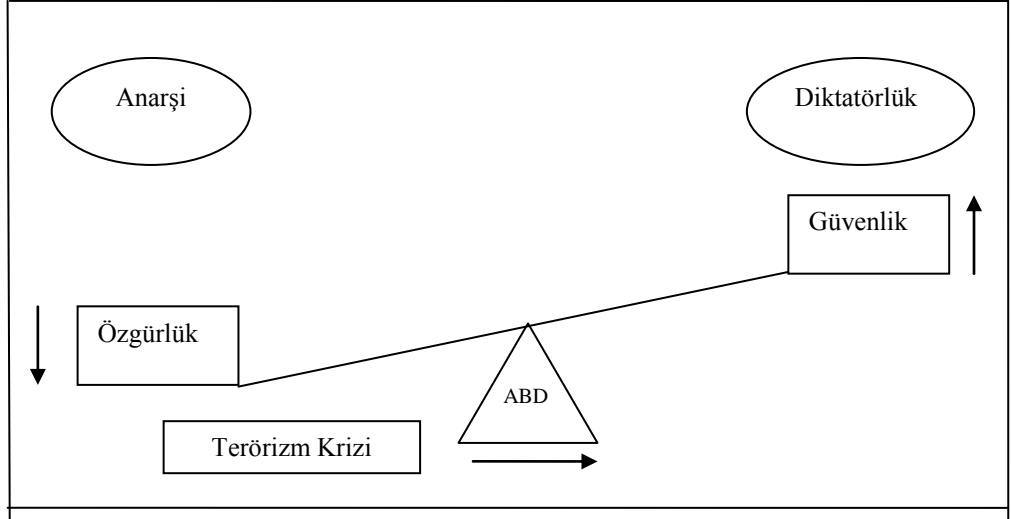
Şekil: 1. Özgürlük ve Güvenlik Arasında Sağlıklı Denge

Kaynak: Yazarın Modeli

Bununla birlikte, özgürlükler arttığı müddetçe, güvenlik azalır ve ülke anarşiye doğru gider. Buna karşılık, güvenlik arttığında, özgürlükler azalır ve ülke diktatörlüğe doğru gider. Bu bağlamda, Amerika'nın güvenlik ve özgürlük arasında sağlıklı bir dengeyi tarihsel süreç içinde bulduğu iddia edilebilir. Ancak, son terörizm krizine tepkiler nedeniyle Amerika'da eksen, güvenliğe doğru kaymıştır. Netice itibariyle güvenlik artmış olduğundan özgürlük azalmıştır ve Amerika sağlıksız bir dengeye doğru ilerlemektedir. Bu model bu eğilimi yansıtacak şekilde aşağıdaki gibi gösterilebilir:

Şekil: 2. Özgürlük ve Güvenlik Arasında Sağlıksız Denge

Kaynak: Yazarın Modeli

11 Eylül 2001 terörizmine tepkinin bir sonucu olarak Amerika özgürlük ve güvenlik arasındaki dengede sağlıksız bir değişme yaşamış mıdır? Kişi özgürlükleri savunucuları, böyle bir değişimin olduğunu ve Amerika'nın diktatörlüğe doğru gittiğini ileri sürmektedirler. Amerika'nın tarihsel perspektifinin ışığında ABD Vatansızlık Kanunu'nun incelenmesi, bu korkunun mantıklı olup olmadığını belirlemede yararlı olabilir.

Özgürlüğün Kökenleri

Zincirler ve kölelik bedeli karşılığında satın alınabilecek kadar can aziz, barış tatlı mıdır? Yüce Allah göstermesin! Başkaları hangi yolu seçer bilemem; ama Allahım benim için ya özgürlük ver, ya ölüm!

– Patrick Henry, 23 Mart 1775

1776 yılında, Amerika'nın kurucu ataları, *Bağımsızlık Bildirgesi*'ne; “biz bu gerçekleri tartışmasız olarak kabul ediyoruz, tüm insanlar eşit yaratılmıştır, onlara yaratıcıları tarafından vazgeçilmez haklar bahşedilmiştir, yaşama, özgürlük ve mutluluk peşinde koşmak da bunların arasındadır...” diye yazdılar. Bu ifadeyle birlikte kurucu atalar, Amerikalılara mal olan bir mirası-yaratıcının tarafından bahşedilmiş özgürlük mirasını açıklamış oldular. On üç koloninin İngiliz Kralı'na karşı ayaklanmasına ve ABD olarak bağımsızlıklarını ilan etmesine bu özgürlüğün ihlali sebep olarak gösterilmişti. 4 Temmuz 1776 tarihinde yürürlüğe konan *Bağımsızlık Bildirgesi*, bu bildirin içerdiği özgürlükleri desteklemek için yaşamlarını, kaderlerini ve kutsal onurlarını adayan on üç eyalet temsilcisi tarafından imzalanmıştı.

Bu mümtaz özgürlük ilkesi, Amerika'nın kurucu ataları tarafından Amerika'nın temel kanununu oluşturmak için yazdıkları *Birleşik Devletler Anayasasının* içine kodlandı. *Anayasa*, 17 Eylül 1787 tarihinde tamamlandı. *Anayasa'nın* başlangıcında şunlar belirtildi:

“Daha mükemmel bir Birlik oluşturmak, adalet tesis etmek, iç barışı sağlamak, ortak savunmayı gerçekleştirmek, genel refahı yükseltmek ve *bize ve gelecek kuşaklarımıza bağışlanmış özgürlüğü güvence altına almak* maksadıyla Birleşik Devletler halkı olarak biz, Amerika Birleşik Devletleri için bu anayasayı tesis ediyor ve kanunlaştırıyoruz. (*Vurgu yazar tarafından eklenmiştir*).”

Anayasanın amacı halkın güvenliğini, iç barışı ve refahı sağlayacak bütün bir idare sistemini tesis etmektir. Bununla birlikte, *Anayasanın* en önemli amacı da özgürlüğün güvence altına alınmasıydı. Kanunun amacı özgürlüğün

korunabilmesi içindi. Böylece, *Anayasada* güvenlik ve özgürlük arasında sağlıklı bir denge kuruldu.

Kurucu ataların tüm Amerikalıların vazgeçilmez hakkı olduğuna inandıkları özgürlükleri açıklığa kavuşturmak amacıyla, Birleşik Devletler Kongresi ilk 10 değişikliği *Anayasaya* ekledi ve *Anayasanın* yürürlüğe girmesinden yalnızca dört yıl sonra 15 Aralık 1791 tarihinde bu değişiklikler onaylandı. Genellikle *Haklar Bildirgesi* olarak adlandırılan bu on değişiklik, Amerikalılara garanti edilen özgürlükleri ve özel hakları güvence altına almaktadır. Birinci değişikliğin sağladığı haklar din özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü, basın özgürlüğünü, barışçıl toplanma özgürlüğünü ve şikâyetlerinin giderilmesi için hükümete dilekçe verme özgürlüğünü içermektedir. İkinci değişiklik silah taşıma hakkını sağlamaktadır. Dördüncü değişiklik, “kişilerin kendilerini, evlerini, belgelerini ve eşyalarını makul olmayan arama ve elkoymalara karşı güvence altına alan hakları sağlamaktadır. Beşinci değişiklik hukukun adil olarak uygulanma şartı (due process) haricinde hiç kimsenin yaşama, özgürlük veya mülkiyet edinme hakkından mahrum edilmeyeceğini garanti altına almaktadır. Dokuzuncu değişiklik *Anayasa'da* sayılmayan hakların da var olduğunu kabul etmektedir. Bu değişiklik: “Belli hakların *Anayasa'da* sıralanmış olması, halkın sahip olduğu diğer haklarının reddedilmesi veya değersiz kılınması anlamına gelmeyeceğini” belirtmektedir. Böylece, kurucu irade, *Anayasanın* ve hukuk mevzuatının vatandaşların haklarını korumak için var olduğu ilkesiyle kişi özgürlüklerinin önemini belirlemişlerdir.

Amerika'nın tarihi boyunca, B. D. Kongresi tarafından oluşturulan ve mahkemeler tarafından yorumlanan hukuki mevzuat, özgürlük ve güvenlik

arasında uygun bir dengenin sürdürülmesini gözetmiştir. Eğer güvenlik bir kriz nedeniyle tehdit altına girerse, Kongre özgürlüklerin azaltılması pahasına güvenliğe doğru bir değişmeyi temsil eden bir kanunu çıkarabilir. Bu güvenliğe doğru değişme Başkanlık Kararnamesi ya da yürütme organının diğer eylemleri vasıtasıyla da yürürlüğe girebilir. Bununla birlikte, eğer bir kanun özgürlükler üzerinde aşırı baskıcı ise, Yüksek Mahkeme güvenlikte muhtemel bir azalma pahasına da olsa o kanunu iptal ederek eksenini özgürlüğe doğru geri çekecektir. Aynı zamanda Kongre de güvenlikte muhtemel bir azalma pahasına dengeyi özgürlüğe doğru hareket ettiren, özgürlüğü garanti altına alan ya da genişleten kanunları yapabilir. Kesinlikle, zaman içinde bu eksen bir yöne veya ters yöne kaymıştır. Tarihçiler, eksenin güvenliğe ya da özgürlüğe doğru kayma derecesi konusunda hemfikir olmayabilirler, ancak her iki yöne de olan eğilim örnekleri gösterilebilir.

1928’de, *Olmstead vs U.S.* davasında, meşhur kararı yazan hakim Louis Brandeis, Anayasa’da açıkça listelenmeyen “mahremiyet hakkı”nı kullanmıştır. Brandeis, “bu hakkın korunması için bireyin mahremiyetine hükümet tarafından yapılacak her haksız müdahalenin, her ne vesile ile yapılırsa yapılsın, Dördüncü Değişikliğin ihlali sayılması gerektiğini” yazmıştır.³ Brandeis, mahremiyet hakkını “yalnız kalma hakkı – hakların en kapsamlısı ve uygar insanlarca en değer verilen hak” olarak nitelendirmiştir.³ Bu Yüksek Mahkeme kararı ile birlikte, eksen özgürlüklerin artışına doğru kaymıştır. Ancak bu karar, federal hükümetin güvenliği sağlayabilecek bilgi toplamasını çok güçleştirmiştir. Mahremiyet hakkı daha sonradan *Haklar Bildirisi*’nde sıralanan diğer kişisel özgürlükler gibi temel bir hak olarak kabul edilmiştir.

---

³ “Your Right to Privacy”, <http://www.righttoprivacy.com/>, 25 Kasım 2002.

Özgürlüğe maliyetine rağmen eksenin güvenliğe doğru kaydığı örnekler de vardır. En çok göze çarpan örneklerden birisi II. Dünya Savaşı sırasında Japon-Amerikan vatandaşlarına yapılan muameleydi. 7 Aralık 1941 tarihinde Japonların Pearl Harbour saldırısından sonra, Japonya'nın yeniden saldıracağını düşünen özellikle Birleşik Devletlerin batıdaki vatandaşları büyük bir korku yaşadı. 14 Şubat 1942 tarihinde, Başkan Roosevelt Japon sakinlerin evlerinden alınarak Savaş Nakil İdaresi tarafından denetlenen kamplara yerleştirilmesini emreden 9066 sayılı Kararnamesini yayınladı. Bu Japonların üçte ikisinin Amerikan vatandaşı olmasına rağmen 120.000'in üzerinde Japon, kötü koşullardaki bu kamplara yerleştirildi. Bu Japonların hiçbirinin bir tehdit ya da hain olduğuna dair bir delil bile yoktu. Ancak, Kararname 1944 yılına kadar iptal edilmedi ve Mart 1946'ya kadar kamplar tamamen kapatılmadı.⁴ Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi bu hapsedmeleri onadı. Eksen, genel olarak Amerikalılar için sözde güvenliğe doğru kayarken Japon-Amerikalıların binlercesi için özgürlüklerin topyekün kaybıyla sonuçlandı.

2001 Ocak ayında, Florida, Tampa'da Amerikan Futbolu Şampiyonluk Müsabakasında kalabalıkları tarayacak yüz tanıma kameraları kullanıldı. Suçluların yakalanması umuduyla bu yüzler, bilgisayar aracılığıyla bilinen suçluların yüzleriyle karşılaştırılıyordu. Şampiyonluk maçından sonra kameralar, polislerin suçluları bulma çabasını devam ettirdiği Tampa'nın Ybor City bölgesine nakledildi.⁵ Mahremiyet ihlali olduğu için kişi özgürlükleri yanlıları bu tekniği protesto etti, kameralar ancak suçluların yakalanmasında etkili olmadıkları ispatlandığında kaldırıldı. Dikkatler, Birleşik Devletlere

---

⁴ WEBB, Roy, "Japanese-American Internment Camps During World War II.", <http://www.lib.utah.edu/spc/photo/9066/9066.htm>, 25 Kasım 2002.

⁵ "Face Recognition," Electronic Privacy Information Center, <http://www.epic.org/privacy/facerecognition/>, 25 Kasım 2002.

girmeye teşebbüs eden teröristleri tespit etmek için hava alanlarında ve limanlarda benzer bir yüz tanıma teknolojisinin kullanımına yöneldi. Muhalifler, bu teknolojinin Amerikalıların mahremiyet hakkını kısıtlayarak eksenin özgürlüğe maliyetine rağmen güvenliğe doğru kaydığını ileri sürdüler.

Amerikan tarihi, bir yöne ya da diğer bir yöne birçok eğilim örnekleri ile doludur. Birleşik Devletler Temsilciler Meclisi üyesi Jerrold Nadler, 1798 Yabancı Tahrik Kanunu, 1917 Casusluk Kanunu ile Palmer Baskını, Vietnam Savaşı boyunca COINTEL ve Soğuk Savaş boyunca McCartizm de dâhil olmak üzere savaş zamanlarında kişi özgürlüklerinin Birleşik Devletlerce sıklıkla sınırlandırıldığını ifade etmiştir. Aynı zamanda, Amerika'nın bu vakaların her biri için özür dilemek zorunda kaldığına da dikkat çekmiştir.⁶ Amerika, zaman içerisinde, özgürlük ve güvenlik arasında sağlıklı bir denge aramaya devam etmiştir. Krizler, genellikle güvenliğe doğru kaymanın itici gücü olmuştur. 11 Eylül 2001 terörist saldırılarını takiben diğer federal hükümet önlemleri ve ABD Vatansızlık Kanunu da böyle bir vakadır.

ABD Vatansızlık Kanunu

Bu ülkede; şimdiye kadar yaşadıklarımızdan daha fazla kişisel özgürlüklerin kısıtlanmasıyla karşılaşmamız muhtemeldir.

— Yüksek Mahkeme Hakimi Sandra Day O'Connor, Newyork'ta Dünya Ticaret Merkezine terörist saldırının yapıldığı yer olan Sıfır Noktası'nı ziyaretinden sonra⁷

---

⁶ ADAS, Jane, "New York Congressman Nadler Calls USA PATRIOT Act Extreme Danger to Civil Rights", *The Washington Report on Middle East Affairs*, Vol. 21, (Ağustos 2002), s. 57-58.

⁷ GILLESPIE, Nick, "What Price Safety?: Freedom for Safety", *Reason*, Vol. 34, (Ekim 2002), s. 24-26.

ABD Vatansızlık Kanunu, öncelikli olarak çeşitli konularda var olan yasalarda değişiklik yapan 167 sayfalık bir dokümandır. Kanun'un başlığı "*Terörizmi Engellemek ve Durdurmak İçin Gereken Uygun Araçları Sağlayarak ABD'yi Birleştirme ve Güçlendirme Kanunu*" ifadesinin baş harflerinden oluşmuştur. Kanun'un temel olarak odaklandığı nokta Birleşik Devletlerde ikamet eden bireyler hakkında istihbarat toplama, gözetim ve dinleme konusunda federal hükümetin yetkilerini artırmaktır. Bu bireyler, Amerikan vatandaşı olabilir de olmayabilir de. Kanunun diğer hükümleri terörizmle mücadeleyle ilgili bir dizi konuyu kapsamaktadır.

Şarbon tozu korkusunun en yoğun yaşandığı ve birçok kanun yapıcının kendi ofislerini kapadığı dönemde Kanun Kongreden tartışmasız bir şekilde geçti. Tasarıya karşı yalnızca tek ret oyu veren Senatör Russel Feingold'a göre, senatörlerin çoğunun Kanun'un detaylarından haberi bile yoktu.⁸ Birleşik Devletler Temsilciler Meclisi üyesi Jerrold Nadler, Temsilciler Meclisi Adli Komitesi tarafından hazırlanan kanun taslağının bir kenara itildiğini, Cumhuriyetçi liderlerin Adalet Bakanı John Ascroft'la birlikte yeni bir kanun taslağı hazırladıklarını belirtti. Bu uzun yeni kanun taslağının sabah saat 10'da sadece iki kopyası basılmış olmasına rağmen, tasarı 356'ya karşı 66 gibi ezici bir çoğunlukla üç saat sonra Meclisten geçti.⁹ Aslında, Kanun yalnızca değişiklik yaptığı diğer kanunlarla karşılaştırılması yoluyla anlaşılabilirdi. Kanunu eleştirenlere göre, federal yürütmenin, bu Kanunu Kongrenin geçmişte izin vermeyi reddettiği birçok baskıcı uygulamayı aceleye getirmek için bir fırsat olarak kullandığını ileri sürdüler. Senatör Feingold "Şüphesiz ki bir polis

---

⁸ MINOW, s. 52-55.

⁹ ADAS, s. 57-58.

devletinde yaşasaydık, teröristleri yakalamak çok daha kolay olurdu. Ama bu durumda Amerika olmazdı”¹⁰ dedi.

Bu Kanun, hükümete Birleşik Devletler dahilinde terörizmle mücadele etmek için birçok farklı alanda bir dizi araç sağlamaktadır. Başlık I, anti - terörizm finansmanı ve felsefi konuları ele almaktadır. Başlık I Bölüm 102 (b): “Kongrenin anlayışına göre, Arap-Amerikalılar, Müslüman Amerikalılar ve Doğu Asyalı Amerikalılar da dahil olmak üzere tüm Amerikalıların temel hak ve özgürlüklerinin korunmasının gerekli olduğu ve onların emniyetlerinin sağlanması için her türlü çabanın gösterilmesi gerektiğini”¹¹ belirtmektedir. Böylece, Kongre güvenlik ve özgürlük arasında dengeyi sürdürme niyetini belirtmiş oldu. Ancak, Kanunu eleştirenler, belirtilen bu niyete rağmen, Kanun’un tüm Amerikalıların kişisel özgürlüklerine ciddi biçimde darbe vurduğunu iddia etmektedirler.

Kanun’un II. Başlığı, genişletilmiş bir gözetim ve dinleme prosedürü sağlamaktadır. Bu Kanun ile kablolular, elektronik ve sözlü iletişimi denetleme yetkisi, terörizm, bilgisayar yoluyla sahtekârlık ve dolandırıcılıkla ilgili ise genişletilmektedir. Bu başlık, posta, elektronik posta, sesli posta, telefon ve bilgisayar yoluyla haberleşme dâhil olmak üzere tüm haberleşme faaliyetlerini izlemek için hükümete önemli yeni yetkiler sağlayan 25 ayrı bölümü içermektedir. Arama izinlerinin alınması daha kolay ve geçerliliği daha uzun olacak ve izinler daha etkili, kapsamı daha geniş olacaktır. Bu başlığın tipik dili “Federal Soruşturma Bürosu’nun... uluslararası terörizme veya gizli istihbarat faaliyetlerine karşı korunmak için bir soruşturma kapsamında herhangi bir

---

¹⁰ SOLOMON, Alisa, “Things We Lost in the Fire”, *The Village Voice*, Vol. 47, (11 Eylül -17 Eylül 2002), s. 32-36.

¹¹ USA PATRIOT Act, H.R. 3162, (24 Ekim 2001), s. 10.

maddi şeyin (kitaplar, kayıtlar, kağıtlar, dokümanlar ve diğer eşyalar da dâhil) elde edilmesini gerektiren bir izin için başvuruda bulunabileceğidir.¹²

ABD Vatandaşlık Kanunu tarafından revize edilen 1978 tarihli Dış İstihbaratı Gözetim Kanunu (FISA)'dur. Kongre, FISA'yı son yirmi yıldır FBI'nın Amerikan vatandaşları hakkında yoğun bir gözetim ve dinleme çalışması yaptığını öğrendikten sonra yasalaştırılmıştır. FISA, Amerikan vatandaşları üzerinde gerçekleştirilecek iletişimin denetlenmesinin ne zaman ve nasıl yapılacağına kurallarını oluşturarak ülke içi gözetim ve dinlemeyi ciddi biçimde kısıtladı. FISA, güvenlikte olası zaafiyete rağmen Kongre'nin ekseni özgürlüğe doğru kaydırmasının bir örneğiydi. ABD Vatandaşlık Kanunu, FISA'nın bazı kısıtlamalarını önemli ölçüde ortadan kaldırmasıyla özgürlükten feragat ederek, ekseni güvenliğe doğru geri kaydırıldı.

Örneğin, ABD Vatandaşlık Kanunu komşusunun bilgisayarını, kütüphane bilgisayarını, kendi ofis veya ev bilgisayarını ya da kullanabileceği herhangi bir telefon da dahil olmak üzere kişi nereye giderse gitsin takip edebilecek "Gezici Takip Sistemi" cihazlarına müsaade etmektedir. Eleştirilenler, yeni hükmün gerekli ve makul olmayan aramaları yasaklayan ve "özellikle bir yerin, kişi veya şeylerin aranması" için izin gerektiren *Anayasanın* Dördüncü Değişikliğine aykırı olabileceğini öne sürmektedir. ABD Vatandaşlık Kanunu'na göre önceden ülke çapında arama izinleri talep edilebilirken, artık her yargı alanı için ayrı bir arama izni alınması gerekmektedir. Sesli posta ve elektronik posta için ülke çapında arama izni alınması için ABD Vatandaşlık Kanunu, Elektronik İletişimin Gizliliği Kanunu (18 U.S.C. bölüm 2703)'nu da değiştirdi. Artık makul sebep için tek

---

¹² Ibid., 25.

gerekli olan bir kimsenin yabancı bir güç adına çalışabileceğine dair makul bir şüphedir. Arama izinleri çok etkilidir ve karşı karara rağmen derhal uygulamaya konulabilir.¹³

İletişimin denetlenmesi yetkisi de ABD Vatandaşlık Kanunu ile genişletildi. FISA, sadece katalog suçlar ile ciddi bir suç işlemiş olma ihtimali olan kişileri hedefleyen ve federal bir hakim tarafından onaylanması halinde iletişimin denetlenmesine izin vermektedir. ABD Vatandaşlık Kanunu iletişimin denetlenmesi suç kataloguna terörizm ve siber-suçlarla ilişkili bir dizi yeni suçlar da ekledi. Buna ilaveten, internet hizmet sağlayıcısından ziyaret edilen web siteleri veya elektronik posta başlıkları gibi bilgileri almayı da sağlayabilecekti.¹⁴ Eleştirmenler, bireyin iletişimine bu kadar geniş bir erişime müsaade edildiğinde, soruşturmanın yalnızca dava edilecek konu ile ilgili bilgi toplanmasının sınırlandırılması veya bu bilginin terörizme bulaşmamış bir bireyin aleyhine kullanılmamasını sağlayacak herhangi bir yolun olmadığını ileri sürmektedirler. Bu nedenle, mahremiyet hakkı ABD Vatandaşlık Kanunu tarafından önemli ölçüde azaltılmıştır.

ABD Vatandaşlık Kanununun III. Başlığı, “Uluslararası Kara Para Aklamanın Önlenmesi ve Anti-Terör Finansmanı” konusunu da ele almaktadır. Kanun, yıllık olarak toplamda 600 milyar doların üzerinde kara para aklama faaliyetinin uluslararası suç ve terörizme kaynak sağladığını ileri sürmektedir. Kanun’un bu bölümü “önleme tedbirlerinin, aramanın ve uluslararası kara para aklama ve terörizmin finansmanının soruşturmasının... gücünü artırmak” için tasarlanmıştır.¹⁵ Bu Kanun, istihbarat toplama, fon oluşturma ve kara para

---

¹³ MINOW, s. 52-55.

¹⁴ Ibid., s. 52-55.

¹⁵ USA PATRIOT Act, 37.

aklama için hapis ve para cezaları da dahil olmak üzere çok ağır cezaları da kapsayan yeni yetkiler içermektedir.

Kişi özgürlüklerini savunan aktivistlerinin endişelerini dile getirdikleri noktalardan biri de, bankalar gibi finansal kuruluşlarının devlet kurumlarına daha fazla bilgi rapor etme ve daha fazla ek bilgi verme açısından yeni zorunluluklar yüklemesidir. Broker ve Dealerların “şüpheli” buldukları faaliyetleri rapor etmeleri istenmiştir.¹⁶ Yeni hükümlerin çoğu finansal işlemlerde ve düzenlemelerde Amerikalıların tarihsel olarak sahip olduğu mahremiyetin bir kısmını kaldırarak “Banka Gizlilik Kanunu”nda değişiklik getirmektedir.

ABD Vatansızlık Kanunu'nun IV. Başlığı Birleşik Devletler sınırlarının korunması için tedbirler içermektedir. Göçmenlik ve Vatandaşlık Dairesi'ne (INS) Birleşik Devletlere girme girişiminde bulunan kişilerin suç kayıtlarına daha fazla erişim imkanı sağlanmıştır. Birleşik Devletler Adalet Bakanı'na deniz aşırı konsolosluklar ve liman girişleri için entegre ve otomatize edilmiş parmak izi tanıma sistemi için 2 milyon dolar verildi. Kanun terörizmin geniş bir tanımını içermekte ve şüpheli bir teröristin keyfi gözaltına alınmasını sağlamaktadır. Gözaltına alma kriteri kişinin Birleşik Devletlerin ulusal güvenliğini tehlikeye atacak herhangi bir faaliyet gösterdiği inancı gibi “makul gerekçeler”dir.¹⁷

Başlık V, terörizm soruşturmasında engellerin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Bölüm 504 istihbarat kurumları ile devlet kolluk güçleri arasında daha fazla bilgi paylaşımı ve koordinasyonu sağlamaktadır. Bölüm 505

---

¹⁶ Ibid., s. 71.

¹⁷ Ibid., s. 103-106.

telefon fatura ve kayıtları ile finansal kayıtların elde edilebilmesi için daha geniş yetkiler sağlamaktadır. 507 ve 508. bölümler; eğitimle ilgili kayıtları elde etmek için yetki vermektedir. Önceden her vakada mahrem olarak kabul edilen bilgi federal kurumlar tarafından daha kolay bir şekilde elde edilebilmektedir.¹⁸

Başlık VI herhangi bir kişisel özgürlük konusunu içermemekte ve terör mağdurlarına, kamu güvenlik görevlilerine ve ailelerine finansal menfaatler sağlamaktadır. Başlık VII federal, eyalet ve yerel kolluk kuvvetleri arasında bilgi paylaşımını genişletmektedir. Kanun, “çoklu yargılama alanı içindeki terörist komplo ve faaliyetlerinin kolluk güçlerinin araştırma ve soruşturma imkanlarını arttırma hususunda gizli bilgi paylaşım sistemleri”ni kurmak ve çalıştırmak için Adalet Destek Bürosuna 150 milyon dolar sağlamaktadır.¹⁹ Eleştirmenler, kendi vatandaşları hakkında her türlü bilgiyi toplayan ve bu bilgiyi yanlış amaçlarla kullanan “Büyük Birader” tipi bir hükümetten endişe etmektedir.

Başlık VIII; terörizme karşı ceza hukukunu güçlendirmektedir. Belirli terörizm suçları açısından zamanaşımı süresine dair alt/üst yasal sınırlar kaldırılmıştır. Ceza üst sınırları artırılmıştır. Terörizmi ülke içi terörizm, siber terörizm, biyo-terörizm, terörizm komploları ve şantaj olarak terörizm içerecek şekilde düzenlemiştir. Hatta teröristlere maddi destek sağlama konusu da tartışılarak para cezası ve on yıla kadar hapis gibi yeni cezalar Kanun’da yer almıştır.²⁰

Başlık IX; terörizmle ilgili çeşitli federal kurumların sorumluluk ve yetkilerini açıklığa kavuşturmak amacıyla 1947 Ulusal Güvenlik Kanunu’nu

---

¹⁸ Ibid., s. 119-126.

¹⁹ Ibid., s. 132.

²⁰ Ibid., s. 132-149.

tadil ederek terörizme karşı istihbaratın geliştirilmesini ele almaktadır. Merkezi İstihbarat Başkanı'na terörist faaliyetlerle ilişkin olabilecek konularda daha geniş bir istihbarat toplama yetkisi verilmektedir. İstihbarat toplama faaliyetleri hakkında Kongreye bildirimde bulunma gerekliliği yumuşatılmaktadır.²¹

Başlık X; kişi özgürlüklerinin korunmasını sağlama çabaları da dâhil olmak üzere bir dizi çok çeşitli hükümleri içermektedir. Bölüm 1001; “Adalet Bakanlığı Baş Müfettişi, Adalet Bakanlığı çalışanları ve memurları arasından temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğini iddia eden şikayetleri alacak ve inceleyecek resmi bir yetkili atayacaktır” demektedir.²² Bölüm 1002, Kongrenin “terörist saldırılarını destekleyenleri ve failleri adalet karşısına çıkarma, kimlik ve yer için araştırma konusunda; Sih Amerikalılar da dahil olmak üzere tüm Amerikalıların temel hak ve özgürlükleri korunmalıdır” anlayışını ifade etmektedir.²³

ABD Vatansızlık Kanununa Tepkiler

Terörizme karşı başlatılan bu savaşla ilgili olarak kişisel özgürlüklerimizden göstermemiz beklenen feragatin ne olduğunun henüz Amerikan kamuoyu tarafından anlaşılmaya başlanmadığını düşünüyorum.

—Vermont Hukuk Fakültesi Profesörü Dycus²⁴

---

²¹ Ibid., s. 150-154.

²² Ibid., s. 154.

²³ Ibid., s. 155.

²⁴ HOLLAND, Gina, “Government Surveillance Powers Scrutinized”, *The Montgomery Advertiser*, (20 Kasım 2002), 5A.

Yasalaştığından bu yana ABD Vatansızlık Kanunu'nun Amerikalıların kişisel özgürlüklerine ciddi zarar verdiğine yönelik eleştirel birçok ses yükselmiştir. New York'daki Anayasal Haklar Merkezi kıdemli avukatı Nancy Chang tarafından yapılan şu eleştiri de kaygıların düzeyini göstermektedir. Bayan Chang şöyle diyor:

Kanun ulusal güvenlik adına siyasal özgürlüklerimizden şimdiye kadar görülmemiş ölçüde fedakarlıkta bulunmamızı gerektiriyor ve devletin yürütme organına çok büyük bir takım yetkiler tanıyarak, Amerikan ulusunu Amerikan ulusu yapan demokratik değerleri alt üst ediyor. Kanun yürütme organlarının bilgi toplama, gözetim ve dinleme imkanlarını arttırarak, yeni suçlar, ağırlaştırılmış cezalar ve kısıtlama halleri gibi bir dizi yeni aracı yargının kullanımına tahsis ediyor ve Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu (INS)'na terör şüphesi ile alıkonulan şüphelileri daha uzun sürelerle –hatta kimi zaman süresiz olarak, göz altında tutabilme yetkisi veriyor. Ayrıca Kanun bir yandan yürütme organının yetkilerini arttırırken, diğer yandan bu yetkileri adli ve Kongresel denetimden muaf hale getiriyor.²⁵

Bayan Chang, Kanun'un federal hükümete elektronik posta, internet ve kişisel ve mali kayıtlar üzerinde “kontrole tabi olmayan gözetim ve dinleme yetkileri” verdiğine inanıyor. Kendisi Kanun'un Birinci ve Dördüncü Anayasa Değişiklikleri kapsamındaki hakları ihlal ettiğini ve mahremiyet hakkının neredeyse ortadan kaldırdığını düşünüyor.²⁶

Elektronik Sınırlar Vakfı (EFF) de benzer kaygılarını şu şekilde dile getiriyor: “bu kanunla, sıradan Amerikan vatandaşının kişisel özgürlükleri,

---

²⁵ CHANG, Nancy, “The USA PATRIOT Act: What's So Patriotic About Trampling on the Bill of Rights?”, Kasım 2001, Center for Constitutional Rights, <http://www.ccr-ny.org/whatsnew/usa-patriot-act.asp>, 26 Kasım 2002.

²⁶ CHANG, <http://www.ccr-ny.org/whatsnew/usa-patriot-act.asp>, 26 Kasım 2002.

özellikle de on-line iletişim ve faaliyetlerimizdeki mahremiyet haklarımız çok büyük bir darbe almıştır". EFF, Kanun hükümlerinin pek çoğunun şiddet içermeyen ve aslında terörizmle hiç ilgisi olmayan siber-suçları da hedef aldığını belirtiyor. Gözetim ve dinleme hükümlerinin kapsamının fazla geniş tutulması ve Amerikalıların CIA ve FBI tarafından "casus" gibi gözetlenmesi en belirgin kaygılar arasında yer alıyor. EFF ayrıca bu yeni yetkilerin kötüye kullanımının önünü açabilecek olan Kongre'ye hesap verilebilirliğin eksikliği hakkında da endişelenmektedir.²⁷

18 Kasım 2002 tarihinde, üç hakimden oluşan federal bir kurul kararı, ABD YURTTAŞLIK Kanunu'nun iletişimin denetlenmesi ve benzeri diğer gelişmiş bilgi toplama ve paylaşma imkanlarının kullanımına ve bu şekilde toplanan bilgilerin ABD Adalet Bakanlığı birimleri ve ABD İstihbarat Teşkilatları ile paylaşılmasına imkan veren hükümleri doğrultusunda vermiştir. Kurul tarafından verilen bu karar, Dış İstihbarat Gözetim Mahkemesinin FBI ve Adalet Bakanlığı gözetim ve dinlemelerini kısıtlama çabalarını önlemiştir. Adalet Bakanı John Ashcroft bu son karar üzerine terör şüphelileri üzerinde yapılan gözetim ve dinleme faaliyetlerini hemen arttırmıştır. Kişi özgürlüklerini savunan kesimler, kararın hükümetin telefon görüşmelerini dinlemesine, özel elektronik posta yazışmalarını okumasına ve özel mülklerde –hedefteki bireyin herhangi bir kusuru bulunmasa dahi, arama yapabilmesine imkan tanıdığı gerekçesiyle bu yeni karara karşı çıkmışlardır.²⁸ Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği (ACLU) bu yargı kararının hukukun adil olarak uygulanma şartını (due process) ve ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini savunmuş ve hükümete "tahdit edici

---

²⁷ "EFF Analysis of the Provisions of the USA PATRIOT Act", Electronic Frontier Foundation. http://www.eff.org/Privacy/Surveillance/Terrorism_militias/20011031_eff_usa_patriot_analysis.html, 26 Kasım 2002.

²⁸ HOLLAND, 5A.

dinleme ve gözetleme yetkileri” konusunda serbest bir hareket alanı sağladığını belirtmiştir.²⁹

İfade Özgürlüğü İçin Amerikan Kitapçılar Vakfı, Elektronik Mahremiyet Bilgi Merkezi ve Amerikan Kütüphaneler Birliği Okuma Özgürlüğü Vakfı ve ACLU, ABD Adalet Bakanlığına dava açmışlardır. Bu kuruluşlar ABD Adalet Bakanlığı'nın ABD Vatandaşlık Kanunu kapsamında hangi eylemlerde bulunduğu dair bilgileri ifşa etmeyi reddettiğini iddia etmektedirler. Suç unsuru olabilecek herhangi bir faaliyet söz konusu değilken bile kitapçı ve kütüphane kayıtlarına el konuluyor olması özellikle kaygı uyandıran hususlardan biri olmaktadır. ABD Adalet Bakanlığı, bu tür bir ifşaatın ulusal güvenlik açısından bir zaafiyet uyandırabileceği gerekçesi ile talep edilen bu bilgileri ifşa etmeyi reddetmektedir. Davacıların beyanları ise bilgilerin gereksiz yere toplandığı ve uygunsuz şekilde kullanıldığı yönündedir.³⁰

Adalet Bakanı Ashcroft, “Anayasa’yı aşındıracak gücüm yok. Yapabilecek bile olsam bunu yapmam.”, dedi. Bununla birlikte, şunu da ekledi, kiliseler veya camiler de dahil olmak üzere kamusal toplantılara veya kamusal alanlara gizli ajanlar göndermek için “herhangi bir ipucuna veya ön araştırmaya ihtiyacımız yok.” onlar da “toplumun herhangi bir üyesiyle aynı koşullar ve şartlar altında”dır.³¹ Hükümet, önceki makul sebep prosedüründen ziyade, “makul bir emareye” ihtiyaç duymaktadır.³² Temsilciler Meclisi Adli Komite Başkanı James Sensenbrenner, “Kişisel özgürlüklere olan saygımızı çöpe

---

²⁹ ANDERSON, Curt, “Ruling Expands Wiretap Powers”, *The Montgomery Advertiser*, (19 Kasım 2002), 6A.

³⁰ ZEİTCHİK, Steven, “Groups Sue over Patriot Act”, *Publishers Weekly*, Vol. 249, (28 Ekim 2002), s. 16.

³¹ HENTOFF, Nat, “Citizens Resist War on the Bill of Rights”, *Free Inquiry*, Vol. 22, (Sonbahar 2002), s. 13-14.

³² FEUERHERD, Joe, “September 11: A Year Later—Congress Questions Patriot Act Policies”, *National Catholic Reporter*, Vol. 38, (6 Eylül 2002), s. 7.

atmadan da güvenliğimizi sağlayabiliriz. FBI'ın Martin Luther King gibi insanları gizlice gözetlediği geçmiş kötü günlere dönmek zorunda değiliz.”, diyerek aynı fikirde olmadığını belirtti. Cato Enstitüsünden Roger Pilon, “Bu artık kafasına göre hareket edebileceğini zanneden bir yürütme organı”, diyerek biraz daha ileri gitti.³³

Bazı Kongre üyeleri Yürütme Organı'nın ABD Vatandaşlık Kanunu'na dayanarak yaptıklarından hoşnut değiller. Senator Richard Durbin, Kanun'un bir “inanç sıçraması, korku doğması”ni temsil ettiğini, bu yönetimin, bu Adalet Bakanlığının, bu inancı suiistimal ettiğini belirtti. Senato Adli Komite Başkanı Senator Patrick Leahy, Adalet Bakanlığının istenilen bilgiyi vermeme durumuna karşı mahkeme celbi göndermekle tehdit etti. Temsilciler Meclisi Adli Komitesi Başkanı James Sensenbrenner de celp tehdidini tekrarladı.³⁴

ABD Vatandaşlık Kanunu destekçileri, Amerikan vatandaşlarının güvenliğini koruma amacıyla yetkilerin genişletilmesinin ihtiyaç olduğunu ileri sürmektedirler. Onlar kişi özgürlüklerine karşı değiller ancak, “Ölü insanların hiçbir kişisel özgürlüğü yoktur.”³⁵ *The Village Voice*, Adalet Bakanı Ashcroft'dan şöyle bir alıntı yapmıştır. “Özgürlüğü kaybetme hayalleriyle barışsever insanları korkutanlara sözüm şudur: Taktikleriniz, bizim ulusal birliğimizi aşındırdığı ve azmimizi azalttığı için sadece teröristlere yardım ediyor. Onlar Amerika'nın düşmanlarına koz veriyor.”³⁶ (lütfen nota bakın). Adalet Bakanı Yardımcısı David Kris, Senato Adli Komitesi'ne, “bu işten

---

³³ HENTOFF, “Citizens Resist War on the Bill of Rights”, s. 13-14.

³⁴ BRAVIN, Jess, “Leahy Warns Justice Department on New Powers”, *The Wall Street Journal*, (11 Eylül 2002), A4.

³⁵ MINOW, s. 52-55.

³⁶ HENTOFF, Nat, “The Sons and Daughters of Liberty”, *The Village Voice*, Vol. 47, (2 Temmuz 2002), (Not, bu alıntıyı yapan *The Village Voice* taraflı bir kaynak olabilir. Sözü edilen alıntının kaynağı *The Village Voice* makalesinde belirtilmemiştir.

kazanacağımız veya kaybedeceğimiz şey ülkemizi yabancı casuslardan ve teröristlerden koruma kabiliyetimizden daha az değildir.” dedi.³⁷

Kanunun destekçileri, bizim savaşta olduğumuzu ve eski prosedürlerin artık geçerli olmadığını belirtmektedirler. ABD'nin güvenliğini tehdit eden krizle birlikte makul şüphe, terörizme değil de sadece suç faaliyetine gönderme yapan makul sebep prosedüründen daha realisttir. Destekçiler, Zacarias Moussaoui isimli bir teröristin vakasından bahsetmektedirler. Moussaoui ülkede yasal olarak bulunmamasına ve gerçekten bir ABD vatandaşı sayılmamasına rağmen hükümet Moussaoui'nin bilgisayarını inceleyip incelememe konusunu tartışmaktaydı.³⁸

The American Criminal Law Review'da yazan Jennifer M. Collins, 11 Eylül olaylarının gerçeği değiştirdiğini belirtmektedir. Bayan Collins, CIA'in var olduğu elli yıldır kolluk güçleri ile dış istihbarat birimleri arasında güçlü bir ayrılık olduğunu belirtmektedir. Fakat şimdi, Bayan Collins devam etmekte olan terörizm tehlikesinin “—ülke güvenliğini ve vatandaşlarını koruma amacıyla— koordinasyonu ve milli güvenlik bilgisi paylaşımını geliştirmek için büyük jüri ve hükümetin diğer birimleri arasındaki ayrılığı azaltma” amacını doğruladığını ihtiyatlı bir şekilde öne sürmektedir.³⁹

Hükümet otoritesinin artışı destekleyenlerin sıklıkla dile getirdikleri temalardan biri de, hükümetin yeterli güç olmadan Amerikan vatandaşlarının değer verdiği özgürlüğü koruyamayacağıdır. Harvard Hukuk Okulundan Laurence Tribe, “kişisel özgürlükler sadece bizi hükümetimizden korumaya

---

³⁷ BRAVIN, A4.

³⁸ LOWRY, Richard, “A Better Bureau”, *National Review*, Vol. 54, (1 Temmuz 2002), s. 28-30.

³⁹ COLLINS, Jennifer M., “And the Walls Came Tumbling Down: Sharing Grand Jury Information with the Intelligence Community under the USA PATRIOT Act”, *The American Criminal Law Review*, Vol. 39, (Yaz 2002), s. 1261-1286.

ilişkin değildir. Aynı zamanda yaşamlarımızı terörizmden korumakla da ilgilidir.” demiştir. Destekçiler aynı zamanda Başkan Abraham Lincoln’ün İç Savaş sırasındaki acil durum faaliyetlerini örnek olarak göstermektedirler. Lincoln hakim önüne çıkarma emrini (habeas corpus) askıya aldığı anda, bu eylemini, “Bir hükümet, zaruri olarak, kendi vatandaşlarının özgürlükleri için çok güçlü mü, yoksa kendi varlığını sürdürmek için çok zayıf mı olmalı?” ifadesiyle gerekçelendirdi.⁴⁰ Destekçiler, ABD Vatandaşlık Kanunu’nun hükümete verdiği ilave yetkiler olmazsa, bırakın özgürlükleri hükümetin Amerikalıların yaşamlarını savunacak güce bile sahip olmayacağını öne sürmektedirler.

Sonuç

İyilik yapanlar değil, kötülük yapanlar yöneticilerden korkmalıdır. Yönetimden korkmamak ister misin? İyi olanı yap, yönetimin övgüsünü kazanırsın. Çünkü yönetim, senin iyiliğin için Tanrı’nın hizmetindedir. Ama kötü olanı yaparsan, kork; Yönetim, kılıcı boş yere taşımıyor; kötülük yapanın üzerine Tanrı’nın gazabını salan öç alıcı olarak Tanrı’nın hizmetindedir.

— İncil, King James Versiyonu, Romans 13:3-4

ABD Vatandaşlık Kanunu, potansiyel özgürlük kaybı pahasına bile olsa, kesinlikle güvenliğe doğru bir kaymayı göstermektedir. Bununla birlikte, Amerikan vatandaşlarının çoğu bu değişmeyi kabullenmeye istekli görünmektedir. Şubat 2002 Greenberg kamuoyu yoklamasında, “Terörizme

---

⁴⁰ OWENS, Mackubin Thomas, “Liberty & Security: A Prudential Balance”, *National Review On-line*, <http://www.nationalreview.com/comment/comment-owens120401.shtml>, 1 Aralık 2002.

karşı olan savaşı kazanmak için, Amerikalılar kişisel özgürlüklere yönelik yeni kısıtlamaları kabullenmelidirler.” önermesine katılımcıların yüzde altmış ikisi katılıyor yönünde görüş bildirmişlerdir. Eylül 2001 sonlarında, NBC/Wall Street Journal kamuoyu yoklaması katılımcıların yüzde yetmiş sekizi internet iletişimine yönelik gözetim ve dinlemeyi onayladıklarını göstermiştir. Harris kamuoyu yoklamasındaki katılımcıların yüzde altmış üçü caddeler ve kamusal alanlarda kamera gözetim ve denetimini onayladıklarını belirtmişlerdir. 1998 yılında, Yüksek Mahkeme Başkanı William Rehnquist, ulusal bir krizin özgürlük ve güvenlik arasındaki dengeyi “hükümetin ulusal refahı tehdit eden şartlarla mücadele etme becerisi lehine” güvenliğe doğru kaydıracağını kabul etmiştir.⁴¹

Fakat zaman geçtikçe ve 11 Eylül olayları unutulmaya başladıkça, Amerikalıların fikirleri değişebilmektedir. Kasım 2001 Investor’s Business Daily kamuoyu yoklamasına göre ise katılımcıların yüzde 58’i “son günlerde kabul edilen anti-terörizm kanunlarının bazı kişisel özgürlükleri” ortadan kaldıracığından endişelendiğini bulmuştur. Mart 2002 itibarıyla, Time/CNN kamuoyu yoklaması katılımcıların yüzde 62’sinin “ABD Hükümetinin kişisel özgürlükleri kısıtlama konusunda fazla ileri gidebileceğinden” endişe ettiklerini göstermiştir.⁴² Amerikalılar, hükümetlerinin yeni yetkilerini sürekli olarak terörizmin “günahkarları”na karşı kullandığı sürece, özgürlüklerini bir miktar kaybetmeye razı olabilmektedirler. Ancak Amerikalılar kendi kişisel özgürlüklerinin gereksiz ve aşırı bir şekilde sınırlandırıldığına inanırlarsa, aktif bir muhalefetin artması da muhtemeldir.

---

⁴¹ GOULD, Jon B., “Playing With Fire: The Civil Liberties Implications of September 11th”, *Public Administration Review*, Vol. 62, (Eylül 2002), s. 74-79.

⁴² GOULD, s. 74-79.

Amerika hala özgürlük ve güvenlik arasındaki sağlıklı bir dengeye sahip midir? Şu anda, Amerikalıların geçmişte keyfini sürdüğü özgürlüğün potansiyel kaybı ölçüsünde eksen güvenliğe doğru kaymıştır. Güvenliğe doğru olan bu kaymanın önemli ve kalıcı bir etkiye sahip olup olmayacağını zaman gösterecektir. Amerika tarihi örneklerini takip ederse, güvenlik tehdidinin yeterince azaldığı görüldüğünde, insanlar eksenini özgürlüğe doğru geri çekecektir. Aynı zamanda, Amerikalılar özgürlüklerini kaybettiği ölçüde, teröristler bir parça da olsa zafer elde etmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- ADAS, Jane, "New York Congressman Nadler Calls USA PATRIOT Act Extreme Danger to Civil Rights", *The Washington Report on Middle East Affairs*, Vol. 21, (Ağustos 2002), s. 57-58.
- ANDERSON, Curt, "Ruling Expands Wiretap Powers", *The Montgomery Advertiser*, (19 Kasım 2002), 6A.
- BRAVIN, Jess, "Leahy Warns Justice Department on New Powers," *The Wall Street Journal*, (11 Eylül 2002), A4.
- CHANG, Nancy, "The USA PATRIOT Act: What's So Patriotic About Trampling on the Bill of Rights?", Kasım 2001, Center for Constitutional Rights, http://www.ccr-ny.org/what_snew/usa-patriot-act.asp, 26 Kasım 2002.
- COLLINS, Jennifer M., "And the Walls Came Tumbling Down: Sharing Grand Jury Information with the Intelligence Community under the USA PATRIOT Act", *The American Criminal Law Review*, Vol. 39, (Yaz 2002), s. 1261-1286.
- "EFF Analysis of the Provisions of the USA PATRIOT Act", Electronic Frontier Foundation. http://www.eff.org/Privacy/Surveillance/Terrorism_militias/20011031_eff_usa_patriot_analysis.html, 26 Kasım 2002.

- “Face Recognition”, Electronic Privacy Information Center, <http://www.epic.org/privacy/facerecognition/>, 25 Kasım 2002.
- FEUERHERD, Joe, “September 11: A Year Later—Congress Questions Patriot Act Policies”, *National Catholic Reporter*, Vol. 38, (6 Eylül 2002), s. 7.
- GILLESPIE, Nick, “What Price Safety?: Freedom for Safety”, *Reason*, Vol. 34, (Ekim 2002), s. 24-26.
- GOULD, Jon B., “Playing With Fire: The Civil Liberties Implications of September 11th”, *Public Administration Review*, Vol. 62, (Eylül 2002), s.74-79
- HENTOFF, Nat, “The Sons and Daughters of Liberty”, *The Village Voice*, Vol. 47, (2 Temmuz 2002).
- HENTOFF, Nat, “Citizens Resist War on the Bill of Rights”, *Free Inquiry*, Vol. 22, (Sonbahar 2002), s. 13-14.
- HOLLAND, Gina, “Government Surveillance Powers Scrutinized”, *The Montgomery Advertiser*, (20 Kasım 2002), 5A.
- LOWRY, Richard, “A Better Bureau”, *National Review*, Vol. 54, (1 Temmuz 2002), s. 28-30.
- MINOW, Mary “The USA PATRIOT Act”, *Library Journal*, Vol. 127,(1 Ekim 2002), s. 52-55.
- OWENS, Mackubin Thomas, “Liberty & Security: A Prudential Balance”, *National Review* On-line, <http://www.nationalreview.com/comment/comment-owens120401.shtml>, 1 Aralık 2002.
- SOLOMON, Alisa, “Things We Lost in the Fire”, *The Village Voice*, Vol. 47, (11 Eylül -17 Eylül 2002), s. 32-36.
- USA PATRIOT Act, H.R. 3162, (24 Ekim 2001).*
- “The Question of a Bill of Rights”, James Madison’dan Thomas Jefferson’a Mektup, 17 Ekim 1788, http://www.constitution.org/jm/17881017_bor.htm, 2 Kasım 2002.
- WEBB, Roy, “Japanese-American Internment Camps During World War II.”, <http://www.lib.utah.edu/spc/photo/9066/9066.htm>, 25 Kasım 2002.
- “Your Right to Privacy”, <http://www.righttoprivacy.com/>, 25 Kasım 2002.
- ZEITCHIK, Steven, “Groups Sue over Patriot Act”, *Publishers Weekly*, Vol. 249, (28 Ekim 2002), s. 16.